

3000 Leuven mail - Verschijnt 4 x per jaar - P706334

jaargang 28 - nummer 3 - september 2017

welwijs

wisselwerking
onderwijs en
welzijnswerk

Majong

Maatschappij- en jongerenproblemen

Colofon

Welwijs verschijnt 4 x per jaar en wordt uitgegeven door de v.z.w. Majong.

Redactie:

Maria Bouverne-De Bie - Dieter Burssens -
Nathalie De Bleeckere - Eef Goedseels -
Bie Melis - Jan Tallon - Gil Thys - Laurent Thys -
Bea Vandewiele - Evi Verduyck -
Liesbet Verplanken - Nicole Vettenburg

Coördinatie en eindredactie:

Nicole Vettenburg

Redactie-adres:

Redactie WELWIJS
Trolieberg, 70
3010 KESSEL-LO
E-mail: nicole.vettenburg@welwijs.be
Gsm: 0483 / 01 00 22
Teksten voor bijdragen, brieven en
mededelingen dienen te worden toegezonden
naar het redactieadres.

Druk:

Drukkerij Van der Poorten, Kessel-Lo

Abonnementen:

€ 25 voor organisaties en instellingen;
€ 20 voor particulieren;
€ 17 voor groepsabonnement
(vanaf 5 abonnementen) en
€ 30 voor buitenlandse abonnementen.
Bedrag over te schrijven op
rek. nr. 001-2064133-49 van de v.z.w.
MAJONG, Trolieberg, 70 - 3010 Kessel-lo,
met vermelding "ABO-WW".

Logistieke ondersteuning:

Departement voor Lerarenopleiding, UGent

Nazicht drukproeven:

Lieve Goris

Verantwoordelijke uitgever:

Nicole Vettenburg,
Trolieberg 70,
3010 Kessel-Lo.

www.welwijs.be

MAJONG

De v.z.w. MAJONG stelt zich tot doel de positie van maatschappelijk kwetsbare jongeren te verbeteren. Sommige jongeren krijgen in hun contacten met de maatschappelijke instellingen (zoals: school, arbeidsmarkt, V.D.A.B., mutualiteit,...) steeds weer te maken met de negatieve effecten en genieten minder van het aanbod. Dit bleek uit meerdere onderzoeken, uitgevoerd binnen de Onderzoeksgroep Jeugdcriminologie KU Leuven.

Om aan deze situatie daadwerkelijk iets te doen werd in mei 1989 de v.z.w. MAJONG opgericht. De leden van de vereniging zijn belangstellenden, afkomstig uit verschillende organisaties, nl. universiteiten (KU Leuven, UGent), schoolbegeleidingsdiensten, lerarenopleiding en welzijnsorganisaties.

MAJONG wil haar doelstelling in eerste instantie realiseren door de samenwerking tussen onderwijs en welzijnswerk te bevorderen. Hiertoe werden volgende activiteiten opgezet:

1. Het uitgeven van het tijdschrift WELWIJS (verschijnt 4 x per jaar)
 2. Het geven van vorming en begeleiding
 3. Het verrichten van onderzoek
- MAJONG v.z.w. Trolieberg 70 - 3010 Kessel-Lo.

PUBLICATIES MAJONG/WELWIJS

De redactie Welwijs organiseerde verschillende studiedagen waarvan de verslagboeken kunnen worden besteld.

DE DRIE WERELDEN VAN JOHNNY EN MARINA. Spanningen tussen school, gezin en leeftijdsgroep (1990), 75 p. (5 euro)

Jongeren typeren elkaar en stemmen hun eigen handelen hier op af. De bijdragen in dit verslagboek proberen inzicht te geven in dit fenomeen en zoeken naar manieren om er mee om te gaan.

LEERLINGENBEGELEIDING : een antwoord op veranderende leerlingssituaties (1993), 139 p. (6 euro)

Hoe wordt vanuit de verschillende socialisatiemilieus ingegrepen op de veranderende situaties waarin jongeren opgroeien? In dit boek wordt op deze vraag ingegaan: eerst wordt de probleemstelling zo concreet mogelijk gemaakt, vervolgens worden een aantal gebieden van begeleiding verder uitgewerkt.

WELZIJNSWERK EN EINDTERMEN, praktijkvoorbeelden en vragen (1996), 138 p. (6 euro)

De groeiende verbondenheid tussen welzijnswerk en onderwijs is met de introductie van de "eindtermen" versterkt. De studiedag ging in op de betekenis van deze evolutie voor kinderen en jongeren en de verwachtingen die zij meebrengt voor het welzijnswerk, het onderwijs en het jeugdwerk. Daarna volgden een groot aantal praktijkvoorbeelden.

OPVOEDEN IN BILLIJKHEID: hoe streng moet onze aanpak zijn? (1999), 123 p. (6 euro)

Naar aanleiding van 10 jaar Welwijs werd gereflecteerd op de uitgangspunten van het tijdschrift en dit vanuit de actuele maatschappelijke evolutie waar de roep naar meer controle en gestrengheid in de opvoeding sterker wordt. Centraal in deze reflectie staat de vraag: is de optie 'opvoeden in billijkheid' verenigbaar met de uitgangspunten van het tijdschrift Welwijs?

JUBILEUMNUMMER "15 jaar Welwijs" (2005), 152 p. (6 euro)

Naar aanleiding van 15 jaar Welwijs werd een speciaal nummer uitgegeven met een selectie van vroegere bijdragen, een index met de artikels van de afgelopen 15 jaren en een bundeling van alle verschenen cartoons van Jan De Graeve.

JUBILEUMNUMMER "25 jaar Welwijs" (2015), 156p. (8 euro)

In dit jubileumnummer worden een aantal artikels uit de vorige jaargangen opgenomen die handelen over het thema 'diversiteit'. Daarnaast biedt een index een overzicht over alle bijdragen van de voorbije 25 jaar en worden alle verschenen cartoons van Jan De Graeve – tussen 2005-2014 – gebundeld.

Het verhaal van Marc, 1 jaar voogd

Een klein verhaal

Dit is een klein verhaal. Het is het verslag van één jaar voogdij. Het is het getuigenis van een voogd en niet zozeer het verhaal van een niet-begeleide minderjarige asielzoeker.

Een positief geluid

Begin 2016 wilde ik een klein positief geluid laten horen. In de storm van negatieve berichten over vluchtelingen wilde ik een klein statement maken. Ik wilde iets meer doen dan me alleen maar ergeren aan al die emotionele uitspraken waarmee vluchtelingen in een kwalijk daglicht werden geplaatst.

Ik stelde me in januari 2016 kandidaat om voogd te worden van een minderjarige asielzoeker. Begin februari werd ik door de Dienst Voogdij uitgenodigd op een infodag in Brussel. De focus lag op de vele opdrachten van een voogd. Eind februari werd ik opgeroepen voor een selectiegesprek.

Basisopleiding

In april en mei kreeg ik een basisopleiding: vijf infodagen gespreid over vijf weken. Die degelijke vorming werd in Brussel georganiseerd door de Dienst Voogdij in samenwerking met het Rode Kruis. Elementen die toen aan bod kwamen, waren o.a. de opdrachten van de voogd, de asielprocedure, het onderwijs voor niet-begeleide minderjarige asielzoekers, de opsporing van familieleden, de werking van Fedasil, de Integrale Jeugdhulp, mensenhandel en het psychosociaal welzijn van de jongere.

Opdrachten van de voogd

Een voogd heeft drie hoofdopdrachten. Hij is de wettelijke vertegenwoordiger van de jongere. Hij vertegenwoordigt de minderjarige in zijn asielprocedure, legt en onderhoudt de contacten met de advocaat, met het onthaalcentrum, waar de jongere verblijft, met de school, met welzijnsdiensten, enz.

Hij werkt aan een duurzame oplossing in het belang van de jongere. Dat kan een gezinshereniging zijn, een vestiging in België of een terugkeer naar het land van herkomst.

Hij waakt over het welbevinden van de minderjarige. Functioneert de jongere in het onthaalcentrum en op school? Heeft hij vrienden, een netwerk? Hoe besteedt hij zijn vrijetijd?

Een voogd is geen ouder, geen vriend, geen sponsor van de minderjarige, maar wel de coördinator van een netwerk rond die jongere.

Aan de slag

In mei 2016 kreeg ik mijn eerste jongere toegewezen. Hij verbleef toen in een onthaalcentrum op linkeroever. Ik woon in Antwerpen. Het onthaalcentrum was een uitgeleefd gebouwencomplex in het havengebied. Het was zelfs met de gps moeilijk te vinden. Telkens

10 jongens verbleven er in een te klein kamer. Er waren te weinig sanitaire voorzieningen.

Procedure

'Mijn' jongere heeft asiel aangevraagd in maart 2016. Het eerste interview in Brussel bij de Dienst Vreemdelingenzaken heeft plaatsgevonden in juni 2016. Het beslissende tweede interview bij het Commissariaat-Generaal voor Vluchtelingen en Staatlozen heeft nog steeds niet plaatsgehad. Mijn jongere wacht dus al meer dan 15 maanden op een beslissing. Dat lange wachten zorgt voor veel onzekerheid en stress. Het is voor hem een ware marteling.

Het opvangcentrum

Een opvangcentrum zorgt voor bed, brood, bad. Elke jongere heeft ook een individueel begeleider. Ik heb tot nu toe samengewerkt met twee individueel begeleiders. Jonge, enthousiaste, gedreven mensen. Beiden gaven wel aan dat ze onvoldoende tijd en expertise kunnen inzetten, als de jongere worstelt met ernstige psychosociale problemen. In dat geval moet er gezocht worden naar externe hulp. Dat kan een vraag zijn naar ambulante ondersteuning of een aanmelding bij de Integrale Jeugdhulp.

Psychosociale problemen

Veel niet-begeleide minderjarige asielzoekers kampen met ernstige psychosociale problemen. Die zijn een gevolg van negatieve ervaringen in het land van herkomst, op de vluchtroute en/of in het land van aankomst. Gevoelens van verlies, onzekerheid en machteloosheid komen veel voor.

Heel wat symptomen kunnen wijzen op psychische problemen. Ik maak een opsomming van wat ikzelf in min of meerdere mate opgemerkt heb: rusteloosheid, concentratieproblemen, slaapproblemen, symptomen van angst, continu aandacht vragen, terugtrekgedrag, verzet, boosheid, hechtingsproblemen, gebrek aan impulscontrole.

De onderzoeken van Ilse Derluyn (UGent)¹ waren voor mij een belangrijk vademecum.

Integrale Jeugdhulp

Ik heb twee keer een aanmelding gedaan bij de Integrale Jeugdhulp. De administratieve eisen liggen behoorlijk hoog. De talrijke documenten, die ik heb geproduceerd, hebben ondertussen de lengte overschreden van een (weliswaar gortdroge) novelle.

De communicatie met de aanmelder verloopt vrij moeizaam. Met andere betrokkenen werd niet gecommuniceerd. Het is behoorlijk moeilijk om inzicht te krijgen in het tijdspad, de wijze van besluitvorming, de conclusies en de motivering van die besluiten binnen de teams van de intersectorale toegangspoort. (De naam alleen al!) Zij zijn het die vraag en aanbod binnen de jeugdzorg proberen te koppelen.

Blijkbaar heeft het indienen van een A-document niet zoveel zin, tenzij je er een priordocument kunt aan toevoegen. Met een A-document vraag je toegang voor je jongere tot de niet-rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp. In een priordocument probeer je aan te tonen waarom jouw aanvraag prioriteit verdient. Ik heb vier priors ingediend. Twee zijn verworpen, twee aanvaard.

Uit het CLB-rapport van 2016 blijkt dat de gemiddelde wachttijd na het indienen van een A-document 130 à 162 dagen bedraagt! En dat voor dossiers die als ernstig en urgent worden omschreven!

Hoeveel conflicten in het onthaalcentrum, hoeveel dagen ongewettigde afwezigheid op school, hoeveel ongekwalificeerde uitstromers hadden niet kunnen vermeden worden als de jongere tijdig een aangepast welzijnstraject was aangeboden!

School

Mijn jongere heeft op twee scholen onthaalonderwijs gevolgd. Opvallend: beide schoolteams bestonden uit jonge, gedreven leerkrachten, maar zonder veel ervaring. Alleen de coördinator had een langere staat van dienst. Om expertise binnen het onthaalonderwijs op te bouwen en te behouden hebben leerkrachten nood aan werkzekerheid en zicht op continuïteit in hun loopbaan.

Kruispunt

Niet zelden bevinden minderjarige asielzoekers zich op de kruising tussen onderwijs, welzijn en arbeid. Voor deze jongeren is er nood aan een domein-overstijgende aanpak. Een inspiratie kan de samenwerking tussen de domeinen onderwijs en arbeid zijn in het plan 'Samen tegen schooluitval'.

Verhuis

Tijdens de herfstvakantie van oktober 2016 moest mijn jongere verhuizen. Het onthaalcentrum op linkeroever werd gesloten. Zonder

enige consultatie van de voogd en andere betrokkenen werd de jongere overgeplaatst van Oost-Vlaanderen naar Limburg! De motieven voor die transfer werden me na de beslissing telefonisch overgebracht.

Het onthaalcentrum in Limburg was kleiner en zou een betere begeleiding garanderen. Alleen het eerste argument bleek valabel!

Voor een gesprek van één uur met mijn jongere moet ik nu een verplaatsing maken van in totaal vier uur.

In diezelfde periode kwam de Integrale Jeugdhulp met het voorstel voor een kleine leefgroep. Een mooi aanbod, maar wel drie maand na de indiening van het A-document. Bovendien kon de timing niet slechter. Twee verhuisbewegingen in enkele weken tijd zou zeker niet in het belang van de jongere zijn. Hij had zich al sterk verzet tegen de verhuis naar Limburg!

Blijkbaar is er dus geen enkele afstemming tussen Fedasil en de Integrale Jeugdhulp. Ieder domein tekent trajecten uit zonder andere, betrokken domeinen te consulteren!

David en de grootbank

Mijn jongere wilde een zichtrekening en een bankkaart. In september 2016 deed ik een aanvraag bij een grootbank. De bank vroeg veel bijkomende informatie. Na vier maand (!) en een klacht bij de hoofdzetel in Brussel werd uiteindelijk een bankkaart afgeleverd.

Door een ongelukkig manoeuvre van de jongere werd zijn bankkaart vrij snel opgeslokt door een bankautomaat. Begin 2017 vroeg ik een nieuwe bankkaart aan. Na een klacht bij de hoofdzetel en bij UNIA is de bankkaart na een half jaar nog steeds niet vervangen! UNIA kwam tot de vaststelling dat de service naar de klant abominabel was, maar dat niet kon worden aangetoond dat er een verband was met de origine van de klant.

Marc VAN DE MAELE

marcvandemaele@hotmail.com

NOOT

1. Ilse Derluyn is docent aan de vakgroep sociaal werk & sociale pedagogiek (UGent). Haar belangrijkste onderzoeksthema's hebben betrekking op het psychosociaal welzijn van niet-begeleide minderjarige vluchtelingen. Volgens mij in Vlaanderen incontourable als het gaat over het welbevinden van minderjarige vluchtelingen (een bij ons fel onderschat onderzoeksdomein).

Medicatie op school

Els DEZEURE

Er zijn veel invalshoeken vanwaaruit men het thema “medicatie op school” kan benaderen. De meningen hierover kunnen uiteenlopen naargelang het perspectief van de verschillende betrokkenen. Wat voor een ouder, een leerling, een therapeut/arts een redelijke vraag is, ligt soms moeilijk voor de school, de inrichtende macht en/of de leerkracht.

De regelgeving en de dagelijkse praktijk liggen ook niet altijd op eenzelfde lijn. Onvermijdelijk komen we terecht bij een gebrek aan juridische duidelijkheid en daarmee over wat wel en niet kan en mag op school. Dat maakt het niet altijd eenvoudig.

Dit artikel wil in eerste instantie vooral beschrijvend zijn. We zullen geen kant-en-klare oplossingen geven voor de grijze zone waarin ‘medicatie op school’ zich bevindt. Het is wel de bedoeling dat we via dit artikel aanzetten om na te denken over het schoolbeleid op vlak van het omgaan met medicatie. Tegelijk is het een oproep aan ouders/leerlingen, voorschrijvers van medicatie en school om in dialoog te gaan. En tot slot willen we nog maar eens een signaal geven naar de overheid om de juridische schemerzone uit te klaren. Het welbevinden van de leerling staat voorop. Kinderen en jongeren moeten zoveel mogelijk de kans krijgen om op een gezonde en veilige manier naar school te gaan.

Waarom nemen kinderen en jongeren medicijnen?

Medicijnen hebben een ondersteunende rol bij de behandeling of onder controle houden van tal van problemen en aandoeningen.

Je neemt medicijnen omdat je ziek bent. Dit kan tijdelijk zijn of soms is dat voor een langere periode. Maar je kan ook medicijnen nemen om je te ondersteunen in je dagelijks functioneren of, nog concreter, om op school maximaal deel te kunnen nemen aan de activiteiten. Zo kan het nodig zijn om je te ondersteunen voor: concentratie, problemen met gedrag, onderdrukken van angsten,.... Denken we bijvoorbeeld maar aan de medicatie die gegeven wordt bij ADHD.

Leerlingen die geconfronteerd worden met een chronische aandoening kunnen nood hebben aan permanente medicatie, bijvoorbeeld leerlingen die diabetes hebben. Maar soms gaat het bij deze groep om noodmedicatie, medicatie die enkel genomen moet worden in bepaalde omstandigheden (sport, een uitstap) of die preventief ingenomen moeten worden. Bij de laatste categorie kent iedereen wel de puffs die genomen worden om inspanningsastma te voorkomen.

Sommige medicijnen worden voorgeschreven door een arts, andere zijn vrij te verkrijgen bij de apotheker.

Wat nemen kinderen en jongeren?

Om hiervan een beeld te krijgen werd gekeken naar het document Info Spot ‘Geneesmiddelengebruik bij kinderen’ van het RIZIV-IN-AMI. De gegevens komen uit een onderzoek dat gevoerd werd van oktober tot december 2012. Hierin wordt het geneesmiddelenge-

bruik bij 4 leeftijdsgroepen bekeken (0-1 jaar, 2-5 jaar, 6-11 jaar, 12-17 jaar). Enkel de geneesmiddelen waar een terugbetaling voor voorzien is, zijn opgenomen in dit overzicht. Het reële gebruik ligt dus sowieso voor een aantal middelen duidelijk hoger.

Koploper zijn de geneesmiddelen voor luchtwegen (1) en de antibiotica (2). Bij de geneesmiddelen voor luchtwegen zitten ook de middelen voor astma. We zien dat vooral voor de groep van 0-6 jaar er erg veel medicijnen voor neus-keel-oorproblemen gegeven worden.

Op plaats (3) bij de 6-17-jarigen staan de geneesmiddelen die inwerken op het zenuwstelsel. Hierin zitten de slaapmiddelen, de pijnstillers en de psychofarmaca. Een vergelijking met cijfers uit 2007 geeft een stijging aan van maar liefst 33 % voor de medicatie die onder andere in het kader van ADHD gegeven wordt. Tegelijk zien we een stijging van 14 % in het gebruik van antipsychotica (vooral voor de groep van 12-17 jaar) maar ook een daling van 12 % van antidepressiva.

Bij de groep van de 12-17-jarigen is het ook opvallend dat het gebruik van anticonceptie (pilgebruik) duidelijk gestegen is in 2011 ten opzichte van 2007 (25 % stijging).

Plaats (4) in de top 5 wordt dan weer ingenomen door geneesmiddelen die gebruikt worden voor maag-darmstoornissen. De geneesmiddelen die gegeven worden bij diabetes vallen ook onder deze rubriek.

In de internationale HBSC-studie (Health Behaviour in School-aged Children) wordt bij 11-18-jarigen gevraagd naar subjectieve gezond-

heidsklachten en of men hiervoor medicatie gebruikt. In 2014 kon men vaststellen dat over het algemeen de prevalentie van klachten bij jongeren significant gestegen was ten opzichte van de bevraging in 2010.

Slaapproblemen werden het vaakst aangekruist: bij 26,4 % van de meisjes en 20,5 % van de jongens.

Verder rapporteerden:

	meisjes	Jongens
hoofdpijn	23,4 %	14,7 %
zenuwachtigheid	21,6 %	16,1 %
rugpijn	17,9 %	14,5 %

De studie kon, ondanks de stijging in klachten, een daling aantonen van de hoeveelheid medicatie die jongeren voor deze subjectieve gezondheidsklachten nemen. Maar desondanks liegen de cijfers er niet om: als men aan jongeren vraagt of ze medicatie genomen hebben in de laatste maand voor hoofdpijn (32 % van de jongens en 43,8 % van de meisjes) of buikpijn (20,9 % van de jongens en 37,1 % van de meisjes), dan liggen deze cijfers toch nog hoog.

Bij het zien van deze cijfers stemt een aantal dingen tot nadenken:

1. Ondanks de vele campagnes blijft het antibioticagebruik bij kinderen en jongeren hoog.
2. Als we kijken naar de geneesmiddelen die inwerken op het zenuwstelsel moeten we ons de vraag stellen of de stijging in het gebruik (met uitzondering van de daling voor antidepressiva) goed is of niet. Enerzijds zouden we kunnen zeggen dat we ons ongerust maken over het stijgend gebruik van deze medicaties. Anderzijds zouden de geneesmiddelen meer gebruikt kunnen worden omdat er een betere detectie is van kinderen en jongeren die nood en baat hebben bij het gebruik van deze medicatie of dat nieuwere vormen van medicatie efficiënter zijn, minder nevenwerkingen hebben en dus ook sneller of meer voorgeschreven worden. Cijfers alleen zeggen onvoldoende en voor men een oordeel klaar heeft, moet er breder gekeken worden naar indicatie en effect.
3. Jongeren geven aan dat zij meer last hebben van subjectieve gezondheidsklachten. Daar moeten we oog en oor naar hebben. Het gebruik van medicatie voor deze klachten kan dan misschien gedaald zijn, maar er is een stijging in de prevalentie van de klachten. Dat kunnen we niet zo maar naast ons neerleggen.

Medicatie op school

Als we de cijfers bekijken, kunnen we er niet omheen: kinderen en jongeren gebruiken medicatie. En aangezien ze veel tijd op school en daarbuiten doorbrengen onder toezicht van leerkrachten, zijn er leerlingen die medicijnen nemen in die periode.

In dat kader moet de school balanceren tussen twee uitersten. Enerzijds mogen de personeelsleden van een school geen medische of verpleegkundige handelingen stellen. Dit mag enkel gebeuren door 'bevoegde' mensen of beter gezegd door artsen en/of verpleegkundigen (KB nr. 78 van 1967). Anderzijds is de school wettelijk verplicht

om personeelsleden en leerlingen die door een ongeval of een ongemak getroffen worden, zo spoedig mogelijk EHBO te verstrekken (KB van 15 december 2010) en voorziet de wet in een duidelijke vorm van bestraffing als men dat niet doet: het niet verlenen van hulp aan iemand in nood kan gezien worden als 'schuldig verzuim' en hiervoor kan men veroordeeld worden volgens het strafwetboek art. 422 bis.

Scholen staan niet alleen in de denkoefening over hoe ze hiermee moeten omgaan. Zowel de onderwijskoepels (waaronder het Katholiek Onderwijs Vlaanderen en Onderwijskoepel voor steden en gemeenten), de Vlaamse onderwijsraad (VLOR) als tijdschriften die zich naar scholen richten (Klasse) hebben zich over deze problematiek gebogen.

Een beleid rond medicatie op school vormt een onderdeel van het zorgbeleid en moet op dezelfde manier benaderd worden. Gezien de gevoeligheid van het thema is het voor dit onderdeel van het schoolbeleid cruciaal dat het schoolbestuur volledig achter het beleid staat en de verantwoordelijkheid wil dragen als de dingen niet lopen zoals bedoeld.

Scholen denken best na over verschillende situaties: kinderen kunnen ziek worden op school maar kunnen ook chronisch problemen hebben. Daarnaast is een situatie tijdens de sportles of een uitstap met of zonder overnachting anders dan de gewone klassituatie. Voor al deze mogelijke situaties wordt best een stappenplan en afsprakennota uitgewerkt.

Verschillende situaties waarbij kinderen en jongeren geneesmiddelen gebruiken op school

Een leerling wordt ziek op school

Hoofdpijn, koorts, misselijkheid, een pijnlijke val of verzwikking, een bloedneus, een hevige reactie op een insectenbeet,... Iedereen kent de problemen waarmee leerlingen zich aanmelden in de ziekenboeg van de school.

Als je ziek bent, kan je de lessen of de gewone activiteiten niet volgen. Leerlingen kunnen in de meeste scholen naar een rustige ruimte gaan als ze zich niet goed voelen. Scholen zorgen voor iemand die kennis heeft van EHBO en die weet hoe deze leerlingen opgevangen kunnen worden.

Soms is wat rust voldoende. Even uit de drukte, iets drinken en een kleine rustpauze kunnen al veel goedmaken. Dat is een belangrijke boodschap: niet elk ongemak vraagt om een 'pilletje'. Het schoolleven is druk en vraagt veel van de leerlingen. Een korte 'time-out' is soms voldoende om weer op krachten te komen. Leerkrachten en ouders kunnen hier het goede voorbeeld geven. Waarom dit niet in een schoolbeleid opnemen? Door stress actief aan te pakken en rustmomenten in te bouwen kunnen al heel wat lichamelijke klachten als hoofdpijn en buikpijn verminderd worden. Dat scheelt in het medicatiegebruik en is positief voor leerlingen én leerkrachten.

Maar dat is uiteraard niet voldoende. Een leerling kan ziek worden op school door een infectie of door een opstoot van een onderliggende ziekte. Dan is er meer nodig dan een rustpauze. Het beste is dan om de leerling in een rustige plaats te laten wachten tot

hij of zij naar huis kan gaan. Bij voorkeur worden ouders verwittigd en gaat de leerling vroeger naar huis. In de schoolapothek horen geen medicijnen thuis. Elk geneesmiddel heeft een mogelijke bijwerking. Het is niet aan de persoon die de ziekenboeg onder zijn verantwoordelijkheid heeft om hier keuzes of beslissingen in te nemen. Wat goed is voor de ene persoon is daarom niet goed voor een ander. Jonge kinderen zijn geen mini-volwassenen waar we alleen maar de dosis voor aanpassen. Oudere leerlingen hebben soms zelf geneesmiddelen bij. Meestal zijn dat pijnstillers. Als de leerling zelfstandig in staat is om te beslissen om dit middel in te nemen, kan de school dat niet verbieden. De beslissing ligt bij de leerling zelf en de verantwoordelijkheid ligt bij de leerling en de ouders. Als er voor sommige leerlingen toch medicatie aanwezig is in de ziekenboeg, dan is dat geregeld via een duidelijke afsprakennota in samenspraak met de behandelende arts. De school zorgt ervoor dat het voor iedereen die in de ziekenboeg komt duidelijk is wélk geneesmiddel voor wélke leerling is en wat men daarmee kan en mag (medische fiche).

Als een leerling zich echt niet lekker voelt of de verantwoordelijke van de school maakt zich zorgen, worden de ouders onmiddellijk gecontacteerd. Het beste scenario is dat ouders (of de grootouders,...) de leerling komen halen en zelf naar een arts gaan. Indien dat niet mogelijk is (ouders zijn niet bereikbaar of kunnen niet dadelijk komen) kan een huisarts uit de buurt gevraagd worden. De arts kan naar de school komen of iemand van de school vergezelt de leerling naar de praktijk van de arts met wie de school een afspraak heeft. Scholen kunnen op voorhand afspreken met een arts uit de buurt hoe hij/zij geraadpleegd kan worden als dat nodig is. In een dringende situatie belt de school de hulpdiensten voor deskundige en professionele hulp.

De school houdt een register bij over wie in de ziekenboeg komt en hoe dikwijls. Als een bepaalde leerling zich meer dan gemiddeld aanmeldt, kan dat een signaal zijn dat er meer aan de hand is. Dit doet een belletje rinkelen. De verantwoordelijke van de school gaat dan in gesprek met deze leerling en maakt duidelijk dat hij/zij zich zorgen maakt. Soms is het nodig om dieper in te gaan op het probleem dat achter de klachten zit: is er een medisch probleem of voelt de leerling zich niet goed in zijn vel? De zorg wordt ook aan de ouders doorgegeven, zeker als het om jonge kinderen gaat. Oudere leerlingen willen soms een andere vertrouwenspersoon en dat moet gerespecteerd worden. Deze gesprekken kunnen gevoerd worden door mensen van het CLB als de leerling dat wil. Maar 'iemand' moet samen met de leerling bekijken hoe regelmatig voorkomende klachten aangepakt worden.

Een leerling is pas ziek geweest en komt terug naar school maar heeft nog medicijnen nodig

Leerlingen horen pas terug naar school te gaan als ze voldoende hersteld zijn. Als dat niet zo is, blijven ze thuis of zoeken ouders opvang buiten de school.

De meeste geneesmiddelen moeten met een bepaald interval en gespreid over de dag gegeven worden. Zoveel als mogelijk nemen de leerlingen de geneesmiddelen voor en na de schooluren in en onder toezicht van de ouders. Artsen die geneesmiddelen voorschrijven en apothekers kunnen advies geven over hoeveel en wanneer

geneesmiddelen ingenomen kunnen worden buiten de schooluren. Het zou een logische gedachtegang moeten zijn. Voorschrijvers weten dat kinderen en jongeren naar school gaan en zouden dit in hun advies best opnemen.

Maar leerlingen zitten soms lang op school. Het is ook niet uitzonderlijk dat er sprake is van voor- en naschoolse opvang. Soms is het dus onvermijdelijk dat er geneesmiddelen genomen moeten worden tijdens de schooldag. Dat kan enkel en alleen als er goede afspraken gemaakt worden. Een medische fiche helpt in dat geval. Artsen schrijven geneesmiddelen voor en zetten op papier wanneer, wat, hoe en hoeveel van een geneesmiddel nodig is. In samenspraak met de ouders kijkt de school hoe dit te realiseren is en het bewuste geneesmiddel wordt door de ouders aan de school bezorgd. Voor de tijd die nodig is, wordt het geneesmiddel met de naam van het kind op een afgesproken plaats bewaard en op de overeengekomen momenten komt de leerling naar deze plek om het geneesmiddel te gebruiken. Voor jonge kinderen helpt de leerkracht hen om hieraan te denken of begeleidt hij/zij het kind. Jongeren kunnen soms zelf die verantwoordelijkheid dragen. Als de leerling weer helemaal genezen is, wordt het geneesmiddel terug meegegeven naar huis en wordt de medische fiche vernietigd.

Toezicht houden op het slikken van een pilletje, het nemen van een siroop, het uitsmeren van een geneesmiddel/zalf op de huid, helpen met neus- of oogdruppels, ... dat kan aan een persoon op school gevraagd worden. Andere toedieningswegen of handelingen (denk maar aan inspuitingen geven, sonderen,...) kunnen niet verwacht worden van de leerkrachten. Daarvoor dienen er afspraken gemaakt worden met een externe verpleegkundige dienst. Het is aan de ouders om dit te regelen.

Een leerling is gekend met een probleem of aandoening waarbij medicatie aangewezen is

Hier kunnen we meerdere situaties onderscheiden:

1. Een leerling heeft op regelmatige tijdstippen medische zorg nodig.
2. Een leerling heeft in bepaalde situaties noodmedicatie nodig.
3. Een leerling heeft medische zorg nodig in situaties die buiten het normale klasgebeuren liggen, bijvoorbeeld bij daguitstappen of als ze met de school op reis gaan.
4. Een leerling heeft preventief medicatie nodig, bijvoorbeeld voor het sporten.

In deze situaties gaat het niet om een acute of tijdelijke problematiek. Goed overleg tussen alle betrokken partijen kan in alle rust plaatsvinden. De CLB-arts kan hier een draaischijffunctie of een ondersteunende rol spelen. Niet alle voorschrijvende of behandelende artsen hebben zicht op de impact van een medische problematiek op het schools functioneren. De CLB-arts kan de medische vertaling maken en mee inschatten wat dit betekent op school. Uiteraard hangt alles ook samen met het soort onderwijs dat de leerling volgt: een kleuterschool, een lagere school, een technische richting met praktijkvakken, een richting met bepaalde risico's,... Op maat werken is meer dan ooit aan de orde. Samen kan er gezocht worden naar een goede aanpak en dit kan in een stappenplan en afsprakennota gegaan worden. Alle betrokken partijen zijn akkoord met dit stappenplan en de gemaakte afspraken en ondertekenen het ook: de behandelende arts, de ouders, de leerling, de school, het schoolbestuur.

1. Een leerling heeft op regelmatige tijdstippen medische zorg nodig

Hier komt men in een grijze zone. In principe mogen leerkrachten geen medische handelingen stellen en dus ook geen geneesmiddelen toedienen. Er kunnen echter zoals eerder gezegd afspraken gemaakt worden over hoe er toegezien kan worden op het gebruik van medicatie. Ook hier geldt dat dit enkel kan voor geneesmiddelen die ingeslikt worden, het smeren van een zalf en oog-, oor- of neusdruppels. Helpen bij het prikken om de suikerspiegel te bepalen is dan weer een moeilijke. Kinderen en jongeren met een chronische aandoening leren al van heel jong hoe ze zorg kunnen dragen voor zichzelf: wanneer meld ik aan mijn leerkracht wanneer ik mij niet goed voel, hoe herken ik signalen, hoe neem ik mijn medicatie in of wie helpt mij daarbij,... De rol van de leerkracht en de verantwoordelijke voor EHBO van de school wordt afgestemd op de aard van de ondersteuning en hulp die het kind specifiek nodig heeft. Deze rol kan evolueren van een actievore naar een meer passieve rol als de leerling meer zelfstandig wordt.

Als het enigszins kan, krijgt de leerling de nodige medicatie buiten de klasmomenten. Maar dat is niet altijd mogelijk. Hier geldt dezelfde redenering als in het vorige luik (kinderen zijn net ziek geweest en komen terug naar school, maar hebben nog medicatie nodig). Andere medische zorgen (sonderen, inspuitingen,...) worden in principe gedaan door bekwame personen. De school zorgt er dan voor dat er een lokaal ter beschikking gesteld wordt waar dit in alle privacy en met respect voor de leerling kan gebeuren.

2. Een leerling heeft in een bepaalde situatie noodmedicatie nodig

Het gaat hier om noodsituaties die potentieel levensbedreigend zijn. Als dit zich voordoet is het voor iedereen spannend: iedereen hoopt dat deze urgente situaties zich zo weinig mogelijk voordoen. Maar het is een realiteit voor een aantal leerlingen die op school zitten. Denk maar aan de toename van allergieën en het feit dat kinderen met een serieuze medische problematiek (gelukkig) meer en meer deelnemen aan het reguliere schoolleven. In deze gevallen is er zeker een goed stappenplan en een goede afsprakennota nodig. Een aantal mensen op school moeten heel goed weten wat hen te doen staat. Welke handelingen ze moeten doen, hoe ze die moet doen en wie ze moeten verwittigen. Een goede opleiding en heldere instructies zijn nodig. Niemand kan verplicht worden om deze verantwoordelijkheid te dragen, maar in elke school zijn er mensen die deze taak op zich willen nemen. De interne organisatie op school heeft oog voor het feit dat de juiste mensen snel bij de leerling kunnen zijn.

Hoewel er nog geen duidelijke juridische regelgeving is, zijn er wel concrete afspraken. Het gaat om een noodsituatie. Niet helpen wil zeggen dat men strafbaar is en dat men veroordeeld kan worden voor schuldig verzuim. Om geen kostbare tijd verloren te laten gaan, kan en mag een 'niet-bekwame' persoon (bekwaam in de strikt juridische zin – enkel artsen en verpleegkundigen) noodmedicatie geven. Katholiek Onderwijs Vlaanderen heeft een standpunt over de toediening van glucagon als het suikerpeil bij een leerling met diabetes erg laag staat en er geen suiker toegediend kan worden via de mond. De Nationale Raad van de Orde van Artsen heeft op zijn beurt een advies gegeven op 09/02/2013 waarin ze stellen dat ouders in het verlengde van hun ouderlijk gezag aan personen die in de directe omgeving van hun kinderen verblijven, zoals personeel van scholen en kinderopvang, de schriftelijke toestemming

kunnen geven om de Epipen¹ in levensbedreigende situaties aan te wenden.

3. Een leerling heeft medische zorg nodig in situaties die buiten het normale klasgebeuren liggen, bijvoorbeeld bij daguitstappen of op schoolreis

Elke leerling heeft het recht om deel te nemen aan uitstappen, reizen en speciale gebeurtenissen samen met de klasgenoten. Daar moet een weg voor gevonden worden. In alle openheid wordt er met de betrokken partijen gekeken wat haalbaar en veilig is. Welke medische hulp is er nodig? Op welk moment van de dag? Wie kan die hulp bieden? Kan er een ouder meegaan? Is er op locatie een arts of een verpleegkundige vlot te bereiken die mee kan instaan voor de hulp die nodig is?... Ook hier is een stappenplan en afsprakennota nodig: wat hebben we nodig? Hoe bewaren we de geneesmiddelen? Welke contactgegevens hebben we nodig voor als er extra hulp nodig is? Kan de leerling aan alle activiteiten meedoen of zijn er beperkingen? Spelen de omstandigheden, de omgeving, het klimaat,... een bijkomende rol en moet daar rekening mee gehouden worden?

4. Een leerling heeft preventief medicatie nodig, bijvoorbeeld voor het sporten

In de meeste gevallen kan deze medicatie in alle rust genomen worden. Leerlingen leren snel hoe ze dit moeten doen en kunnen dan hun geneesmiddel eventueel bij zich houden en gebruiken wanneer dit nodig is. Voor de iets jongere kinderen of voor de leerlingen die iets minder verantwoordelijk om kunnen gaan met hun therapie, kan de betrokken leerkracht afspreken hoe ze de leerling tijdig kunnen verwittigen om het geneesmiddel in te nemen (met of zonder begeleiding van een leerkracht). Preventieve medicatie kan bijvoorbeeld nodig zijn voor leerlingen die last hebben van inspanningsastma, maar eenzelfde situatie doet zich voor als leerlingen hun suikerspiegel moeten controleren en eventueel hun insulinegebruik of hun voeding moeten aanpassen om veilig te kunnen sporten. Dezelfde redenering kan gevolgd worden voor leerlingen die ondersteunende medicatie nodig hebben bijvoorbeeld om zich beter te kunnen concentreren of om hun gedrag beter in de hand te houden. Het is niet aan een school om te beslissen of een leerling ondersteunende medicatie nodig heeft, maar de leerkrachten kunnen wel aangeven wel effect de medicatie heeft tijdens de klasactiviteiten. Ook hier kan de CLB-arts betrokken worden en kan die (als dat nodig is) de brug zijn tussen de school, de leerling en de behandelende arts.

Wat zegt de VLOR (Vlaamse Onderwijsraad)

De Algemene Raad van de VLOR gaf op 28/01/2016 een advies over verzorgende en verpleegkundige handelingen in het basis- en secundair onderwijs. Hiermee erkent hij de problematiek waar scholen mee te maken krijgen en wil hij het thema op de beleidsagenda plaatsen.

In dit advies maakt de VLOR duidelijk dat er een maatschappelijke evolutie is met betrekking tot de visie op personen met een handicap en met specifieke noden. Onze huidige maatschappij verwacht dat leerlingen die specifieke onderwijsnoden en/of nood hebben aan extra zorgen (waaronder de nood aan geneesmiddelen) het recht hebben om deel te nemen aan het (gewoon) onderwijs. Het

M-decreet legt daarvoor de fundamenteën. De federale wetgeving evolueert echter niet op hetzelfde ritme en verzorgende en verpleegkundige handelingen blijven voorbehouden aan personen die daarvoor een erkende beroepstitel hebben. Dat maakt het moeilijk voor onderwijsprofessionals om redelijke aanpassingen te treffen voor deze groep van leerlingen. In het advies wordt er terecht gesteld dat de situatie – lees ondersteuning – anders is voor de scholen met buitengewoon onderwijs. Maar laat nu dankzij dat M-decreet meer en meer leerlingen met bijzondere noden in het reguliere onderwijs zitten!

De raad wil ook de spreekbuis zijn voor ouders en leerlingen.

Ouders willen een duidelijke communicatie met de school. Een structureel ingebed communicatiebeleid in de school kan maximaal inzetten op de betrokkenheid van de ouder, rekening houdend met hun mogelijkheden en beperkingen. Ouders geven de verantwoordelijkheid voor de zorg voor hun kind uit handen en beseffen dat dit op school door personen wordt opgenomen die daar niet voor opgeleid zijn. Ook al gebeurt de zorg met veel engagement en inzet, dingen kunnen anders verlopen dan gewenst. Doorgaans hebben ouders begrip voor de situaties en zijn ze dankbaar voor de bereidwillige inzet van het personeel. Dat wordt anders als er zich complicaties voordoen die van langere duur zijn of als ouders niet eerlijk geïnformeerd worden. Juridische duidelijkheid kan hier helpen.

Leerlingen die extra zorg nodig hebben, willen vooral voldoende privacy op de momenten dat zij die zorg krijgen. Ze willen ook graag inspraak, bijvoorbeeld over de manier waarop ouders, schoolpersoneel en hulpverleners hun problematiek onderling bespreken. Ze willen zoveel als mogelijk deel kunnen nemen aan alle activiteiten die hun klasgenoten doen.

Onderzoek toont aan dat de ondersteuning die geboden wordt vanuit het schoolteam vaak erg verschilt van school tot school, maar zeker ook verschilt tussen teamleden uit dezelfde school. Veel is te wijten aan de manier waarop activiteiten of onderwijs georganiseerd worden op school.

De VLOR pleit voor het creëren van een duidelijk en beschermend juridisch kader dat rechtszekerheid biedt voor het personeel en voor

de nodige omkadering waarbinnen sommige onderwijsprofessionals met respect voor hun kernopdracht, een beperkt aantal verzorgende en verpleegkundige handelingen kunnen stellen bij leerlingen op school, op vraag van de leerling (bijvoorbeeld het toezicht houden op het innemen van bepaalde medicatie volgens voorschrift van de behandelende arts). Maar ook de Orde der artsen dringt in haar advies van 19 november 2016 aan op een wijziging van de wet van 10 mei 2015 en op een hervorming van KB nr. 78, waarin onder meer gevraagd wordt om een aanpassing te doen rond het standpunt 'het misdrijf van onwettige uitoefening van de geneeskunde en de verpleegkunde' voor leerkrachten. En dat kunnen we alleen maar onderschrijven.

Els DEZEURE

CLB-arts, verantwoordelijk voor
preventieve gezondheidszorg in VCLB-Koepel
els.dezeure@vclb-koepel.be

Deze tekst kwam tot stand in samenwerking met het Katholiek Onderwijs Vlaanderen en OVSG, partners in onderwijs van het VCLB.

BRONNEN

- Info spot: Geneesmiddelengebruik bij kinderen – oktober, november, december 2012 – RIZIV-INAMI
- Health behaviour in school-aged children (WHO collaborative cross-national survey) – gezondheid en (psycho)somatische klachten bij adolescenten in Vlaanderen 2014
- VSKO – eerste hulp op school (VSKO/DB/11.13)
- VSKO – standpunt inzake medicatie en eerste hulp op school (VSKO/DB/11.05) + bijlagen
- VLOR – advies over verzorgende en verpleegkundige handelingen in het basis- en secundair onderwijs (AR-AR-ADV-1516-014)
- KLASSE – de eerste lijn – medicijnen
- KLASSE – persbericht 6 mei 2009
- Technische commissie voor verpleegkunde (Nationale Raad voor Verpleegkunde) vraag 2012/15
- Nationale Raad van de Orde der artsen – verantwoordelijkheid van kribbepersoneel wanneer bij een kind een allergische shock zou optreden – advies a140016
- Nationale Raad van de Orde der artsen – bediening van insulinepompen door leerkrachten – advies a155004

NOOT

1. De EpiPen Auto-Injector is een noodmiddel dat wordt gebruikt in geval van een acute en zeer ernstige allergische reactie. Het is een met adrenaline gevulde injectiespuit, waarmee een patiënt zich zo nodig zelf kan behandelen (redactie).

Koningin Paolaprijs voor buitenschoolse ondersteuning van jongeren en hun school - 2017

Bie MELIS

Op 31 mei van dit jaar werd de Koningin Paolaprijs voor 'buitenschoolse ondersteuning voor jongeren en hun school' uitgereikt. Met de driejaarlijkse prijs wil de Koningin Paolastichting verenigingen en/of personen belonen die samenwerken met basis- of secundaire scholen. De initiatieven doen dit door buitenschoolse activiteiten te organiseren voor kinderen en jongeren gericht op hun schoolse en maatschappelijke ontwikkeling. De prijs richt zich ook naar organisaties die de ouders betrekken bij het leer- en ontwikkelingsproces van hun kinderen.

Hiermee erkent de stichting het belang van buitenschoolse initiatieven die tot doel hebben de achterstand op school weg te werken door integratie, solidariteit en maatschappelijke betrokkenheid te bevorderen. Deze initiatieven stimuleren, naast de schoolse activiteiten, talentenontwikkeling van kinderen en jongeren.

Het groot aantal ingediende projecten toont dat vele organisaties en personen het belang van samenwerking en ondersteuning van de scholen onderschrijven. Voor de jury werd het een ontmoetingstocht bij enthousiaste en overtuigende vrijwillige en professionele medewerkers. De originele en goed uitgewerkte initiatieven stemden de jury hoopvol rond de inzet om kinderen en jongeren alle kansen in het onderwijs te geven, maar het maakte de keuze voor de nominatie niet gemakkelijk. Uiteindelijk werden er van de veelbelovende projecten drie geselecteerd. Bie Melis (redactie Welwijs) geeft -op basis van bestaande teksten- hier een korte beschrijving van deze drie projecten.

1^e prijs: Club Magnifiek 'Talenten ontplooiën – nieuwe kansen creëren' (Lode Draelants)

Familieclub 'Magnifiek' is een feitelijke vereniging die tien jaar geleden in Borgerhout/Antwerpen een vrijwilligersproject "talenten ontplooiën – nieuwe kansen creëren" startte. Met het project willen zij jongeren met een migratieachtergrond die recent in België wonen, empoweren door zinvolle vrijetijdsbesteding (toneel, koor, voorlezen, rondetafelgesprekken en workshops) aan te bieden rond hun eigen dromen en die van anderen.¹

In het kader van hun project 'Talenten ontplooiën – nieuwe kansen creëren' timmert Club Magnifiek al tien jaar aan initiatieven om ook buiten de schooluren een zinvolle en educatieve vrijetijdsbesteding te organiseren voor kinderen. Iedere zaterdag vangen vrijwilligers in de voor- en namiddag zo'n 150 kinderen op, uit Borgerhout en wijde omgeving. Die groep kinderen en jongeren hebben meestal wortels in migratie, maar zijn hier geboren. Ze komen letterlijk uit de vier windstreken. De kinderen (en ouders) worden aangetrokken door de combinatie van enthousiaste vrijwilligers en het aanbod aan brede, culturele activiteiten. Zo wordt er gezongen (in koorvorm maar

ook individueel) en gedanst, geknutseld, toneel gespeeld, met handpoppen gewerkt, enz. Het unieke aan het project 'Talenten ontplooiën – nieuwe kansen creëren' is dat het ook de achtergrondculturen van de kinderen en jongeren als een sterkte gebruikt in die culturele ontwikkeling.

Voorzitster en begeesterde trekker van het project Hulnara Khaynus formuleert de visie achter het project als volgt: "Wij willen met ons project kinderen en jongeren versterken in hun identiteit en in hun taal- en talentontwikkeling. Club Magnifiek wil de sterkste elementen van de Belgische cultuur verbinden met de sterkste elementen van de thuiscultuur van de kinderen. Voor kinderen en jongeren die opgroeien tussen twee (of soms meerdere) culturen is het vaak belangrijk dat zij leren trots te zijn zowel op de rijke cultuur en taal van hun ouders als op die van hun nieuwe vaderland. Het ene hoeft het andere niet uit te sluiten, het is integendeel een verrijking. Die fierheid groeit op een eenvoudige manier, door bijvoorbeeld het aanleren en samen zingen van Russische, Afrikaanse, Zuid-Amerikaanse én Belgische (volks)liedjes, door het samen uitvoeren van traditionele én moderne dansen, enz."

Een sterk kader

Hulnara werkt al jaren als educatief medewerker voor het Internationaal Comité (IC), een sociaal –culturele vereniging. Die organisatie on-

dersteunt ondertussen ruim driehonderdvijftig lokale zelforganisaties van mensen met een migratiegeschiedenis in Vlaanderen en Brussel. Eén van de thema's waar het IC actief rond bezig is, is het thema O3: onderwijs, ouderparticipatie en opvoedingsondersteuning.

Hulnara: "Mijn werk bij het IC heeft mij enorm veel geleerd en geeft mij ook de energie om met dit project "Talenten ontplooiën – nieuwe kansen creëren" bezig te zijn. Club Magnifiek is daarom ook aangesloten als lidorganisatie bij het IC. Bij hen kunnen we steeds terecht voor steun, zeker op momenten dat het voor ons moeilijk is. Vooral dan is het belangrijk om (even) op een 'grote broer' te kunnen steunen. Ook bij het IC is de basisvisie het helpen ontwikkelen van talenten, zowel bij volwassenen als bij kinderen."

Begeesterde vrijwilligers

Ook de 15 volwassen vrijwilligers van Club Magnifiek hebben bijna allemaal een migratiegeschiedenis en brengen heel wat culturele bagage mee. Anastasia Kramer is er bijvoorbeeld zanglerares: "In mijn vrije tijd ben ik zelf een gepassioneerde jazzzangeres. Maar ik wil mijn ervaring en het talent dat ik kreeg ook doorgeven aan de volgende generatie. Wie weet groeit hier een nieuwe Norah Jones! We werken aan ademhalingstechnieken, ook goed voor de gezondheid trouwens, en aan een duidelijke articulatie."

Kristina geeft dan weer theaterlessen: "Wij werken in kleine groepjes en op een laagdrempelige manier: kinderen zijn daardoor niet bang om te experimenteren of te improviseren. Ze vinden het vooral enorm plezant en dat is het belangrijkste! Dat inspireert ons als vrijwilligers dan weer om nieuwe activiteiten op poten te zetten en nieuwe lessen te ontwikkelen."

Halyna Khaynus (dochter van Hulnara en ook al jaren vrijwilliger): "Club Magnifiek is trouwens voortdurend op zoek naar creatieve vrijwilligers! We vinden het zeer belangrijk om een team te verzamelen van mensen die dit vrijwilligerswerk graag doen, want enkel op die manier kan je groots werk leveren. Passievol en met veel liefde kinderen en hun talenten willen helpen ontwikkelen is daarbij de belangrijkste voorwaarde, want kinderen hebben vooral dat het meest nodig. Zo kunnen zij later die liefde terugschenken aan de maatschappij. Het is een kwestie van geven en nemen."

Naast de vrijwilligers maakt Club Magnifiek trouwens ook regelmatig gebruik van studenten uit diverse opleidingen van de Karel de Grote Hogeschool, die een handje helpen en zelf ervaring opdoen in het werken met een multiculturele kindergroep. Van hun kant brengen zij vanuit hun opleiding ook vaak creatieve en vernieuwende ideeën en methodieken mee.

Brede schoolwerking

De activiteiten vinden steeds op zaterdag plaats, in de klaslokalen van het Stedelijke Lyceum Quellin en in basisschool de Wereldreiziger in Borgerhout. Hulnara Khaynus: "De samenwerking met de school verloopt vandaag vlot, maar zeker in het begin was het vaak zoeken. Leerkrachten verwachten dat op maandagochtend hun klaslokaal er exact bijligt zoals zij het vrijdagavond verlieten. Maar wanneer je met 150 kinderen knutselt, schildert en danst dan is het niet altijd even makkelijk om alle papiertjes en verfliekjes opgeruimd te krijgen, de tafels en stoelen op dezelfde plek terug te krijgen, enz. We hebben daar veel aandacht aan moeten geven. Maar met

duidelijke afspraken kom je al ver. Doorheen de jaren hebben we een warme vertrouwensband opgebouwd met de directies van de scholen, die ook geloven in het project en ons steeds gesteund hebben. Ik ben hen ongelooflijk dankbaar voor dat vertrouwen. Samen willen we via deze brede schoolwerking het onderwijs en het sociaal –cultureel verenigingsleven dichter bij elkaar brengen. We zijn ervan overtuigd dat dit de beste kansen biedt voor de brede talentontwikkeling van kinderen. Die stopt niet aan de schoolpoort."

Halyna Khaynus: "Eens per maand werken we rond een bepaald sprookje als gezamenlijk thema. We wisselen dus regelmatig van 'atmosfeer'. Zo blijven de kinderen langer geboeid. Voor de grotere kinderen organiseren we vooral dansgroepen rond breakdance en hiphop. Het mag ook gewoon leuk zijn. Vandaag de dag lijken ouders vaak te zeer ongerust over de toekomst van hun kinderen, over wat hun kind zal worden, welk beroep hij of zij zal uitoefenen. Maar daarbij vergeten ze soms om bezig te zijn met wie hun kind nu is."

Koningin Paolaprijs

Hulnara Khaynus: "Dat ons project de Koningin Paolaprijs voor het onderwijs won, was voor ons hele team een enorme opsteker. Het voelde echt aan als de erkenning van alle inspanningen gedurende tien jaar, van het soms nachten liggen piekeren, het tot laat in de avond knutselen aan de voorbereiding van de lessen en activiteiten, de vele telefoontjes en gesprekken met ouders en partnerorganisaties, enz. We waren op de uitreiking in de Koninklijke Serres in Laken aanwezig met een aantal van de kernvrijwilligers, maar ook met verschillende kinderen uit onze werking. Iedereen was onder de indruk. En achteraf was de ontlading ook zeer groot! Ik denk dat iedereen pas dan beseft hoe belangrijk en uniek die prijs wel is. Vooral dat we de prijs uit handen van de koningin zelf mochten ontvangen, die ondanks haar gevorderde leeftijd aanwezig wou zijn, was een bijzondere eer. Er hangt trouwens ook een kleine geldsom aan vast, maar daar gaan we meteen de achterstallige huur van de klaslokalen mee betalen! (lacht). En ook de vrijwilligers eens verwennen! De prijs is natuurlijk de kers op de taart, maar het project is voor ons in de eerste plaats dankbaar werk op zich. De kinderen leren om gewoon gelukkig te zijn, doordat zij hun talenten leren ontwikkelen. We hopen hen nieuwsgierig te maken voor het leven. Dat zijn de uiteindelijke doelen van ons project."

2e Prijs: Handle with care (Stéphanie Vandenbossche)

Medewerkers van Samenlevingsopbouw van de provincie Antwerpen ondersteunen in Mechelse aandachtswijken maatschappelijk kwetsbare gezinnen bij de start in de kleuterschool. Terwijl de ouders samen popjes maken voor de eerste schooltas, kunnen ze vragen en ervaringen rond het schoolgebeuren uitwisselen en door een zelfgenaaide speelpop af te geven aan de kleuterjuf geven de ouders een duidelijke boodschap: "Wij vertrouwen je onze peuter toe en willen betrokken zijn bij het onderwijs". Handle with care kadert binnen het brede project 'Schoolstart'².

Aanleiding voor het initiatief

De Mechelse aandachtswijken worden gekenmerkt door erg schrijnende cijfers wat kinderarmoede betreft. De kinderen uit deze wij-

ken zijn vaker afwezig in de kleuterschool en lopen sneller schoolse vertraging op.

Tijdens huisbezoeken en groepsactiviteiten viel het de medewerkers van samenlevingsopbouw op dat ouders overtuigd zijn van het belang van goed onderwijs voor de toekomst van hun kind. Ze hebben vertrouwen in de mogelijkheden van hun kind en zien de school als een plaats om goed te groeien en te leren. Daarnaast stellen ze bij de ouders, ook verschillende bezorgdheden vast: "Zal mijn kind graag gezien worden op school, zal de overgang van thuis naar school goed verlopen?" Maar bovenal merken ze grote zin om te starten in de kleuterschool!

Deze bevindingen staan in contrast met vaak gehoorde opmerkingen, bijvoorbeeld in leraarskamers: "Die ouders zijn niet geïnteresseerd, ze komen niet eens naar een oudercontact..." De vaststelling van deze discrepantie was de aanleiding voor de start van het project Handle with care!

Handle with care brengt maatschappelijk kwetsbare gezinnen en scholen dicht bij elkaar en zorgt voor een goede start in de kleuterschool. Samenlevingsopbouw probeert dit doel te bereiken door tijdens een creatief initiatief ouders samen te brengen voor groeps gesprekken rond onderwijs. Bovendien brengen ze ook leerkrachten en ouders met elkaar in gesprek in verband met de start in de kleuterschool, de verwachtingen van zowel de school als de ouders, bezorgdheden van de ouders, enz.

Een creatieve insteek

Samen met de Mechelse kunstenaar, Alexandra Jaquet, zaten de medewerkers van samenlevingsopbouw samen met moeders die reeds betrokken waren bij het project Schoolstart. Het idee groeide om samen een creatieve boodschap te geven aan de scholen: "We gaan popjes maken!"

Het ontwerpen en naaien van deze popjes was een heel proces. Tijdens een tiental bijeenkomsten bestempelden zij stoffen, leerden de ouders elkaar om patronen te volgen en te naaien, zowel met de hand als met de naaimachine.

Tijdens deze bijeenkomsten zorgden vrijwilligers en/of studenten kleuteronderwijs voor de opvang van de peuters. Voor veel peuters was het de eerste keer dat ze door een niet-familieelid werden opgevangen en dat ze met andere kinderen in contact kwamen. Ze ontdekten ook verschillende soorten speelgoed en knutselactiviteiten. Elke mama maakte voor haar peuter een klein popje. Het was fijn om te merken hoe trots ze waren op hun creaties! De popjes werden aan de schooltasjes bevestigd, waardoor ze voor de peuters functioneren als een soort talismannen: de kinderen kunnen iets vertrouwd van thuis meenemen naar school.

Naast deze kleine popjes werkten de moeders samen aan een aantal grote klaspoppen. Die poppen werden in de eerste kleuterklassen van een aantal Mechelse scholen afgegeven. Op die manier leerden de ouders en de leerkrachten elkaar al kennen, kon de peuter zijn klasje al eens verkennen en konden de ouders een boodschap geven aan de kleuterleerkrachten, namelijk: "Wij kijken ernaar uit dat ons kind mag starten in de kleuterschool, we zijn benieuwd naar het komende schooljaar en wat de kleuters zullen meemaken en leren."

We willen erg graag betrokken worden bij wat er in de klas gebeurt. Bedankt om goed voor onze kinderen te zullen zorgen!"

Wanneer de peuter effectief instapt in de kleuterschool zorgt de klaspop voor herkenning en een gevoel van vertrouwdheid. Voor de kleuterleerkracht zorgen zowel de klaspop als de kleine popjes aan de schooltasjes voor een continue herinnering aan de betrokkenheid van de ouders en het vertrouwen dat de ouders geven aan de leerkracht

Een terugblik op de eerste ervaring

Aanvankelijk was het niet eenvoudig om een groep ouders samen te krijgen. Veel ouders vonden het spannend om samen te komen in het wijk- en dienstencentrum, om daar met andere ouders in contact te komen en te praten rond onderwijs. Door voldoende in te zetten op individuele contacten tijdens huisbezoeken, bouwden we met verschillende ouders een vertrouwensband op, waarna het voor die ouders makkelijker werd om naar een groepsmoment te komen.

Voor de ouders waren de groepsgesprekken en het maken van de popjes erg versterkend. Ze konden hun bezorgdheden en visies rond onderwijs onderling delen, ervaren dat er met hun ideeën rekening werd gehouden, nieuwe (naai- en gespreks-)vaardigheden leren en zelf iets ontwerpen voor hun kind. Ze leerden andere ouders kennen en konden zo hun netwerk uitbreiden... Het beluisteren van ervaringen van ouders die al een kind in de kleuterschool hadden, maar ook de opvang van de peuters door studenten kleuteronderwijs én de kennismaking met de kleuterleerkracht zorgden ervoor dat heel wat bezorgdheden verminderden.

Door de kennismaking tussen ouders en kleuterleerkrachten zijn er verschillende **vooroordelen verdwenen**. Kleuterleerkrachten ervaren dat maatschappelijk kwetsbare ouders wél betrokken zijn op onderwijs, maar vaak verschillende drempels moeten overwinnen, en dat zij dezelfde bezorgdheden delen als andere ouders. Ouders ervaren dat de kleuterleerkrachten in hen geïnteresseerd zijn, hun betrokkenheid erg op prijs stellen en dat ze op een lieve en warme manier met hun kind omgaan.

3^e prijs: Taxi Aalst (Filip De Roeck)

Taxi biedt jongeren uit de Aalsterse Okanscholen via wekelijkse activiteiten een kans om kennis te maken met het voorhanden zijnde vrijetijdsaanbod. Daarnaast is het ook een plek waar ze hun sociale netwerk kunnen opbouwen of uitbreiden en spelenderwijs Nederlands bijleren. TAXI Aalst is een samenwerking tussen Groep INTRO vzw en VTI OKAN.

De start van een samenwerking

Het project TAXI startte in 2010 toen de leerlingbegeleiders en coördinatrice van VTI OKAN - de onthaalklassen voor anderstalige nieuwkomers - opmerkten dat hun leerlingen hun vrije tijd niet goed wisten in te vullen. Hier zijn verschillende redenen voor, onder andere het versnipperde en weinig transparante aanbod. Jongeren en ouders zijn niet op de hoogte van de mogelijkheden van sport-, cultuur-, of muziekactiviteiten in de buurt. Ze weten vooreerst niet waar ze terecht kunnen met vragen naar concrete informatie maar het zijn toch vooral de taalbarrière, de administratie en de onkosten die voor hoge drempels zorgen. Die jongeren hebben vaak niet de juiste (verblijfs)

papieren, ze kunnen het inschrijvingsgeld niet ophoesten of de noodzakelijke uitrusting niet betalen of ze beheersen de Nederlandse taal onvoldoende.

VTI AALST en Groep INTRO gingen in dialoog en kwamen al snel tot de conclusie dat zij mekaar konden helpen. Ze sloegen de handen in elkaar en begonnen met TAXI AALST, een initiatief dat nu, jaren later, erg succesvol blijkt te zijn.

Elke woensdagmiddag tijdens het schooljaar zijn alle jongeren tussen 14 en 18 jaar die school lopen/liepen in OKAN nu welkom bij TAXI AALST. Op die manier kan deze groep wél op een laagdrempelige manier kennismaken met het vrijetijdsaanbod. De activiteiten zijn gratis en aanwezigheid is niet verplicht. De jongeren komen wanneer ze kunnen en wanneer de activiteit hun interesse opwekt. Naast een kennismaking met het vrijetijdsaanbod, maakt de begeleiding van de gelegenheid gebruik om de jongeren op speelse manier Nederlands te leren, om hun (sociale) vaardigheden bij te schaven en om hen in contact te brengen met andere jongeren in dezelfde situatie. Heel wat vliegen in één klap dus.

Bruggen bouwen

Om de werking bekend te maken zowel bij de jongeren als bij hun ouders, stellen de medewerkers van INTRO zich voor tijdens een ouderavond in het begin van het schooljaar. Die avond zijn er ook tolken aanwezig om de communicatie iets soepeler te laten verlopen. Het is belangrijk ook de ouders te betrekken zodat ze op de hoogte zijn van het aanbod en zodat zij met een gerust hart hun kinderen op woensdagmiddag naar TAXI laten gaan.

Maandelijks gaat er iemand van groep INTRO langs op de school om het programma van de volgende maand bekend te maken. Op die manier zien de leerlingen elke maand een bekend gezicht, de persoon die de activiteiten organiseert en die hen ook wekelijks opwacht aan de schoolpoort. Dat ophalen doet men vooral om de jongeren eraan te herinneren dat er die dag een activiteit is en opnieuw ook om die laagdrempeligheid te creëren.

Activiteiten worden ook aangekondigd via de Facebookpagina en meestal plaatst men de dag zelf nog foto's van de voorbije activiteit.

De werking in stappen

De manier van werken verandert in de loop van het schooljaar. In het begin is de taal de grootste barrière voor een vlotte werking en wordt daarop ingespeeld. Het merendeel van de jongeren spreekt weinig tot geen Nederlands, dus worden de activiteiten in en rond het Aalsterse gehouden: kennismakingsspelen, pleinspelen, koken, een quiz over België, een stadspel in Aalst, samen sporten, enz. Op die manier leren de jongeren elkaar maar ook de medewerkers vertrouwen. De jongeren moeten het gevoel krijgen dat ze welkom zijn en moeten voelen dat er ruimte is om zichzelf te zijn. Ze hebben vaak al vele woelige watertjes doorzwommen en men wil hen net op een positieve manier benaderen en zonder al te veel druk te leggen of te hoge verwachtingen na te streven, want dat ervaren de jongeren al genoeg op school.

Naarmate het jaar vordert, worden de activiteiten verruimd: ze gaan eens met de bus naar het zwembad, bezoeken een museum in Brussel of doen een stadspel in Gent. Zo leren de jongeren het

openbaar vervoer gebruiken, een ticket kopen, de verschillende borden van bus en trein lezen.

Later op het jaar, wanneer de jongeren hun plekje in de groep hebben gevonden en ze zich op hun gemak voelen, organiseert men activiteiten met zusterorganisaties in Gent en Sint-Niklaas. Om de drie maanden proberen de drie TAXI-groepen samen te komen om de jongeren kennis te laten maken met leeftijdsgenoten die in een vergelijkbare situatie zitten. Dit kende zo een succes dat men besloot tijdens de paasvakantie een driedaagse te organiseren met de drie groepen samen. 40 à 60 jongeren uit OKAN kwamen zo samen vanuit verschillende steden, culturen en nationaliteiten en over verschillende religies heen. Tijdens die driedaagse staat ontspanning, gekoppeld aan aanleren van sociale vaardigheden en het bijschaven van competenties, centraal.

Verder werkt men één keer per schooljaar samen met de Sint-Jozefschool uit Erpe-Mere. Op die manier bouwt men een brug tussen OKANKlassen en klassen uit het reguliere onderwijs, twee groepen die anders nauwelijks of geen contact met elkaar zouden hebben. De jongeren van Sint-Jozef bereiden de activiteiten voor. De uitvoering gebeurt door de twee groepen samen.

Een tevreden terugblik

Wat zes jaar geleden een project was met heel wat kinderziektes, is met tijd en boterhammen uitgegroeid tot een vaste waarde in het Aalsterse jeugdlandschap. Het vooropgestelde doel om OKAN-jongeren zoveel mogelijk te laten integreren in, en kennis te laten maken met het jeugdlandschap in België, is bereikt. Elke woensdag mag men ongeveer 25 jongeren verwelkomen, soms loopt hun aantal op tot 40. Het zijn jongeren van zeer verschillende nationaliteiten: uit Congo, Syrië, Irak, Iran, Brazilië, Puerto Rico, Roemenië, Polen, Italië, Bulgarije, ... Zij komen iedere keer vrijwillig af om er een plezierige middag van te maken.

Die mix van nationaliteiten en culturen zorgt er ook voor dat jongeren zonder al te veel problemen met elkaar in contact staan en elkaars cultuur op een veilige manier kunnen leren kennen.

Bie MELIS

Onderzoeker Expertisecentrum Krachtgericht Sociaal Werk
Karel de Grote Hogeschool Antwerpen
bie.melis@kdg.be

Voor meer informatie:

Lode Draelants, Directeur Internationaal Comité vzw, lode@icvzw.be
Stéphanie Vandenbossche, opbouwwerker, stephanie.vandenbossche@samenlevingsopbouw.be
Filip De Roeck, groep intro, Filip.DeRoeck@groepintro.be

NOTEN

1. Meer info via filmpje van het project 'Talenten ontplooiën – nieuwe kansen creëren' op www.icvzw.be
Ben je uit de omgeving van Borgerhout en ben je enthousiast geraakt door dit project? Geef je dan gerust als vrijwilliger op aan hulnara@icvzw.be
2. Meer informatie over het project 'Schoolstart' vindt u in dit Welwijsnummer p. 14 – p. 17.

Schoolstart

Voorschools werken aan een sterke start in de kleuterschool voor kwetsbare gezinnen

Anke ANTHONI en Stéphanie VANDENBOSSCHE

De allereerste schooldagen zijn behoorlijk ingrijpend, zowel voor jonge kinderen als hun ouders. Wederzijdse drempels tussen ouders en leerkrachten staan een vlotte instap in de weg en creëren een kloof tussen de school en maatschappelijk kwetsbare gezinnen. Een kloof die Samenlevingsopbouw met het project Schoolstart verkleint in verschillende Mechelse aandachtswijken. Zo wordt de school voor ouders en kinderen een positieve omgeving, terwijl (toekomstige) leerkrachten het verhaal van kwetsbare gezinnen beter leren kennen.

Goed begonnen is half gewonnen! Vanuit dit idee werkt Schoolstart aan een sterke start in de kleuterschool voor maatschappelijk kwetsbare gezinnen. Zowel uit onderzoek als uit verhalen van leerkrachten en gezinnen stellen we vast dat deze instap niet voor iedereen zo vanzelfsprekend is. Kinderen komen immers niet gelijk aan de start. Zo zijn er peuters die geen Nederlands kennen, nog niet eerder gescheiden werden van hun ouders, niet zindelijk zijn, te laat starten in de kleuterschool... Net voor deze kinderen is het belangrijk dat ouders en leerkrachten elkaar vinden als partner en samenwerken in het belang van het kind.

Ouders willen het beste voor hun kinderen. Tijdens gesprekken met maatschappelijk kwetsbare ouders zien we een sterke motivatie om met hun kind te starten in de kleuterschool en het geloof dat onderwijs er mee voor zal zorgen dat hun kinderen goed ontwikkelen. Dagelijks zien we geëngageerde leerkrachten hard werken om te zorgen voor goed onderwijs. Desondanks bestaat er een kloof tussen deze leerkrachten en ouders. Leerkrachten spreken over ouders die niet betrokken zijn en onderwijs niet belangrijk vinden, ouders geven aan zich niet welkom te voelen...

De kloof tussen ouders en school valt te verklaren door verschillende wederzijdse drempels. Een duidelijk voorbeeld van zo'n drempel is het niet hebben van een gemeenschappelijke taal, wat communicatie bemoeilijkt. Een andere drempel is een gebrek aan kennis over elkaar

en elkaars leefwereld, waardoor ouders onrealistische verwachtingen hebben van leerkrachten en omgekeerd, maar waardoor er ook snel vooroordelen kunnen ontstaan. Zo gaf een moeder aan dat ze niet naar de juf durfde stappen met een zorgvraag omdat ze bang was dat de juf haar een lastige ouder zou vinden. De bijhorende bezorgdheid was dan dat dit negatieve gevolgen op haar dochter zou hebben. De leerkracht aan de andere kant interpreteerde het gedrag van de ouder (niet naar de juf gaan) als ongeïnteresseerd en deed bijgevolg zelf geen poging om met de moeder in gesprek te gaan. Daarnaast zijn er soms fysieke en organisatorische drempels op school, zoals de poort waar ouders achter moeten blijven staan en zo alleen de toezichtleerkracht kunnen spreken. Te weinig tijd voor informele gesprekken zorgt er ook voor dat de kloof groot blijft. Volgens ouders zijn 'leerkrachten altijd zo druk bezig'.

Het project Schoolstart van Samenlevingsopbouw werkt samen met scholen en ouders om de onderlinge kloof te verkleinen. We vinden het hierbij belangrijk om ouders in armoede vroegtijdig (voorschools) te versterken in hun rol als ouder van een schoolgaand kind, scholen 'rijp' te maken voor een goede samenwerking met deze kwetsbare ouders en hun kinderen en om kwetsbare kinderen die niet naar een voorschoolse opvang gaan, te stimuleren in hun schoolse vaardigheden. Het gaat ons niet zozeer om de kwantiteit van schooldeelname, we zetten in op de kwaliteit. De manier waarop een kind en zijn ouders aanwezig zijn op school is belangrijk. Hebben ze het gevoel mee deel uit te maken van de schoolgemeenschap of staan ze erbuiten? Voelen ze zich verwelkomd? Worden ze aangesproken op hun expertise als ouder? Dat zal bepalen of een gedeeld partnerschap tussen school en ouders kan ontstaan. Dat doet de kans op sterke schoolresultaten voor deze kinderen groeien.

Versterken van gezinnen: zijn alle gezinnen klaar voor school?

In verschillende aandachtswijken in Mechelen gaan we met maatschappelijk kwetsbare gezinnen aan de slag. We starten hiermee reeds voor de instap in de kleuterschool.

Zowel tijdens individuele contacten op huisbezoek als tijdens groepsactiviteiten versterken we gezinnen door hen te informeren, te werken aan voorschoolse vaardigheden, ondersteuning op maat te bieden en samen te zoeken naar oplossingen voor (vaak collectieve) moeilijkheden. We doen dat in een samenwerking tussen een professionele opbouwwerker, vrijwilligers en studenten kleuteronderwijs.

De aanpak verloopt gefaseerd. Tijdens een **eerste fase** komen we via huisbezoeken in contact met alle gezinnen. Opbouwwerkers gaan op huisbezoek bij gezinnen met een kind dat mag ingeschreven worden in de kleuterschool. We doen dit bij alle gezinnen met een peuter, om zo stigmatisering te voorkomen. We hanteren geen probleemgebonden insteek, maar komen met de positieve boodschap 'Jouw kind mag binnenkort naar school'. De meeste ouders zijn erg verwelkomend en geven aan blij te zijn met het bezoek.

Kwetsbare gezinnen denken vaak pas laat aan het inschrijven van hun kind in een kleuterschool, waardoor er geen plaats meer is in de school van hun keuze. Daarom zetten we hier tijdens het eerste huisbezoek actief op in. We informeren over de inschrijfdatum en -procedure. Wanneer ouders nog geen schoolkeuze hebben gemaakt, geven we informatie over het scholenaanbod in Mechelen. We organiseren ook scholenbezoeken waarbij we met ouders een kijkje gaan nemen in verschillende kleuterscholen. Op deze manier kunnen ouders een bewuste schoolkeuze maken, wat kan zorgen voor een betere betrokkenheid op het schoolgebeuren. Indien nodig gaan we mee bij de inschrijving. Vrijwilligers kunnen tolken, het gezin ondersteunen bij de vele administratieve vragen, maar tegelijkertijd ook helpen om te komen tot een goede afstemming tussen de ouder en de school en tot duidelijkheid over de wederzijdse verwachtingen.

"Door te gaan kijken in de scholen, tijdens de schooluren, krijg je een goed beeld van de werking. Ik heb de school gekozen waarbij ik me het best voelde en waarvan ik denk dat mijn kind er graag naartoe zal gaan." (deelnemende ouder)

Tijdens de huisbezoeken bieden we ondersteuning op maat. Wanneer ouders andere vragen hebben of wanneer we signalen opvangen rond bepaalde noden, gaan we hier verder op in. Het gaat bijvoorbeeld over opvoedingsvragen, moeilijkheden met huisvesting of praktische of administratieve problemen. De opbouwwerker kan hierbij zaken op zich nemen, ook de vrijwilliger biedt wel eens (veel-er) praktische ondersteuning. Maar we leiden voornamelijk toe naar bestaande diensten en organisaties, zoals het Sociaal Huis, de Opvoedingswinkel en het CAW. Als deze noden verlicht kunnen worden, beschikken ouders opnieuw over meer mentale ruimte en kan onderwijs en schoolkeuze op het voorplan komen.

De **tweede fase** start na deze brede informatieronde en op basis van een striktere afbakening. Uit de brede groep van gezinnen die we in de eerste fase bereiken, maken we een selectie van gezinnen met wie we, uiteraard op vrijwillige basis, een verder traject lopen. Het gaat om ouders die weinig sociaal netwerk hebben, een taalbarrière ervaren, geen referentiepunt hebben bij het Vlaamse onderwijs of niet op de hoogte lijken te zijn van basisinformatie.

Met dit traject focussen we op de start in de kleuterschool. We bieden verschillende ondersteunende activiteiten aan, telkens andere middelen om hetzelfde verhaal te brengen. Uit gesprekken met ouders blijkt bijvoorbeeld dat zij vaak geen goed of een onvolledig beeld hebben van de werking van de kleuterschool. Dit zorgt ervoor dat ze de meerwaarde van de school niet altijd inzien ('het is toch maar wat spelen') of niet weten wat de school van hen verwacht én wat zij van de school kunnen verwachten.

Om meer inzicht te bieden, werken we op geregelde basis samen met studenten kleuteronderwijs van Thomas More. Voor groepen ouders organiseren zij *Tuppercare*. Hierbij nemen ze de ouders mee in de werking van de kleuterschool. Ouders komen te weten hoe een dag in de kleuterklas verloopt, hoe er aan verschillende doelen gewerkt wordt en hoe er voor hun kind gezorgd zal worden. We merken dat zo'n momenten ertoe leiden dat ouders de meerwaarde van de kleuterschool erkennen en ook thuis meer bezig zijn rond onderwijs. Daarnaast leidt het warme contact met de kleuterleerkrachten in spé ervoor dat ouders meer vertrouwen krijgen in de persoon van de leerkracht. Ze leren bovendien dat de school ook een warme omgeving kan zijn. Dat positieve gevoel geven ze op hun beurt door aan hun kinderen.

"Ik heb al 3 kinderen die naar de kleuterschool zijn gegaan, maar ik wist helemaal niet wat ze daar deden en hoe de juf met de kinderen omgaat. 't Was alsof je je kinderen in een zwart gat afzet." (deelnemende ouder)

Tijdens wekelijkse speelmomenten, maar ook tijdens huisbezoeken werken we aan voorschoolse vaardigheden van kwetsbare peuters. Deze kinderen gaan vaak niet naar een crèche of onthaalouder. Door de Schoolstartactiviteiten doen ze, samen met hun ouders ervaringen op met activiteiten en materialen uit de kleuterschool. De peuters ontwikkelen sociale vaardigheden door het contact met andere kinderen. Bovendien komen veel peuters op deze manier voor het eerst in contact met het Nederlands en leren ze om vertrouwen te hebben in een andere opvoedingsfiguur dan hun ouders. Ouders worden tijdens deze momenten aangemoedigd om sensitief in te gaan op signalen en behoeften van hun kind.

Door ouders samen te brengen in groep, bijvoorbeeld tijdens zo'n speelmomenten, vergroten we het netwerk van de gezinnen. Daarnaast bieden deze momenten de kans om ervaringen rond onderwijs uit te wisselen. De groep bestaat meestal uit ouders met een eerste kind en ouders die al oudere kinderen hebben op school. Bezorgdheden, tips en verhalen komen aan bod, waardoor ouders veel van elkaar leren. Tijdens deze gesprekken komen ook drempels ter sprake. Als het zaken zijn waar veel ouders op stoten, signaleren we dat aan scholen. Dit kan gaan van de organisatie van een infoavond, moeilijke briefwisseling tot het beleid rond zindelijkheid. We merken dat scholen openstaan voor de feedback van ouders. Als ouders zien dat scholen iets doen met hun ideeën, groeien ze in hun rol als evenwaardige partner van de leerkracht en krijgen ze meer vertrouwen in hun eigen capaciteiten.

"Toen mijn kind 2,5 jaar werd, vond ik hem nog veel te klein om al naar school te gaan. Ik wou hem nog wat langer thuislaten uit bezorgdheid. Toen een andere mama vertelde hoe lief de juf van die instapklas was, zijn we toch gestart. Ik heb er nog geen spijt van gehad!" (deelnemende ouder)

De **derde fase** gaat in wanneer Schoolstart-gezinnen effectief starten in de kleuterschool. We volgen deze instap op en blijven ook nadien nog een tijdje nabij. Het gebeurt regelmatig dat er toch nog moeilijkheden opduiken. We merken dat er veel ouders zijn die aanvankelijk erg enthousiast zijn wanneer hun kind kan starten, maar dat er toch snel misverstanden met de school kunnen ontstaan. Het gaat dan meestal over zorgaspecten die ouders niet meteen (durfen) aankaarten. Op dat moment slaan we de brug. We moedigen ouders aan om met de leerkrachten in gesprek te gaan, waar nodig doen we dit samen.

"Ik wist niet dat het de bedoeling was om een koekje mee te geven. Op het einde van de eerste week zei de juf er iets van. Ik voelde dat ze me een slechte mama vond. Ik wou al liever mijn kind terug thuis houden." (deelnemende ouder)

Ondersteunen van scholen: zijn scholen klaar voor kwetsbare gezinnen?

We merken dat leerkrachten vertrekken vanuit allerlei 'evidenties' rond onderwijs. Maar waarom zou het vanzelfsprekend zijn dat een kind van 2,5 jaar 's morgens achtergelaten wordt op de speelplaats, als niemand dat vertelt? Heel wat zaken zijn niet zo gekend voor ouders die niet vertrouwd zijn met onze onderwijscultuur. Voor leerkrachten betreft het een blinde vlek. Ze zijn zich weinig bewust van de basisinformatie die ouders nodig hebben en de zorgvragen die bij hen leven. Leerkrachten focussen in tegendeel vaak op regels en praktische informatie. Veel verwachtingen naar ouders worden dan ook niet expliciet gemaakt en nog minder vaak ondersteund. Leerkrachten vinden het bijvoorbeeld evident dat ouders tot bij hen komen wanneer ze iets willen bespreken, 'hun deur staat immers altijd open'. Ouders van hun kant, zeggen dat ze het moeilijk vinden om de leerkracht aan te spreken en niet weten wat ze hierin wel of niet kunnen. Ze maken bijgevolg geen gebruik van dit onuitgesproken aanbod, wat dan geïnterpreteerd wordt als onbetrokkenheid.

Bovendien zien we bij studenten kleuteronderwijs, maar soms ook bij leerkrachten, een onzekerheid om met (kwetsbare) ouders in gesprek te gaan, vanuit een soort 'angst voor het onbekende'. In hun opleiding ontbreekt het hen aan goede oefenkansen om ouders aan

te spreken en te betrekken. Bij stages blijft dat het terrein van de klasleerkracht. Meestal hebben ze ook daarbuiten weinig ervaring met mensen in (gekleurde) armoede. Dat maakt hen afwachtend en onzeker, op een moment dat ze als professional net de eerste stap zouden moeten zetten.

Toch stellen we ook een grote nieuwsgierigheid vast naar wat ouders vinden. Leerkrachten geven aan dat ze heel weinig weet hebben van wat maatschappelijk kwetsbare ouders denken of nodig hebben van de school. Ze zijn vaak bereid om met nieuwe inzichten en informatie over 'hun' ouders iets te doen. Dat gebruiken wij als hefboom om hen in beweging te brengen.

"Studenten leren de wereld van ouders en kinderen buiten de schoolse context kennen en ontdekken dat de échte kennismaking schuilt in kleine momenten." (docent lerarenopleiding)

"We merkten dat veel kinderen niet meegingen op bosklassen. We hebben samen gezocht wat hiervoor de oorzaken konden zijn. Blijkbaar waren er veel bezorgdheden bij ouders. Nu pakken we het info-moment over de bosklassen op een andere manier aan en er zijn al heel wat meer kinderen ingeschreven!" (zorgleerkracht)

We ondersteunen leerkrachten om te komen tot een goede samenwerking met ouders, bijvoorbeeld door op een andere manier te communiceren met ouders, mee te zorgen voor een warm onthaal op school, meer kennis op te doen over de leefwereld van ouders, een visie op ouderbetrokkenheid uit te werken, drempels naar de school te verlagen...

Voor een goed partnerschap met ouders zijn er echter geen kant-en-klare oplossingen. Er is geen simpele truc die ervoor kan zorgen dat alle ouders naar een infoavond komen, dat leerkrachten oog hebben voor de leefwereld van gezinnen, dat de onderlinge communicatie vlot verloopt en dat leerkrachten en ouders zich goed voelen bij elkaar. Tegelijkertijd gaat het niet over grootse, vernieuwende zaken die duur zijn of veel moeite kosten, maar eerder over kleine acties zoals elkaar goeiemorgen wensen, tonen dat je elkaars inzet voor het kind waardeert en tijd nemen om tot écht contact te komen. Belangrijk is dat leerkrachten en ouders elkaar zien als partner, dat ze er samen voor kunnen zorgen dat hun kind goed ontwikkelt. Het gaat vaak eerder over een mindshift dan over een extra ouderactiviteit organiseren. Deelnemende studenten (en onze toekomstige leerkrachten) geven bijvoorbeeld aan dat hun ontmoetingen met kwetsbare ouders helpen om ouders als volwaardige partners te zien. Maar ook dat de échte kennismaking met ouders op andere momenten gebeurt dan tijdens routineuze oudercontacten of schoolfeesten. Die nadruk op het kleine ontmoeten is typerend voor Schoolstart.

Met een open kijk wordt gezocht naar nieuwe invalshoeken. Zo biedt het project 'Handle with care' een creatieve insteek om een tastbare verbinding te maken tussen kinderen, ouders en leerkrachten. Ouders maken samen kleine popjes voor de schooltas en kunnen tijdens die activiteit vragen en ervaringen rond het schoolgebeuren uitwisselen. Met het zelfgemaakte popje geven ouders aan hun kind een stukje 'thuis' mee op de eerste schooldag. Een zelfgemaakte speelpop wordt afgegeven aan de kleuterjuf met de boodschap:

“Wij vertrouwen je onze peuter toe en willen betrokken zijn bij het onderwijs”.

Vanuit die visie gaan we met leerkrachten en schoolteams op zoek naar oplossingen en ondersteunen we hen via procesbegeleiding en het bieden van expertise. We steken mee de handen uit de mouwen en doen waar nodig voor hoe het anders kan. We brengen het ouderperspectief binnen om zo stil te staan bij wat voor een school als vanzelfsprekend wordt gezien. We benadrukken wat allemaal wel goed gaat, waar ze wel impact hebben en hoe we deze sterktes kunnen gebruiken om te werken aan zaken die moeilijk gaan. Zo was er bijvoorbeeld een schoolteam dat het moeilijk vond om pedagogische informatie tot bij ouders te krijgen. In die school was echter een moedergroep, geleid door een brugfiguur die erin slaagde om effectief te communiceren met ouders, zo bleek uit gesprekken met ouders. Samen met de leerkrachten is beslist om doordachter in te zetten op dit kanaal.

We wijzen scholen ook op de optie om meer gebruik te maken van de voorschoolse periode. Scholen hebben een traditie van wenmomenten of infoavonden, vlak voor de instap. Er zijn echter heel wat scenario's denkbaar, vaak in samenwerking met welzijnspartners, om de deuren van de school al veel sneller open te zetten voor nieuwe gezinnen, de wenperiode te verlengen en al doelbewust informatie-uitwisseling tot stand te brengen. Ouders hebben immers ook interessante info: zij zijn de expert van hun kind.

“Ik vond het fijn dat ik bij de start in de kleuterschool tips kon geven aan de juf. Hierdoor werd ik gerustgesteld. Bovendien voelde ik me belangrijk.” (deelnemende ouder)

Klaar? Start!

Een leerkracht die tijd, aandacht en begrip kan opbrengen voor het kind en zijn ouders zoals ze zijn, een school die nieuwe gezinnen warm onthaalt, een evenwaardigheid installeert en samenwerking stimuleert... dat is wat kwetsbare kinderen nodig hebben om écht een goede loopbaanstart te kunnen maken. Een ouder die weet hoe het er op school aan toegaat, die voor zichzelf een rol ziet in het schoolgebeuren van zijn kind, die weet welke verwachtingen de

school heeft van ouders en zichzelf in staat ziet om daarin tegemoet te treden... Ook dat is noodzakelijk.

Schoolstart draagt hiertoe bij. Het slaagt daarin door te vertrekken vanuit ongevraagde contactname o.b.v. een objectief kenmerk (en niet o.b.v. een probleem of door de ouders zelf te stellen vraag). Het werkt bovendien niet-stigmatiserend en gebruikt een positieve insteek. Het focust wel onmiddellijk zeer expliciet op onderwijs. Dat maakt het voor ouders herkenbaar en waardevol. Doordat ouders vrijwillig kunnen deelnemen aan Schoolstart en ervoor kiezen vanuit een engagement t.o.v. hun kind kunnen we komen tot positieve en krachtige participatie. We blijven bovendien langdurig nabij.

Dat resulteert in een groter persoonlijk netwerk van de deelnemende gezinnen en een sterker buurtweefsel. De veerkracht van maatschappelijk kwetsbare ouders neemt doorheen hun deelname toe. Ze worden ook sterker in hun ouderrol en durven op school een duidelijkere positie innemen. Leerkrachten leren ouders zien als bereikbaar, betrokken en benaderbaar. Het leidt ertoe dat scholen evolueren van een eenzijdige invulling van ouderbetrokkenheid naar een wederzijds en minder instrumenteel verhaal: een sterke ouder-schoolsamenwerking ligt dan in het verschiet.

Uiteindelijk bereiken we op die manier een warme instap en een sterke schoolstart voor maatschappelijk kwetsbare kinderen. Dat is veelbelovend voor de toekomst!

Anke ANTHONI en Stéphanie VANDENBOSSCHE

*Anke Anthoni, themacoördinator onderwijs
anke.anthoni@samenlevingsopbouw.be

**Stéphanie Vandenbossche, opbouwwerker
stephanie.vandenbossche@samenlevingsopbouw.be

Samenlevingsopbouw Antwerpen provincie vzw
Brusselsepoortstraat 8, 2800 Mechelen

NOOT

1. Het project 'handle with care' won de tweede prijs van de Koningin Paolaprijs voor buitenschoolse ondersteuning. Meer informatie vindt u in dit nummer in het artikel van Melis 'Koningin Paolaprijs voor buitenschoolse ondersteuning van jongeren en hun school - 2017', Welwijs, 2017, 3, p.10-13

(n)ergens kind aan huis

Dak- en thuisloosheid vanuit kindperspectief

Leen ACKAERT

In 2016 ging het Kinderrechtencommissariaat in gesprek met dak- en thuisloze kinderen, jongeren en ouders. Hun getuigenissen bundelden we in het dossier ‘(n)ergens kind aan huis. Dak- en thuisloosheid vanuit kindperspectief’¹. In dit artikel belichten we de belangrijkste conclusies uit het dossier. We geven cijfers over dak- en thuisloosheid bij kinderen, jongeren en hun ouders. We leggen de ervaringen bloot van de kinderen en jongeren zelf, en hun ouders. Hoe kijken zij naar hun leven en hun toekomst? En we sluiten af met aandachtspunten en suggesties voor het beleid.

Met dak- en thuisloze ouders, kinderen en jongeren in gesprek

“Thomas en Kelly wonen samen met hun moeder Ria in het huis van Ria’s nieuwe vriend. Hun huis is ongeschikt verklaard. De twee andere broers zitten op internaat en in een voorziening van de jeugdhulp. Daarvoor zaten ze in verschillende opvanghuizen, verspreid over Vlaanderen. Ze moesten telkens veranderen van school. Er zijn schulden en te weinig geld om een woning te huren.”

Dit is een fragment uit het leven van één van de 43 dak- en thuisloze kinderen, jongeren en ouders waarmee het Kinderrechtencommissariaat in 2016 sprak. De naam van de ouders of hun eigen naam stond nergens vermeld op een deurbel. Ze hadden geen eigen woning, huurcontract of domicilie.

De kinderen, jongeren en ouders deelden met ons hun grootste zorgen en wensen. Ze vertelden over hun woonproblemen en de vele gebeurtenissen die tot dak- en thuisloosheid leidden. De leidraad van ons gesprek was het respect voor de rechten van de kinderen: het recht op onderwijs en vrije tijd, het recht op een privé- en gezinsleven, het recht op gezinsondersteuning en een passende levensstandaard, het recht op bescherming tegen discriminatie,...

De gesprekken duurden gemiddeld één uur. Op het moment van het gesprek, verbleven ze in een voorziening van de thuislozenzorg, ze hadden tijdelijk onderdak gevonden bij vrienden, hadden sinds kort een sociale huurwoning, moesten hun woning verlaten door een uithuiszetting of konden, dankzij woonbegeleiding, in hun sociale woning blijven wonen. Sommige jongeren hadden een tijd op straat geleefd.

Cijfers over dak- en thuisloosheid bij kinderen tonen een onzichtbare realiteit

Bijna 1 op de 3 dak- en thuislozen is minderjarig

Thomas, Kelly en de andere deelnemende kinderen en jongeren zijn helaas niet de enige kinderen en jongeren in Vlaanderen die dak- en thuisloos zijn. De ‘Nulmeting dak- en thuisloosheid’ van Evy Meys en Koen Hermans² toonde in 2014 dat kinderen daarbij geen te ver-

waarlozen minderheid zijn in onze samenleving. Eind 2014 troffen ze 3.730 dak- en thuisloze cliënten in de Vlaamse thuislozenzorg aan. Ze telden 1.728 minderjarigen die er samen met hun ouder(s) verbleven.

Maar ook andere instanties signaleerden eerder al dat dak- en thuisloosheid bij kinderen toeneemt. In 2010 trof 28% van de OCMW’s meer dak- en thuisloze gezinnen met kinderen aan dan vroeger³. De POD Maatschappelijke Integratie schatte in 2015 dat er liefst 17.000 daklozen zijn in België⁴.

Meeste minderjarigen langer dan half jaar in thuislozenzorg

Analyse van de nulmetingsgegevens vanuit kindperspectief illustreerde dat de meeste kinderen al langer dan een half jaar in een situatie van dak- en thuisloosheid zaten. Hun ouders hadden geen eigen woonst, contract of domicilie. Bij 26% van de kinderen was dat 1 tot 3 jaar. Bij 2% was dat 4 tot 5 jaar en bij 5% was dat zelfs langer dan 5 jaar. De helft van de kinderen die in 2014 in de winteropvang verbleven, maakte ook het jaar voordien daarvan gebruik⁵.

De kinderen verbleven er meestal met hun alleenstaande ouder en broer/zus/halfbroer/halfzus (53%). 8% van de kinderen leeft samen met hun alleenstaande ouder, maar heeft een broer/zus/halfbroer/halfzus die ergens anders verblijft. 34% leeft samen met zijn hele gezin in de begeleidingsvorm⁶.

Meer dan 2/5 van de kinderen heeft geen perspectief op een nieuwe thuis

Iets meer dan de helft van de kinderen (57%) heeft een toekomstperspectief. 43% heeft echter geen enkel vooruitzicht, ook niet over drie maanden. Van de kinderen die wel een vooruitzicht hebben, leeft 15% binnenkort in een private huurwoning, 19% in een sociale huurwoning en 5% kan terug naar de eigen woning⁷.

Dak- en thuisloosheid bij kinderen heeft relationele en materiële oorzaken

De analyses van de nulmetingsgegevens vanuit kindperspectief brengen meerdere oorzaken van dak- en thuisloosheid bij ouders,

kinderen en jongeren⁸ aan het licht. 34% van de minderjarigen is dak- en thuisloos door relatie- en familieproblemen, 9% door geweld in het gezin. 35% wordt dak- en thuisloos door een actie van de huisbaas (20%), bijvoorbeeld uithuiszetting, of door problemen met de woning of einde huurcontract (15%). 13% van de kinderen is dak- en thuisloos door geldproblemen van het gezin. Andere oorzaken zijn: persoonlijke problemen van een ouder (6%), werkloosheid (3%), immigratie (3%), overmacht, brand, overstroming (3%) en andere (9%).

Wat is er gebeurd? Kinderen, jongeren en ouders vertellen over de oorzaken van dak- en thuisloosheid

Het belevingsonderzoek vertrok vanuit de idee dat dak- en thuisloosheid vooral het gevolg is van een tekort aan geld en middelen. Maar al vanaf de eerste gesprekken werd duidelijk dat dak- en thuisloosheid bij kinderen en jongeren geen eenduidig verhaal is, net zoals de nulmetingsgegevens illustreerden. Ouders, kinderen en jongeren vertelden over de woning die ongeschikt verklaard is, de eigenaar die hen buiten gooit, de verkoop van de woning,... maar ook over alcoholmisbruik, een ouder die radicaliseert, een moeder die niet meer omkijkt naar de kinderen, geweld in het gezin, ruzies tussen de ouders.

Petra, een alleenstaande moeder met drie kinderen, en Sofia, een achtjarig meisje in de gezinsopvang vertellen.

Hoog oplopende medische kosten

“Ik heb een invaliditeitsuitkering en zit in een collectieve schuldenregeling. Ik heb schulden omdat ik de medische kosten van mijn zoontje niet kon betalen.. Mijn huurappartement wordt verkocht. Over een maand moet ik hier weg. Het zit al bij de vrederechter. Ik wil een uithuiszettingsprocedure. Dan kan ik de tijd wat rekken en de tijd tussen hier en de vrouwenopvang overbruggen. Anders sta ik met mijn kinderen op straat.”

Geweld in het gezin

“We zijn hier door wat er gebeurd is. Mijn papa deed mijn mama pijn. Hij sloeg mijn mama met een touw. Hij sloeg met een stoel op haar hoofd en zo. Per ongeluk heeft hij mijn arm geraakt. Die zat toen een tijd in een verband. Hij zei dat mijn mama met een andere man is, maar dat is niet zo.”

Sommige ouders en jongeren geven aan dat ze als kind alleen, zonder ouder, zijn weggelopen van thuis omdat er teveel geweld was. Tinne, een alleenstaande moeder met drie kinderen, en Maria, een alleenstaande moeder met één kind getuigen.

Moeder kon niet voor mij zorgen

“Ik ben het gewoon om op de dool te zijn. Van mijn 6 tot 12 jaar woonde ik in een pleeggezin. Op mijn twaalfde ging ik weer naar mijn moeder. Maar dat ging niet. Eén keer werd ik zelfs thuis weggehaald door de politie. Vanaf dan heb ik zo’n beetje overal geslapen. Bij vrienden thuis, bij een mevrouw die alleen woonde. Op mijn veertiende werd ik zwanger en trok in bij mijn schoonmoeder.”

Jeugdverlening stopt aan 18 jaar

“Op mijn vijftiende ben ik verhuisd naar mijn vader in Antwerpen. Ik had veel ruzie met mijn stiefmoeder. Ik heb het CLB gevraagd wat ik moest doen. Ik wilde weg. Ik heb in verschillende jeugdinstanties gezeten. Ik zat in Antwerpen, Mechelen en Leuven. Ik liep vaak weg. Ik vluchtte naar vrienden. Toen ik achttien was, zei de jeugdrechter dat ik kon gaan. Het OCMW regelde een hotelkamer voor mij. Ik werd zwanger. Het OCMW vond een plek in de vrouwenopvang. Ik heb in drie verschillende vrouwenopvangcentra gezeten. Van daaruit moet je een eigen flat vinden. Ik woon in een klein appartementje van het sociaal verhuurkantoor en word begeleid door een woonbegeleidingsdienst.”

De laatste getuigenissen tonen aan dat dak- en thuisloosheid helemaal niet het verhaal is van alleen maar volwassenen. Het is ook niet uitsluitend een verhaal van minderjarigen die vergezeld zijn van hun ouders. Kinderen en jongeren slaan zelf op de vlucht, alleen. Ze vluchten voor het geweld thuis of vluchten uit de jeugdinstantie. Worden ze 18 jaar dan stopt de jeugdhulpverlening en riskeren ze op straat te belanden. Zeker wanneer er geen netwerk is waarop de jongeren kunnen terugvallen. Het overlijden van Jordy vorige zomer maakte op een schrijnende manier duidelijk hoe kwetsbaar deze groep is.

Hoe is het om dak- en thuisloos te zijn? Kinderen, jongeren en ouders getuigen over de vele gevolgen

Leven verandert van de ene op de andere dag

Het leven van dak- en thuisloze kinderen en jongeren wordt van de ene op de andere dag onvoorspelbaar. Van het ene op het andere moment wordt hun leven overhoopgehaald.

Het relaas van Joeri en zijn moeder:

“Het was turnen. We konden eindelijk eens bij het zesde gaan turnen en toen moest ik daar weg. Ja, ze kwamen me uit de klas halen.”

“Om 7 uur heb ik mijn kinderen wakker gemaakt. En ik heb ze gezegd dat ze hun lievelingsknuffel nog in hun schooltas moesten stoppen. Ze zijn naar school gegaan. Later op de dag ben ik ze daar gaan halen.”

Geen opvangplek? Logeren bij vrienden, op straat of wachten in angst zijn de alternatieven

Ouders, kinderen en jongeren die hun woning moeten verlaten of vluchten voor geweld getuigen over een moeilijk parcours voor ze onderdak of opvang vinden. Sommige ouders, kinderen en jongeren vinden voorlopig onderdak bij vrienden of bij lotgenoten. Jongeren vertellen over een leven op straat, waar ze noodgedwongen een tijd hebben doorgebracht. Of ouders vertellen dat ze samen met hun kinderen het intrafamiliaal geweld doorstaan totdat er een plaats vrijkomt in de opvang.

Tatiana en Nora, twee alleenstaande moeders, getuigen:

“We zijn toen bij Fatima gebleven, een vriendin hier in de stad. Ik kende haar van de vrouwenopvang. Mijn dochter en ik heb-

ben toen twee weken bij haar gewoond. Ook hier in dit appartement heeft al eens een mama vanuit de vrouwenopvang gelogeed.“

“Ik had op 22 augustus mijn eerste afspraak. Ik moest wachten tot 24 november. Ik ben dan thuis gebleven. In angst. Mijn kinderen moesten in hun kamer blijven. Ik kon niet meer slapen, ik sliep bij de kinderen. Ik had beslist om te vertrekken, maar ik kan toch niet met mijn kinderen op straat gaan leven?”

Dak- en thuisloze kinderen en jongeren worden vluchteling in eigen land. Willens nillens trekken ze weg uit hun eigen streek omdat er geen opvang is of ze geen woning vinden die ze kunnen betalen. Zekerheid en continuïteit in hun leven worden op het spel gezet. Dak- en thuisloze kinderen verliezen niet alleen hun thuis. Ze verlaten ook hun school, hun juf, hun klasgenoten.

Shana en Thomas:

“Mijn eerste school was in Afrika, dan naar mijn tweede school toen we in het asielcentrum verbleven, dan in nog een andere school toen we bij mijn papa woonden. Dan naar de school bij het vluchthuis en dan naar de school van nu. Ik moet elke keer opnieuw beginnen. En ik moet dan dingen leren die de anderen al kunnen.“

“We woonden in drie verschillende steden, dan weer in de eerste stad. Ik kwam toen in dezelfde school terug in het vijfde leerjaar. Ik kwam binnen in de klas en iedereen wist mijn naam nog.”

Als ze in de eigen stad een woning of opvang vinden, kunnen ze naar hun vertrouwde school blijven gaan. Op woensdagnamiddag kunnen ze zoals altijd bij hun vriendjes spelen of 's avonds na school naar hun muziekschool gaan, zoals Rebecca schetst:

“In de opvang ging ik woensdag bij mijn vriendinnetje spelen. Zij kwamen niet bij mij spelen. Ze mochten wel komen, maar ik wilde dat niet. 's Avonds ging ik naar de notenleer.“

Gezinsleven onder druk

Niet elk kind of jongere blijft bij de ouder die vlucht of de woning verlaat. Soms trekt de moeder weg en laat ze de kinderen thuis wonen. Enkele kinderen wisselen af tussen een verblijf in de opvang en een verblijf thuis. Zo gaan ze bijvoorbeeld tijdens het weekend bij hun vader logeren. Sommige kinderen en jongeren verbleven reeds in de bijzondere jeugdzorg of komen door de dak- en thuisloosheid in de bijzondere jeugdzorg terecht. De meeste kinderen met wie we gesproken hebben, verblijven met hun ouder permanent in de opvang.

Een parcours met vele soorten opvang

Ze vertellen over opvang in verschillende soorten voorzieningen: crisisopvang, winteropvang, gezinsopvang, studio-opvang, transit-appartement, collectieve opvang.

Zaid vertelt:

“Wij zaten in de winteropvang en nu zitten we hier (gezinsopvang). Hier gaat 's avonds de deur niet zo snel dicht. Dan kan ik langer buiten blijven. In de winteropvang konden we ook knut-

selen, loombandjes. Daar is er een speelkamer en mogen we op de computer als we willen. Hier mag dat niet.“

Het leven in de thuislozenzorg loopt niet van een leien dak. Het liefst willen ouders en kinderen een zo normaal mogelijk gezinsleven leiden. Maar door het collectieve karakter van sommige opvangvoorzieningen wordt het normale privégezinsleven behoorlijk onder druk gezet.

Met uitzondering van de gezinskamer is alles gemeenschappelijk

Ondanks de vele inspanningen van de opvangvoorzieningen om zo kindvriendelijk te zijn – kinderbegeleiders, kinderactiviteiten, kinderuitstappen, speeltuigen, zorgen dat kinderen kunnen deelnemen aan activiteiten in de buurt,.... – zie je dat lange periodes van samenleven in een collectieve opvangvoorziening zijn tol eist, zeker als er amper perspectief is op uitstroom naar een eigen woning. Ouders en kinderen krijgen stress en worden moedeloos van de uitzichtloze situatie. Ouder en kind zitten constant in een situatie van tijdelijkheid, terwijl ze net stabiliteit en standvastigheid nodig hebben. De stress en de wanhoop wegen op de relaties tussen ouder en kind, tussen ouder en begeleider en tussen de bewoners onderling. Zeker tieners hebben het zeer moeilijk. Ze willen stilletjes aan meer zeggenschap over de invulling van hun eigen leven. Ze wensen een autonoom leven op te bouwen en dit botst wel eens met de collectieve regels van de voorzieningen. Gezinnen die dankzij een infrastructuur van aparte woonentiteiten wel wat privacy hebben, waarderen dit erg.

Schulden stapelen zich op

Ook stapelen de schulden zich op als het OCMW niet tussenkomt in de opvangkosten⁹. Verblijf in een opvangvoorziening is niet gratis. Ouders en kinderen betalen een dagprijs die al naargelang de voorziening varieert.

Wat brengt de toekomst? Dak- en thuisloze kinderen, jongeren en ouders vertellen over hun toekomstdromen

Van wat dromen dak- en thuisloze ouders, kinderen en jongeren en wat staat hun dromen in de weg?

Dromen van een woning en werk

Het hoeft niet te verwonderen dat een eigen bescheiden woning op nummer één staat.

Shana en Ria vertellen:

“Ik wil een huis hebben, en daar de dingen doen die we willen doen. We kunnen zelf kiezen of we in de living gaan of niet.“

“Dat ik een huis heb waarin ik kan blijven wonen. Dat ik niet meer moet verhuizen. Nu moet ik voor de zoveelste keer verhuizen. Ik ben wel 22 keer verhuisd. En nu moet ik weer weg.“

Maar niet alleen een huis staat op het verlanglijstje, ook werk om de toekomst van de kinderen veilig te stellen. Eindelijk rust met een zekere toekomst. En een leven zonder ruzie en geweld. Voor sommige kinderen betekent dit terug samenleven met het hele gezin: mama, papa, broers, zussen. Andere kinderen dromen eerder van een toekomst met maar één ouder.

Eva vertelt:

“We willen nooit meer terug naar papa. Het is toch maar om te slaan. En ook dat mama geen andere man zoekt. Want ik wil geen andere papa.”

Drempels die de dromen in de weg staan

Wanneer we ouders, kinderen en jongeren vroegen wat hun dromen in de weg stond, getuigden ze over hun moeilijke, weinig hoopgevende en lang aanslepende zoektocht naar een gepaste en betaalbare woning.

Om te huren op de private huurmarkt heb je een startkapitaal nodig, anders kun je de waarborg niet betalen. Ze ervaren discriminatie op de private huurmarkt: omdat ze kleurling zijn, OCMW-klant, of alleenstaande ouder met drie kinderen. Er is een tekort aan sociale huurwoningen. Ze staan op een wachtlijst en weten niet hoelang.

Rachid en Mona vertellen:

“Je kunt niet sparen, je kunt niets doen. Je hebt eigenlijk een startkapitaal nodig om iets te beginnen. Voor een huis moet je een waarborg hebben. Je hebt dat niet direct, hé. Sommige huisbazen weigeren als het OCMW de waarborg betaalt. Ze willen niemand die contact heeft met het OCMW.”

“Overall waar je gaat, zie je woningen, woningen. En dan zegt iedereen tegen mij: ‘Ik snap niet hoe jij niet aan een woning kunt komen. Wij zien zoveel woningen.’ Niemand gelooft je. Dokters en apothekers bij wie ik ging poetsen, zijn zelf beginnen te bellen. Zodra mijn naam en situatie ter sprake kwamen, veranderde de toon van de eigenaar. Ze zeiden: ‘Ik had nooit verwacht dat het zo erg was.’”

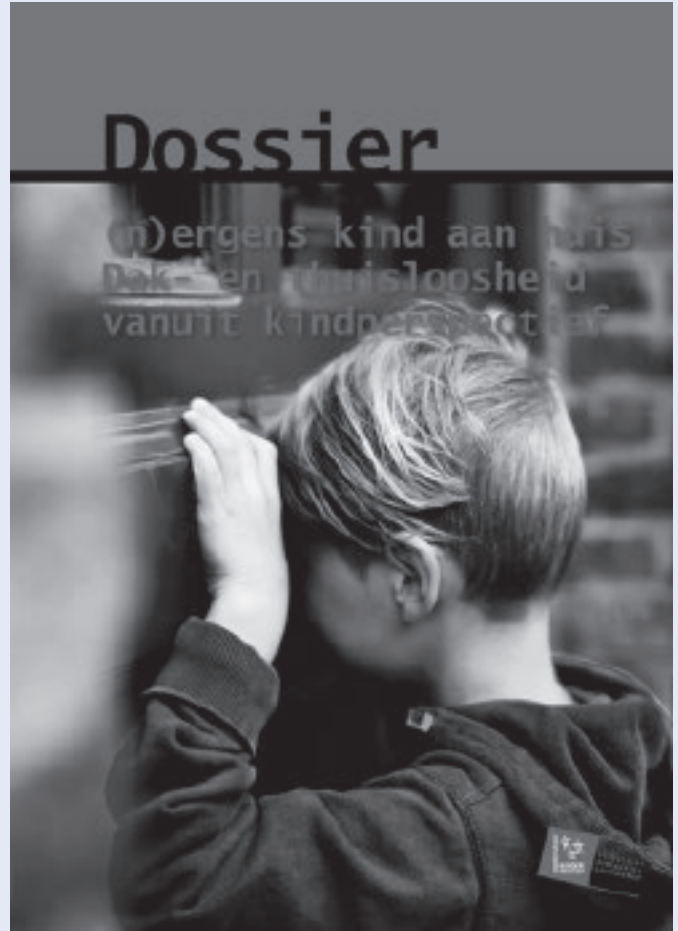
De statistieken van het Steunpunt Wonen illustreren de omvang van de problemen die de ouders en kinderen schetsen. 31% van de huurders op de private huurmarkt heeft een te zware woonkost. Bij de armste huurders stijgt dat tot 65%¹⁰. De gemiddelde wachttijd voor een woning met drie slaapkamers is meer dan drie jaar¹¹.

Meervoudige kwetsbaarheid van dak- en thuisloze kinderen, jongeren en ouders vraagt om ruime beleidsaanpak

De getuigenissen van dak- en thuisloze kinderen, jongeren en ouders leggen een enorme kwetsbaarheid bloot. Dak- en thuisloosheid tast hun welzijn op vele domeinen aan. Het hypothekeert hun toekomst. Het zet niet alleen hun recht op wonen onder druk, maar ook hun recht op onderwijs, vrije tijd, privacy en een gezinsleven, een adequate levensstandaard.

Dak- en thuisloosheid bij kinderen, jongeren en hun ouders is duidelijk een ‘en-en’ verhaal dat vraagt om acties over tal van beleidsdomeinen, waaronder de aanpak van problemen met woningen en wanpraktijken op de huurmarkt, preventieve aanpak van uithuiszettingen, armoedebestrijding en de aanpak van intrafamiliaal geweld. Concreet schuift het Kinderrechtencommissariaat zeven doelstellingen naar voor.

- Maak dak- en thuisloze kinderen zichtbaar in statistieken en beleidsplannen: er is nood aan jaarlijkse statistieken over het aantal minderjarigen in de thuislozenzorg en de OCMW-door-

gangswoningen, het aantal gezinnen met kinderen dat uit huis wordt gezet,...

- Versterk het woonrecht van kinderen door een woonrechtcommissaris: hij/zij kan toezien op het recht op wonen van gezinnen en minderjarigen.
- Werk aan de oorzaken van dak- en thuisloosheid: zet onder meer sterker in op preventieve woonbegeleiding. Het is succesvol in het voorkomen van uithuiszetting en zeven keer goedkoper dan de gezamenlijke kost van uithuiszetting, opvang en herhuisvesting.
- Maak werk van korte en kindvriendelijke opvang: kindvriendelijke opvang is in de eerste plaats een zo kort mogelijk opvang. Daarom is er nood aan een paradigmashift van opvang- naar woongerichte oplossingen.
- Werk samen op alle niveaus: preventie van dak- en thuisloosheid bij kinderen vraagt om samenwerking tussen diverse beleidsdomeinen en -niveaus.
- Zoek naar lokale oplossingen: dak- en thuisloze kinderen moeten noodgedwongen hun eigen school, buurt en gemeente verlaten door een tekort aan crisisopvang.
- Blijf inzetten op een sociaal woonbeleid: een stevig sociaal woonbeleid is essentieel in de preventie van dak- en thuisloosheid bij kinderen.

Deze zeven doelstellingen spreken niet alleen Vlaamse overheden aan. Ze doen ook appel op verschillende federale instanties. De voorbije jaren werden al diverse beleidsplannen uitgetekend om de nodige samenwerking te stroomlijnen. In 2014 ondertekenden 18 betrokken ministers en staatssecretarissen van verschillende deelstaten en beleidsniveaus het Samenwerkingsakkoord inzake

dak- en thuisloosheid²². In 2017 finaliseerde Vlaanderen zijn Globaal plan dak- en thuisloosheid 2017-2019 waarin het beleidsdomeinen Welzijn en Wonen hun verantwoordelijkheid opnemen. Beide beleidsdocumenten sommen lovenswaardige beleidsambities op die tegemoet komen aan de rechten van dak- en thuisloze ouders, kinderen en jongeren. Helaas botst de uitvoering van de plannen op een gebrek aan middelen waardoor steeds meer kinderen, jongeren en ouders dakloos of vluchteling in eigen land dreigen te worden.

Leen ACKAERT

Kinderrechtencommissariaat
Leuvenseweg 86 - 1000 Brussel - België
www.kinderrechtencommissariaat.be

NOTEN

1. Kinderrechtencommissariaat, (n)ergens kind aan huis. Dak- en thuisloosheid vanuit kindperspectief, 2016, Brussel. <https://www.kinderrechtencommissariaat.be/advies/nergens-kind-aan-huisdak-en-thuisloosheid-vanuit-kindperspectief>.
2. Meys E. en Hermans K., Nulmeting dak- en thuisloosheid, Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, 2014, p. 147.
3. De Boyser K., Linchet S. en Van Dijk L., Onderzoek naar de OCMW-hulpverlening aan dak- en thuislozen, 2010. POD Maatschappelijke Integratie, p. 76.
4. POD Maatschappelijke Integratie. Jaarverslag 2015. <https://www.mi-is.be/nl/studies-publicaties-statistieken/jaarverslag-2015-de-maatschappij-van-morgen-ontdekken>
5. Kinderrechtencommissariaat, (n)ergens kind aan huis. Dak- en thuisloosheid vanuit kindperspectief, 2016, p.69.
6. Kinderrechtencommissariaat, (n)ergens kind aan huis. Dak- en thuisloosheid vanuit kindperspectief, 2016, p.70.
7. Kinderrechtencommissariaat, (n)ergens kind aan huis. Dak- en thuisloosheid vanuit kindperspectief, 2016, p.104.
8. Kinderrechtencommissariaat, (n)ergens kind aan huis. Dak- en thuisloosheid vanuit kindperspectief, 2016, p.56.
9. Zie onder meer: protocol tussen de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten – Afdeling OCMW en het Steunpunt voor Algemeen Welzijnswerk met betrekking tot de minimale dienstverlening die door de Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn en de Centra voor Algemeen Welzijnswerk dient verschaft te worden aan personen verblijvend in een residentieel opvangcentrum van een CAW.
10. Vlaamse Woonraad. Dak- en thuisloosheid in Vlaanderen: pistes voor een meer woongericht beleid. Advies 2016/4 – 24 maart 2016.
11. Heylen K. In en uit de sociale huisvesting. De dynamiek in kaart gebracht. Steunpunt Wonen, Leuven, 2016.
12. Samenwerkingsakkoord van 12 mei 2014 inzake dak- en thuisloosheid.

HET VERDIENT AANBEVELING
OM DE ANTIPESTBELEIDS-
BEPALINGEN

TOT EEN MINIMUM
TE HERLEIDEN,

TENEINDE TE
VOORKOMEN
DAT ZE

ALS PESTERIJEN
ERVAREN WORDEN.

Cyberpesten aanpakken: graag een tandje meer!

Gie DEBOUTTE

Om de haverklap halen cyberpestincidenten het nieuws. Meestal gaat het om schokkende berichten. Zij zijn het spreekwoordelijke topje van de ijsberg. Recent onderzoek van de Universiteit Antwerpen leert dat bijna één op vijf van een representatieve groep leerlingen (zesde leerjaar tot en met vijfde jaar middelbaar onderwijs) het voorbije half jaar minstens éénmaal het slachtoffer werd van cyberpesten. Bijna zes procent meldde zich als cyberpestkop (Pabian, S., 2015; Erreygers et al., 2016). Vandaag weet niemand hoeveel Vlaamse scholen over een effectief anti(cyber)pestbeleid beschikken. Wel weten we dat ze vragende partij zijn voor extra ondersteuning (Vandebosch et al., 2011). De omvang van het fenomeen en de risico's die ermee gepaard gaan doen ons pleiten voor een meer krachtdadige aanpak. Dit artikel verkent wat binnen- en bovenschools kan gebeuren om cyberpesten het hoofd te bieden.

Diepere kijk op pesten via nieuwe media

Cyberpesten of digitaal pesten is een variant en in veel gevallen ook een verlengstuk van traditioneel pesten. De gekende mechanismen van uitsluiten, vernederen, pijnigen of intimideren krijgen in dit geval een technologisch kleedje. Zowel bij pesten als cyberpesten gaat het om (a) zich herhalend, (b) negatief en kwetsend gedrag ten aanzien van een slachtoffer en (c) er is ook sprake van een machtsonevenwicht tussen de dader(s) en het slachtoffer. Dit onevenwicht diept zich verder uit naarmate het (cyber)pesten aansleept. Olweus beschouwt pestgedrag als een vorm van proactieve agressie. Pesters beginnen eraan zonder enige vorm van uitlokking vanwege het slachtoffer (Olweus, D. A. & Limber, S. P., 2017).

Inspelen op groeibehoefden

Kinderen en vooral jongeren maken vandaag intens gebruik van de nieuwe media. Hun mobiele telefoon, laptop en/of tablet, ... speelt perfect in op wat hun aandacht bezighoudt: kletsen en rondhangen met vrienden en vriendinnen, intiem contact onderhouden met het eigen liefje, spellen spelen, muziek beluisteren, filmpjes bekijken. Jongeren geven op die manier gestalte aan hun persoonlijk groeiproces en identiteit.

Zoals te verwachten valt, gaat het niet altijd om een vlekkeloos proces. Het doet bijvoorbeeld geen deugd als je onverwacht het mikpunt wordt van spotternijen, plots uit de groep wordt gegooid of ontdekt dat er een intieme foto van jezelf zonder jouw toestemming wordt gedeeld. Cyberpesterijen komen niet zelden hard aan. Zeker bij slachtoffers die ook offline worden gepest. Maar ook populaire en succesvolle jongeren, die niet vertrouwd zijn met dit soort negatieve boodschappen, kunnen hierdoor erg diep worden geraakt.

Het gaat om meer dan pestkop en slachtoffer

Bij pesten en cyberpesten gaat het om meer dan het conflict tussen dader(s) en slachtoffer. Pesten is een sociaal verschijnsel waarbij ook de omstaanders een belangrijke rol spelen. Zij bepalen in zekere

zin of het (cyber)pesten zich op gang kan trekken en mag blijven doorgaan. Strategische (cyber)pesters rekenen immers op bijval en een groeiende invloed binnen hun peergroep/omgeving. Ze proberen al pestend hun positie binnen de groep te versterken (Veenstra et al., 2013). Hun intimiderend en stoer (cyber)pestgedrag levert hen niet alleen voordelen op maar krikt ook hun populariteit en status op. Zolang de omgeving laat betijen, goedkeurende signalen uitstuurt of actief mee pest, houdt het (cyber)pesten aan. Pas als deze voordelen wegvallen of het omgekeerde effect opleveren, draaien de meeste pestkoppen bij (Salmivalli, 2010). Wie dat te laat beseft, belandt in een netelige positie en riskeert zelf gepest te worden (Colpin, H. & Deboutte, G., 2017).

Cyberpesten geeft pestkop(pen) extra troeven

Wat cyberpesten bijzonder maakt, speelt grotendeels in het voordeel van de cyberpesters. Zo lukt het digitale pesters makkelijker om anoniem te blijven. Hun grip op het slachtoffer neemt ook toe. Dankzij de nieuwe media kunnen ze immers dag en nacht toeslaan. Dankzij het internet krijgt elke pesterij bovendien een groter bereik. Hiermee kunnen pesters hun macht en aanzien in de groep versterken. Slachtoffers daarentegen worden opgezadeld met een groter gevoel van onmacht en controleverlies (Walrave, M. & Van Ouytsel, J. (Red.), 2014).

Omdat dader en slachtoffer niet rechtstreeks met elkaar in contact staan, voelen pestkoppen minder remming. Hun machtsspel met het slachtoffer escaleert daardoor makkelijker. Onderzoek leert dat de pijn van het cyberpesten het diepst snijdt bij slachtoffers die zowel on- als offline worden gepest (Van Cleemput et al., 2012). Deze kinderen en jongeren vinden amper een plek waar ze stressvrij zijn en weer (even) op adem kunnen komen. Het sociale isolement waarin ze terecht komen maakt deel uit van de pijn die ze moeten dragen.

Pestpijn weegt (zwaar) door

(Cyber)pesterijen geven aanleiding tot heel wat problemen. Gezien de vaak voorkomende samenhang tussen pesten en cyberpesten is het

haast onbegonnen werk om enkel in te zoomen op de gevolgen van cyberpesten (Olweus, D. A. & Limber, S. P., 2017; Arsenault et al., 2010; Coggan et al., 2012; Hinduja, S. & Patchin, P.W., 2010). Laat ook duidelijk zijn dat niet enkel de slachtoffers negatieve gevolgen moeten dragen. Zij krijgen op korte en middellange termijn te maken met angst en stress. Die vertaalt zich vervolgens in psychosomatische klachten, onaangepast gedrag in de klas en op school, psychisch onderuitgaan, een tanend eigenwaardegevoel, suicidaliteit, ... (Arsenault et al., 2010; Nakamoto, J. & Schwartz, D., 2010; Wolke et al., 2010). Gepeste jongeren raken bovendien sociaal (nog meer) geïsoleerd. Sommige slachtoffers vechten hun situatie letterlijk en figuurlijk aan. Hun reacties verglijden soms tot antisociaal en grensoverschrijdend gedrag (Deboutte, G., 2017). In een omgeving die weigert om verantwoordelijkheid op te nemen, is deze vorm van verweer soms de enige uitweg. De grens met wettige zelfverdediging is dan erg dun.

Pesten treft, zoals gezegd, ook de omgeving van het slachtoffer: de klas, de thuisplek, de klasleerkracht, de zorgleerkracht of de leerlingenbegeleiding, het CLB, de schooldirectie, de samenleving, enz.) delen in de klappen. In pestgroepen loopt de stress hoog op, zijn er meer conflicten en dalen de leerprestaties. Het contact en het vertrouwen tussen de leerlingen onderling en met de leerkracht(en) boet er bij in (Deboutte, G., 2017; Colpin, H. & Deboutte, G., 2017; Raskauskas et al., 2010; van der Ploeg, 2016). Gezinnen met gepeste kinderen lijden eveneens onder het gebeuren: de zorgen om het gepeste kind wegen door en voeden intrafamiliale spanningen. Omdat het pesten en cyberpesten blijft aanslepen, komen school en gezin nogal eens tegenover elkaar te staan. Dat gebeurt vooral wanneer scholen weinig initiatief nemen en/of de communicatie met de ouders verwaarlozen. Een artikel in *The Lancet Psychiatry* (2015, april) maakt duidelijk waar het op staat. Zo toont een grootschalig en goed onderbouwd onderzoek aan dat wie tijdens zijn jeugd door leeftijdsgenoten werd gepest, gemiddeld meer schade ondervindt dan iemand die tijdens de eerste acht levensjaren af te rekenen kreeg met fysieke en/of seksuele mishandeling (Lereya et al., 2015). De menselijke en maatschappelijke kost van (cyber)pesten mag dus niet worden geminimaliseerd. En dat ondanks de vaststelling dat er ook slachtoffers zijn die aangeven dat de voorbije pestervaringen hen (nadien) ook sterker hebben gemaakt¹.

De noodzaak van een integraal antipestbeleid

Vrijblijvende oproep aan scholen

In het nabije verleden hebben de VLOR (Vlaamse onderwijsraad, 2015) en de Vlaamse regering uiting gegeven aan de intentie om pesten en elke vorm van grensoverschrijdend gedrag tussen kinderen en jongeren te helpen bestrijden (Vlaamse regering, 2016)². De uitdaging bestaat erin om het welbevinden en welzijn van alle kinderen en jongeren te helpen garanderen. Kwaliteitsvol onderwijs vraagt om warme klassen en scholen.

Hoewel het Vlaams Netwerk Kies Kleur tegen Pesten van oordeel is dat scholen, leerlingen en ouders alles te winnen hebben met een duidelijk verwachtingskader³, wordt deze aanbeveling niet gevolgd. De overheid trekt, samen met de onderwijskoepels en CLB's, de kaart van de pedagogische vrijheid en de zelfregulering. In tegenstelling tot Nederland, Engeland, Ierland en de Scandinavische landen zijn Vlaamse scholen niet verplicht tot het hebben van een (lieft meer dan papieren) anti(cyber)pestbeleid. Sinds 1 augustus 2015 wordt

elke Nederlandse school verplicht om een sociaal veiligheidsplan te hebben. De Nederlandse onderwijsinspectie kijkt toe op de kwaliteit van het gevoerde beleid.

*'Als gevolg van een aanpassing van de onderwijswetten zijn scholen in het primair- en voortgezet onderwijs per 1 augustus 2015 verplicht zorg te dragen voor een sociaal veilige school. De scholen mogen zelf bepalen hoe ze dit aanpakken. Wel moeten ze **kunnen aantonen dat leerlingen zich veilig voelen** en moet de sociale veiligheid van de leerlingen **periodiek** worden **gemeten**. Daarnaast moeten de scholen zorgen voor een **verantwoordelijke** voor de coördinatie van het pestbeleid en een **vast aanspreekpunt** voor leerlingen en ouders in het kader van pesten'.*

(Bron: <http://www.nji.nl/Pesten-Beleid-Wet-en-regelgeving>; geraadpleegd op 3 september 2017)

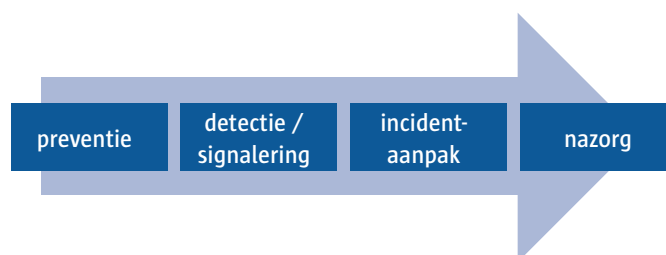
Diezelfde kwaliteitscontrole is in Vlaanderen (nog) niet mogelijk. Helaas neemt een deel van de scholen daardoor onvoldoende verantwoordelijkheid en staan Vlaamse leerlingen hiermee niet op gelijke voet. Wat in de ene school een certitude is, blijft in een andere school een blinde vlek en een flagrant bewijs van een gebrek aan professionalisme. Leerlingen (en hun ouders) die ernstig nadeel ondervinden, blijven op die manier in de kou staan. Dit druist in tegen de letter en de geest van het Internationale Verdrag voor de Rechten van het Kind. Het Kinderrechtenverdrag stipuleert immers dat elk kind recht heeft op een stimulerende en geweldvrije leeromgeving.

De whole school approach: een uitdaging voor elke school

Gelukkig blijven andere scholen niet bij de pakken zitten. Op diverse manieren zetten ze in op het versterken van het welbevinden en het voorkomen van (cyber)pest- en ander onheus gedrag tussen kinderen. Onderzoek toont aan dat scholen het beste resultaat mogen verwachten van een school-brede en wetenschappelijk onderbouwde aanpak (= 'whole school approach') (Pearce et al., 2011; Ttofi, M. M. & Farrington, D.P., 2011; van Rooijen-Mutsaers, 2012; Hahn et al., 2007).

Kenmerkend voor de schoolbrede aanpak is dat pesten en cyberpesten in samenhang worden bekeken en aangepakt. Een integraal beleid beperkt zich niet tot het – hoe deskundig ook – blussen van brandjes maar combineert noodzakelijk vier actiesporen.

Figuur 1: de vier actiesporen van een schoolbrede aanpak

Schoolbreed werken betekent ook dat aanhoudend gemikt wordt op samenwerking, dialoog en het delen van verantwoordelijkheid. Een sterk en duurzaam beleid houdt in dat de school ervoor kiest

om (alle) leerkrachten en personeelsleden, alle leerlingen en alle ouders zo optimaal mogelijk te betrekken. Dat kan doorheen alle fasen van beleid, t.t.z. bij het uitdenken, implementeren, uitvoeren en/of evalueren van het beleid.

Beleidsvoerend vermogen als basis

De makers van het Australische *Friendly Schools project* (<http://www.friendlyschools.com.au/>) reiken scholen zes sleutelindicatoren aan. Indirect bevestigen ze het belang van het beleidsvoerend vermogen van de school. Hiermee staat of valt elk anti(cyber)pest-beleid. Schoolleiders, zorgteams en/of stuurgroepen 'welbevinden/pestpreventie' krijgen de aanbeveling om (ook voorafgaandelijk) werk te maken van:

- het introduceren van de vereiste kennis en competenties bij diegenen die het implementatieproces in handen zullen nemen;
- een ondersteunend schoolklimaat;
- het proactief uittekenen van een beleidsvisie en de daarmee samenhangende procedures en tools;
- het informeren, sensibiliseren en toerusten van alle partners;
- het creëren van een beschuttende en stimulerende schoolomgeving;
- een goede samenwerking tussen school, gezin en de schoolnabije omgeving (Pearce et al., 2011).

Met Kotter op weg

Scholen die houvast zoeken bij het uitwerken en implementeren van hun 'sociaal veiligheidsplan' (lees: antipestplan) kunnen gebruikmaken van de acht stappen naar verandering, zoals die door Kotter werden uitgetekend (Kotter, 2012).

De stappen die hij noodzakelijk acht voor een succesvolle implementatie, zijn:

1. urgentie of veranderingsbereidheid creëren;
2. een leidende coalitie (stuurgroep) tot stand brengen;
3. een eigen visie uitwerken;
4. deze visie delen met alle betrokkenen: mede-eigenaarschap en draagvlak creëren;
5. obstakels wegwerken;
6. kortetermijn successen mogelijk maken en binnenhalen;
7. werk maken van duurzame begeleiding en ondersteuning;
8. de bereikte verandering(en) en leerervaringen borgen.

Hiermee maak je als school het verschil

Vijftien stapstenen

Leerkrachten en scholen steken de handen graag meteen uit de mouwen. Hieronder volgen 15 concrete aanbevelingen die in de lijn liggen van hogergenoemde indicatoren en implementatietips (Deboutte, G., 2017). Ze bouwen verder op evaluatief onderzoek uit binnen- en buitenland:

1. **Integreer het (cyber)pestactieplan** in het pedagogische project en de missie van de school.
2. Installeer een bekwaame, **enthousiaste stuurgroep** ('vliegwiel-functie') en kies voor een taakverdeling met het hele team.
3. **Betrek zo goed mogelijk de leerlingen en de ouders.** Communiceer goed met hen. Doe dit van meet af aan. Stel een visietekst op en communiceer die op gepaste wijze en via verschillende kanalen naar alle schoolbetrokkenen. Kies voor een eenvoudig en enthousiasmerend taalgebruik.

4. **Sensibiliseer alle schoolbetrokkenen.** Maak duidelijk wat je als school van iedereen verwacht: welk gedrag kan niet? Welk gedrag wordt op prijs gesteld?
5. **Verduidelijk welke kaart de school zal trekken als er wat fout loopt (disciplineren).** Wijs op de consequenties en vervolgmaatregelen wanneer iemand de keuze maakt om in de fout te gaan.
6. **Stem het antipest- of pestpreventiebeleid af op het zorgbeleid** (zorgcontinuüm) van de school: expliciteer wat van iedereen wordt verwacht binnen de fasen van het integraal schoolbeleid (zie figuur 1).
7. **Zorg voor laagdrempelige meldpunten.** Verduidelijk waar en bij wie iedereen binnen of buiten de school terecht kan, mocht zich een probleem voordoen. Reik nuttige webadressen en/of andere contactgegevens aan.
8. **Versterk het zorgteam met minstens één digitale zorgleerkracht:** deze zorgfiguur/leerlingbegeleider is ICT-vaardig en beschikt over de vereiste communicatieve vaardigheden. Hij of zij maakt volwaardig deel uit van het zorgteam of de cel leerlingenbegeleiding en is dus vertrouwd met de hele werking.
9. **Zorg voor actief en adequaat toezicht** tijdens de vrijere momenten tijdens de schooldag. Ondersteun de toezichters door voldoende middagactiviteiten te voorzien. Maak mogelijk dat er snel extra volk kan worden opgeroepen (in geval van een manifest en flagrant incident).
10. **Zet in op verbindende communicatie voor, tijdens en na incidenten.** Maak werk van een herstelgerichte schoolcultuur en zorg dat alle leerlingen en leerkrachten vertrouwdschap opbouwen met proactieve en herstel-cirkels.
11. **Investeer (aanhoudend) in de vorming van de directie, de stuurgroep en alle andere personeelsleden.** Deze vorming bestrijkt volgende thema's: jongeren en nieuw mediagebruik; welbevinden op school; pesten en cyberpesten; gespreksvaardigheden; hulp- en ondersteuningsgesprekken voeren; (crisis-) communicatie met leerlingen en ouders.
12. **Evalueer en meet op regelmatige tijdstippen wat jullie als school ondernemen.** Betrek hierbij alle schoolbetrokkenen.
13. Besteed als school expliciet **aandacht aan**
 - open, opinievormende gesprekken en werkvormen met de leerlingen: speel in op hun ervaringen en werk toe naar het expliciteren van klare verwachtingen en afspraken;
 - de bestaande wetgeving inzake (cyber)pesten;
 - specifieke onderwerpen die leerlingen aanbelangen: sexting, flaming, hate-boodschappen, cyberpesten, ...;
 - mediawijsheid en respectvolle communicatie op het internet;
 - (het belang van) wederzijdse ondersteuning bij problemen met leeftijdsgenoten of anderen.
14. **Doe beroep op peer supporters** zoals leerlingen-bemiddelaars, vertrouwensleerlingen, conflixers, ... in de klas: deze positieve rolmodellen en steunfiguren moeten op hun beurt begeleid en ondersteund worden door leerkrachten.
15. Bouw een **netwerk** uit van schoolnabije deskundigen: inventariseer alle deskundigen waarop de school, de leerlingen en de ouders beroep kunnen doen om advies in te winnen of ondersteuning te vragen.

Gie DEBOUTTE

Voorzitter Vlaams Netwerk Kies Kleur tegen Pesten
Stafmedewerker UCLL en Tenz vzw

NUTTIGE INFORMATIE EN WEBSITES

Om de zoektocht naar de uitbouw van het schooleigen beleid te helpen vlotter, kunnen de volgende webpagina's en websites mogelijk een hulp zijn:

Antipestbeleid:

- <https://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/pesten-en-geweld-op-school-handreiking-voor-een-daadkrachtig-schoolbeleid>
- <https://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/werken-aan-een-verbindend-schoolklimaat-hoe-reageert-jouw-schoolteam-doeltreffend-op-pesten>
- www.kivaschool.be; www.kivaschool.nl
- www.kieskleurtegenpesten.be
- <https://mediawijs.be/tools/cyber-scan-appklare-toolskit-anticyberpestbeleid-je-school-vorm-te-geven>

Cyberpesten

- <https://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/stop-cyberpesten>
- www.mediawijs.be
- www.cyberpesten.be
- www.friendlyattac.be
- www.clicksafe.be
- <https://www.uantwerpen.be/nl/projecten/cyber-shoc/>

Vertrouwensleerlingen:

- <http://www.deconfluxers.be/>

Ouders, mediawijsheid en cyberpesten:

- www.medianest.be
- www.veiligonline.be

BIBLIOGRAFIE

- Ahtola, A. H. (2012). For children only? Effects of the KiVa antibullying program on teachers. *Teaching and Teacher Education*(28), 851-859.
- Arsenault, L., Bowes, L & S. Shakoor. (2010). Bullying victimization in youths and mental health problems: 'much ado about nothing?'. *Psychological Medicine*, 40, 717-729.
- Coggan, C., Bennett, S., Hooper, R. & P. Dickinson. (2012). Association between Bullying and Mental Health Status in New Zealand Adolescents. *International Journal of Mental Health Promotion*, 5(1), 16-22.
- Colpin, H. & Deboutte, G. (2017). Kiva: pesten stoppen doe je samen. *TOKK - Tijdschrift voor orthopedagogiek, kinderpsychiatrie en kinderpsychologie.*, 42(2), 85-91.
- Deboutte, G. (2017). *Pesten en cyberpesten in het onderwijs. Praktijk en beleid voor een veilige leeromgeving.* . Antwerpen : Pelckmans Pro .
- Erreygers, S., Pabian, S., Vandebosch, H. & Baillien, E. (2016). Helping behavior among adolescent bystanders of cyberbullying : the role of impulsivity; *Learning and individual differences.*(ISSN 1041-6080-48), 61-67.
- Hahn, R, Fuqua-Withley, D, Wethington, H., Lowy, J., Crosby, A., Fullilove, M., Johnson, R., Liberman, A., Moscicki, E., Price, L., Snyder, S., Tuma, F., Cory, S., Stone, G., Mukhopadhyaya, K., Chatpadhyay, S., Dahlberg, L & TFPCS. (2007). Effectiveness of Universal School-Based Programs to Prevent Violent and Aggressive Behavior. A Systematic Review. *American Journal of Preventive Medicine*, 33(2), 114-129.
- Hinduja, S. & Patchin, P.W. (2010, July 22). Bullying, Cyberbullying and Suicide. *Archives of Suicide Research*, 14(3), 206-221.
- Horrevorts, E. (2011). *De relatie tussen pesten en psychotische gedachten en de invloed van het pestklimaat van de klas. Masterproef Algemene Sociale Wetenschappen.* . Utrecht : Universiteit Utrecht.
- Inchley, J. C.-D. (2016). *Growing up unequal: gender and socioeconomic differences in young people's health and well-being. Health Behaviour in School-Aged Children (HBSC) Study: International Report from the 2013/2014 Survey.* (Vol. Health Policy for Children and Adolescents, n° 7.). Copenhagen: World Health Organisation, Regional Office for Europe.

- Jovonen, J. , Schacter, H.L., Sainio, M. & Salmivalli, C. (2016). Can a school-wide bullying prevention program improve the plight of victims? Evidence for risk x intervention effects. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*(84), 334-344.
- Kotter, J. (2012). *Leading Change.* Boston: Harvard Business Review Press .
- Lereya, S.T., Copeland, W.E., Costello, E.J. & D. Wolke. (2015). Adult mental health consequences of peer bullying and maltreatment in childhood: two cohorts in two countries. *The Lancet Psychiatry*, 2(6), 524-531.
- Nakamoto, J. & Schwartz, D. (2010). Is peer victimization associated with academic achievement? A meta-analytic review. *Social Development*(19), 221-242.
- Olweus, D. A. & Limber, S. P. (2017). Cyberbullying: A critical overview. In B. (. Bushman, *Aggression and Violence: A Social Psychological Perspective.* (pp. 225-240). New York : Routledge .
- Pabian, S. (2015). *A developmental perspective on personal and situational predictors and outcomes of adolescent cyberbullying perpetration : a longitudinal examination.* Antwerpen: Universiteit Antwerpen, Faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen, Departement Communicatiewetenschappen.
- Pearce, N., Cross, D., Monks, H., Waters, S. & Facioner, S. (2011). Current evidence of best practice in whole-school bullying intervention and its potential to inform cyberbullying interventions. *Australian Journal of Guidance and Counseling*(21), 1-21.
- Raskauskas, J.L., Gregory, J. Harvey, S.T., Rifshana, F. & I.M. Evans. (2010). Bullying among primary school children in New Zealand: relationships with prosocial behaviour and classroom climate. *Educational Research*, 52(1), 1-13.
- Salmivalli, C. (2010). Bullying and the Peer Group: A Review. *Aggression and Violent Behavior*, 15, 112-120.
- Ttofi, M. M. & Farrington, D.P. (2011). Effectiveness of school-based programs to reduce bullying: a systematic and meta-analytic review. 7, 27-56.
- Van Cleemput, K., Vandebosch, H., Poels, K., Deboutte, G. & Bastiaensens, S. (2012). *Zes jaar onderzoek naar cyberpesten in Vlaanderen en daarbuiten: een overzicht van de bevindingen.* . Antwerpen : Universiteit Antwerpen .
- van der Ploeg, R. (2016). *Be a buddy, not a bully? Four studies on emotional and social processes related to bullying, defending and victimization. Proefschrift.* . Groningen: Rijksuniversiteit.
- van Rooijen-Mutsaers, K. (2012). *Wat werkt tegen pesten?* . Nederlands Jeugdinstituut .
- Vandebosch, H., Poels, K. & G. Deboutte. (2011). Cyberpesten bij jongeren: een zaak voor de school? (Majong, Red.) *Welwijs: wisselwerking onderwijs en welzijns-werk*, 22, 15-18.
- Veenstra, R., G. Huitsing, R. Koens, F. Munniksmas, B. Oldenburg, R. Van der Ploeg, M. Sentse, & F. Velthausz. (2013). Veenstra, R., Het KiVa antipestprogramma: signaleren en tegengaan van pesten. 12 (2): 76-84. *Kind en Adolescent Praktijk*, 12(2), 76-84.
- Vlaamse onderwijsraad . (2015). *Advies over de preventie en de aanpak van pesten op school.* Brussel: Vlaamse Onderwijsraad.
- Vlaamse regering. (2016, 01 29). *Vlaamse ministers wijzen resoluut en verenigd pesten en andere vormen van geweld op minderjarigen af.* Opgehaald van www.ond.vlaanderen.be: www.ond.vlaanderen.be/nl/vlaamse-ministers-wijzen-resoluut-en-verenigd-pesten-en-andere-vormen-van-geweld-op-minderjarigen-af
- Walrave, M. & Van Ouytsel, J. (Red.). (2014). *Mediawijs online. Jongeren en sociale media.* Tiel: iMinds & uitgeverij Lannoo.
- Wolke, D, Copeland, W.E., Angold, A. & Costello, E.J. (2013). Impact of bullying in childhood and adult health, wealth, crime, and social outcomes. *Psychological Science*(24), 1958-1970.

NOTEN

1. Cf. <http://www.dezondag.be/isabelle-a/>
2. Zie persbericht van de Vlaamse regering op 29/01/2016; het standpunt in de tekst wordt ingenomen door de ministers van Onderwijs en Vorming (Crevits); Welzijn, Volksgezondheid en Gezin (Vandeuren); Sport (Muyters) ; Media en Jeugd (Gatz).
3. Het netwerk heeft een wetenschappelijk onderbouwd kader voor ogen dat aan geeft op welke punten of indicatoren scholen zich best richten om tot goede resultaten te komen, t.t.z. het versterken van de school- en klassfeer en het terugdringen en voorkomen van pest- en cyberpestgedrag binnen de school. Dit kader expliciteert prioritair aandachtspunten maar zegt niet hoe scholen die punten moeten realiseren.

Deradicalisering in het onderwijs in het licht van nieuwe uitdagingen en een veranderde context

Emilie LE ROI* en Khalid BENHADDU**

Dit artikel staat stil bij het gewijzigde dreigingsbeeld, nieuwe inzichten en uitdagingen die zich in de maatschappij voordeden binnen de context van radicalisering. Ze vormen de basis van een nieuw “actieplan ter preventie van gewelddadige radicalisering en polarisering” dat op 2 juni 2017 op de Vlaamse regering werd gebracht. Het betreft een Vlaanderenbreed actieplan waarin onderwijs een belangrijke hefboom vormt.

In 2013 werd bekend dat tientallen Belgische burgers naar Syrië en Irak trokken om er te strijden tegen het regime van Bashar al-Assad, aan de zijde van extremistische bewegingen zoals Islamitische Staat (IS). In vergelijking met andere West-Europese landen leverde België sindsdien het meeste Syriëstrijders aan per capita. België telt er 46 per miljoen inwoners, Nederland 15, Frankrijk 18, Duitsland 8 en Italië 3. In juli 2017 stond de teller op 482 Syriëstrijders uit ons land. 282 onder hen bevinden zich op dit moment vermoedelijk nog steeds in Syrië of Irak, 121 keerden inmiddels terug. De Syriëstrijders vormen een relatief kleine groep, maar met een grote impact op de samenleving in termen van onbehagen, angst, handelingsverlegenheid en polarisering. Stellen dat er geen probleem is en dat alles vanzelf weer zal overwaaien zou een geruststelling betekenen voor ons allen, maar strookt helaas niet met de realiteit.

Zoals vermeld in een eerder Welwijsartikel, werd op 3 april 2015 een eerste — ‘Actieplan ter preventie van radicaliseringsprocessen die kunnen leiden tot extremisme en terrorisme’ goedgekeurd (Le Roi &

Cochez, 2015).¹ Nieuwe uitdagingen, een gewijzigd dreigingsbeeld en nieuwe inzichten over de aanpak van radicalisering zorgden ervoor dat men het actieplan als geheel opnieuw onder de loep diende te nemen. Dit resulteerde op 2 juni 2017 in een geactualiseerd en Vlaanderenbreed ‘Actieplan ter preventie van gewelddadige radicalisering en polarisering’ met engagementen van allerlei verschillende ministers, waaronder ook de minister van Onderwijs. In de aanloop van dit actieplan pleegden we overleg met de sector, academi-

en eerstelijns werkers om na te gaan waar de bestaande acties tekortschoten en welke noden er nog bestonden. Het geactualiseerde actieplan bouwt verder op de realisaties van het vorige plan, maar de inzet wordt bijgesteld op basis van de nieuwe input en de gewijzigde context.

Actieplan ter preventie van radicaliseringsprocessen opnieuw onder de loep

In wat volgt staan we stil bij de belangrijkste elementen en de veranderingen die noopten tot de herziening van het bestaande actieplan. We duiden hoe we beleidsmatig trachten in te spelen op deze veranderende context en geven ter illustratie enkele concrete acties mee uit het nieuwe actieplan. Vervolgens staan we stil bij de uitdagingen en kansen die (religieuze) diversiteit binnen onderwijs biedt in termen van preventie.

Gewijzigd dreigingsbeeld, nieuwe inzichten en uitdagingen

Verschillende uitdagingen en veranderingen in de context hebben een rol gespeeld bij de beslissing om het bestaande actieplan te herbekijken en te verbreden. We geven hier een kort overzicht van de belangrijkste factoren.

De veiligheidsdiensten vandaag stellen vast dat het aantal kandidaat-vertrekkers in 2017 gedaald is in vergelijking met voorgaande jaren. Dat IS vanuit militair oogpunt in de verdediging is gedrongen, is een factor die speelt. Het gevolg is dat de aantrekkingskracht van IS afneemt en het steeds moeilijker wordt om nieuwkomers op te vangen en te trainen. **IS roept haar aanhangers zelf op om niet meer naar Syrië of Irak af te reizen, maar om ter plaatse actie te ondernemen.** Helaas stellen we vast dat deze oproep niet ongemerkt voorbij gaat. De reeks (geplande/verijdelde) aanslagen in ons land en in onze buurlanden zijn hiervan het bewijs. Strengere controles in eigen land, maar ook in buurlanden, transitlanden en Turkije, kunnen eveneens de daling van het aantal vertrekkers verklaren. Andere factoren zijn ondermeer de betere socio-preventieve opvolging van kandidaat-vertrekkers en de betere uitwisseling van informatie tussen de verschillende veiligheids- en inlichtingendiensten. Om die infodoorstroming zo optimaal mogelijk te laten verlopen stuurden de minister van Binnenlandse Zaken en de minister van Justitie op 21 augustus 2015 een omzendbrief naar alle burgemeesters met de vraag een lokale integrale veiligheidscel (LIVC) op

te richten en hier zowel veiligheidsdiensten als socio-preventieve actoren op uit te nodigen voor multidisciplinair casuoverleg. De finaliteit, het wettelijk kader en de opdracht van veiligheidsdiensten en socio-preventieve actoren (als bijvoorbeeld een CLB, welzijnswerker, school...) is echter verschillend, waardoor het uitschrijven van **duidelijke en beleidsdomeinoverschrijdende handvatten en richtlijnen voor de oprichting en goede werking van zulk een LIVC** een engagement is dat in het nieuwe actieplan opgenomen staat.

Het aantal terugkeerders is gedaald, doch een **verhoogde vraag tot terugkeer van vrouwen en kinderen is merkbaar**. Omdat IS zijn leden streng controleert en wie terugkeert beschouwt als verraders, wordt de terugkomst van velen onder hen mogelijk bemoeilijkt. Wie terug geraakt is ondertussen vaak getrouwd en/of heeft meestal (nog kleine) kinderen. Die kinderen groeiden op in oorlogsgebied en waren waarschijnlijk getuige van heel wat gruwelijkheden. Daarnaast is de kans zeer groot dat zij werden of worden opgevoed binnen een gewelddadige en intolerante salafistische ideologie. Hun reïntegratie en verwerkingsproces zal eveneens voor nieuwe uitdagingen en ondersteuningsnoden zorgen. Een beleidsdomeinoverschrijdend **draaiboek ontwikkelen met duidelijke informatie over waar men terecht kan indien men geconfronteerd wordt met terugkeerders en/of hun kinderen** is dan ook een actie in het vernieuwde actieplan. Zo ook het aanbieden van **ondersteuning aan CLB's in het kader van traumaherkenning en -begeleiding**.

Een belangrijk neveneffect van het fenomeen van Syriëstrijders is dat de samenleving naast angst en onbehagen ook steeds vaker geconfronteerd wordt met **polarisering tussen en binnen de gemeenschappen**. Daarbij gaat het niet alleen om een toegenomen spanning tussen inwoners van Belgische en buitenlandse herkomst, maar ook om verdeeldheid binnen de (moslim)gemeenschappen. Ook hier ligt de komende maanden (of zelfs jaren) een grote nieuwe uitdaging. Om het polariseringsverhaal niet nog meer te voeden, en hierdoor net het omgekeerde te bereiken van wat we voor ogen hebben, blijft het essentieel om ons zeker niet enkel te richten op islamextremisme, maar de focus uit te breiden naar onder meer extreemrechts. Dat laatste won sinds de aanslagen immers heel wat aanhangers met een verdere polarisering van de samenleving tot gevolg. Door de prominente plaats van polarisering in onze samen-

leving richt een deel nieuwe acties uit het vernieuwde actieplan zich dan ook op het ontwikkelen van **tools en handvatten die ondersteuning bieden aan leerkrachten in het omgaan daarmee**.

Onderzoek wijst bovendien uit dat het proces van gewelddadige radicalisering vaak hetzelfde traject en

dezelfde voedingsbodem kent, ongeacht de ondersteunende ideologie (Gielen, 2008; Pauwels et al., 2014; Molenbeek and violent radicalisation, 2017; De Waele, 2015). Vaak gaat het om **kwetsbare jongeren die een voedingsbodem voor gewelddadige radicalisering vinden** in kansarmoede, discriminatie, racisme, criminaliteit, een gebrek aan toekomstperspectief en/of problematische gezins-situaties. Deze jongeren zijn vaak vatbaar voor een alternatief,

extremistisch discours dat naast duidelijke antwoorden en oplossingen ook een identiteit met status aanbiedt. Dit maakt dat deze jongeren makkelijk te indoctrineren zijn en extremistische groepen spelen hier handig op in. Via het internet kunnen contacten en propaganda makkelijk gevonden worden (Pauwels et al., 2014). Specifieke maatregelen ter preventie van radicalisering zijn dan ook enkel zinvol, indien tegelijkertijd wordt ingezet op een inclusieve samenleving, waar elkeen zich thuis voelt en dezelfde kansen krijgt. Met andere woorden: algemene maatregelen zoals onder meer een strenge veroordeling en aanpak van racisme en discriminatie, de aanpak van de ongekwalificeerde uitstroom uit het onderwijs, werken aan een toegankelijke hulpverlening, een versterkt jeugdwerk, enzovoort blijven in dit kader van cruciaal belang. Als we er niet in slagen om er voor te zorgen dat jongeren en jongvolwassenen zich gewaardeerd voelen, zich deel van deze samenleving voelen en duidelijke toekomstperspectieven zien, dan blijft het dweilen met de kraan open en laten we heel wat menselijk kapitaal verloren gaan in de handen van extremisten. In de uitrol van het nieuwe actieplan zal er dan ook bijvoorbeeld via **projecten ingezet worden op een preventief aanbod dat zich specifiek richt tot doelgroepen voor wie de drempel naar de reguliere diensten vaak nog te hoog ligt**.

Inzetten op een inclusieve samenleving en de diversiteit zien als een kans

Dat de nieuwe uitdagingen op het terrein groot zijn, bewijzen ook de **talrijke ondersteuningsvragen die scholen ons stellen rond het omgaan met diversiteit en religie**. Scholen moeten maximaal inzetten op dialoog over culturele en religieuze verschillen. Ze moeten in de eerste plaats een positieve sfeer scheppen voor alle leerlingen, ongeacht hun afkomst, religie of geaardheid. We mogen niet vergeten dat het eigen is aan elke puber om zwart-wit te denken, boosheid en verontwaardiging te voelen en te uiten. Leraren en opvoeders mogen echter niet in de val trappen door dit gedrag te bevestigen. In die zin hebben leerkrachten een belangrijke opdracht. Ze moeten een veilige ruimte creëren waarin jongeren grenzen kunnen aftasten en zich kunnen ontwikkelen tot kritische en mondige burgers maar met respect voor elkaar. Als ook leerkrachten berusten in deze situatie, wordt het zwart-witdenken genormaliseerd en worden ontmoeting en verbinding een onmogelijke opgave. We stellen vast dat op vele scholen de situatie sinds de recente aanslagen is verhard. Scholen voelen zich vandaag soms handelingsverlegen omwille van de nieuwe situatie waarmee ze geconfronteerd worden. In plaats van een zekere vorm van waakzaamheid aan de dag te leggen, reageren ze op het onbekende vanuit een zekere angst. Men is soms geneigd om te overreageren door bijvoorbeeld heel snel een beroep te doen op politiediensten. Onaanvaardbaar gedrag van jongeren vindt meestal zijn oorsprong in de situatie en de context van de jongere in kwestie. Helaas gebeurt het regelmatig dat onaanvaardbaar gedrag van leerlingen met een migratieachtergrond gemakkelijker aan hun religie of cultuur gelinkt wordt. En dat terwijl we allen weten dat het geen goed idee is om een individu, en een jongere in het bijzonder, te herleiden tot één aspect van zijn/haar identiteit. Die reductie heeft immers een nefast gevolg op zijn/haar identiteitsontwikkeling en leidt rechtstreeks tot frustratie en

een gebrek aan samenhang. Uiteraard is er veel begrip voor de zoekende houding van leerkrachten en directies, maar tegelijkertijd is angst zelden een goede raadgever. Die vorm is zelfs verontrustend, want zo werk je radicalisering net in de hand. Gelukkig zijn er onder de leerkrachten ook veel sterke figuren die kiezen voor de andere optie door er met andere woorden bewust voor te kiezen om eigen angsten en onzekerheden te overwinnen, moeilijke gesprekken niet uit de weg te gaan, gemeenschappelijke dialoog op gang te brengen en diversiteit net te zien als een leerkans. Desalniettemin blijft het vaak complex. Op het juiste moment veiligheidsdiensten inschakelen blijft een evenwichtsoefening. Belangrijk om weten is dat elke politiezone een vaste contactpersoon heeft waar scholen (formeel of informeel) een beroep op kunnen doen. Voor scholen is het van belang dat men die contactpersoon kent, er afspraken mee maakt en regelmatig casusoverstijgend overleg pleegt. Op die manier kan men als school perfect vooraf inschatten welke stappen worden genomen bij een officiële melding en welke impact die al dan niet kunnen hebben op elke betrokkene. Omdat het kennen van de vaste contactpersoon cruciaal is voor de opbouw van een goede werkrelatie, werden binnen het kader van het nieuwe actieplan de **contactgegevens van de vaste aanspreekpunten bij de politie naar elke schooldirecteur gecommuniceerd en bouwt men momenteel een online databank op waarop scholen en politiediensten steeds de meest recente contactinfo vinden.**

het nieuwe actieplan zich richten op het versterken van eerstelijns-werkers, onder meer door het **blijvend aanbieden van (regionale) vormingen waarop handvatten met betrekking tot radicalisering/polarisering of omgaan met diversiteit aangeboden worden.** De eerstvolgende studiedagen 'Puberaal, lastig of radicaal' vinden al plaats op 25 oktober 2017 (VIVES, Kortrijk) en 27 november 2017 (Vlaams Administratief Centrum, Hasselt). Ook in de uitrol van het vorige actieplan werden er al heel wat initiatieven opgestart om eerstelijns-werkers te versterken. Zo bundelde *Klasse* bijvoorbeeld in een online **multimediaal dossier 'Radicalisering'** heel wat informatie en videogetuigenissen van directies, leerkrachten en medeleerlingen die reeds geconfronteerd werden met een vertrekkende.² *Klasse* inventariseerde in samenwerking met deskundigen daarnaast ook tal van tips rond signaalherkenning, aanpak, preventie en hulpkanalen. Daarnaast werd er ook een **'Klasse-live'** georganiseerd waar leerkrachten en CLB-medewerkers via livestream vragen konden stellen aan twee deskundigen. Deze 'Klasse-live' is nog steeds online te bekijken.³ Binnen elke onderwijskoepel, het GO! en CLB-net werd van bij aanvang ook een **referentiepersoon radicalisering** aangeduid. Zij bieden ondersteuning voor collega's en staan in nauw contact met het aanspreekpunt radicalisering zodat wederzijdse informatie-uitwisseling permanent aanwezig is en voortdurend gezamenlijk ingespeeld wordt op de veranderingen in de maatschappij.

DE MOEILIKHEID
MET DE PROBLEMEN
ROND DIVERSITEIT

IS DATZE
ECHT WEL ZEER
DIVERS ZIJN.

Ook werd een **centraal e-mailadres** gelanceerd waar alle scholen en CLB's terecht kunnen met vragen waarvoor ze op lokaal niveau geen antwoord vinden.⁴ Tot op heden ontving het aanspreekpunt al meer dan 950 vragen van scholen, CLB's, maar ook van lokale overheden, politiediensten... die zich willen informeren rondom het aanbod en het bestaande kader binnen onderwijs. Op basis van alle vragen die binnenkwamen via het aanspreekpunt werd er een draaiboek opgesteld met de titel **'Handvatten voor de preventie, aanpak en omgang met radicalisering binnen onderwijs'**.⁵

Sinds 1 januari 2015 werd het project **'CONNECT'** van VZW Arktos ingezet in verschillende Vlaamse en Brusselse scholen. Het project heeft als doel om heel snel expertise in te zetten in die scholen waar een concentratie van jongeren met extreem risicogedrag de draagkracht en de veerkracht van het leerkrachtenteam en de school ernstig op de proef stelt of te boven gaat. 'Connect' begeleidt deze scholen op een

intensieve manier door o.a. leerlingen weerbaarheidstraining aan te bieden. Op die manier leren zij nee zeggen, zich minder gemakkelijk te laten uitdagen door anderen, op te komen voor zichzelf... Dit project richtte zich in eerste instantie tot 15 scholen, maar werd in het kader van het nieuwe actieplan verlengd en uitgebreid naar 39 scholen.

Toch mag men niet over het hoofd zien dat leerkrachten, medewerkers van het CLB, jeugdwerkers... vandaag al over heel wat competenties beschikken om met deze jongeren aan de slag te gaan. Maar ook zij laten zich regelmatig verlammen door de 'religieuze verpakking'. Daarom blijven ook heel wat maatregelen uit

Sinds 1 oktober 2015 is er – om eerstelijns werkers te ondersteunen – ook een **netwerk van islamexperten** opgericht. De leden van dat netwerk hebben een grondige kennis van de islamitische theologie en zijn vertrouwd met de leefwereld van de jongeren. Daardoor kunnen ze duiding geven over de islam en islamitische normen en waarden aan jongeren, klasgroepen en eerstelijns werkers. Deze laatste kunnen daardoor met meer zelfvertrouwen in gesprek gaan met moslimleerlingen of een gezamenlijk gesprek met een jongere en/of zijn ouders plannen. Daarnaast kunnen de islamexperten op vraag van scholen, preventief ingeschakeld worden om klasgesprekken te begeleiden. Ze kunnen ook curatief ingeschakeld worden wanneer eerstelijns werkers signalen hebben ontvangen van leerlingen die mogelijk zouden radicaliseren, een school geconfronteerd wordt met een teruggekeerde Syriëstrijder... In overleg met de vraagsteller zoekt men steeds naar een gepast antwoord. Binnen onderwijs is dit aanbod gratis.⁶ Het netwerk werd tot op heden al een 500-tal keer geraadpleegd. De projectmiddelen hiervoor werden verlengd en uitgebreid en er werd nog meer ingezet op bekendmaking.⁷

Alle initiatieven die hierboven beschreven staan, moeten als een work in progress beschouwd worden. Zij worden door het actuele en complexe thema non stop bijgestuurd en aangevuld. Om de vinger aan de pols te houden werd onder meer in samenwerking onderwijs-welzijn een **gezamenlijke en onafhankelijke kennis- en expertencel opgericht met deelnemers uit de betrokken beleidsdomeinen**. De opdracht van deze expertencel bestaat erin om advies te verlenen over de verdere uitvoering van het Vlaams actieplan wat betreft onderwijs en welzijn. Zij maken een evaluatie van de bestaande beleidsrealisaties en initiatieven, identificeren noden en kansen voor de toekomst en formuleren voorstellen voor toekomstige beleidsacties.

Omgaan met (religieuze) diversiteit en de preventie van radicalisering

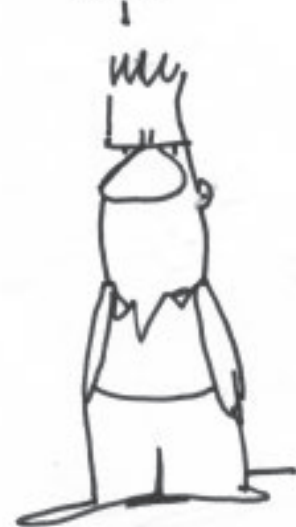
Binnen het netwerk van islamexperten wordt men vaak geconfronteerd met scholen die zich zorgen maken over radicale ideeën bij hun leerlingen. Het siert die leerkrachten dat ze alert zijn voor signalen, maar de school moet ook een plaats blijven waar een leerling onbezonnen dingen kan zeggen, zelfs al lijken ze radicaal. Extreme ideeën, niet alleen op het vlak van religie, maken deel uit van het leerproces dat elke

leerling doormaakt. Als leerlingen zich geremd voelen om voor hun mening op te komen op school, nemen ze misschien hun toevlucht tot andere kanalen om die ideeën te spuien. In een veilige schoolomgeving, waar plaats is voor bijsturing door de leerkrachten, mogen er radicale ideeën zijn. Het is belangrijk om jongeren op school zo'n vrijplaats te bieden waarin ze maatschappelijke spanningen kunnen bespreken, uiting kunnen geven aan hun emoties en uitgedaagd worden om het eigen standpunt in vraag te stellen. Maar net omdat leerkrachten onvoldoende voorbereid zijn, regeert de angst. Na de aanslagen was het alle hens aan dek en wilden scholen alert zijn voor elk signaal dat zou kunnen wijzen op zelfs de kleinste vorm van radicalisering, terwijl het soms gewoon over stoerdoenerij kon gaan. In de dagen na de aanslagen zagen leerkrachten en directies bijna elke 'normale' vorm van islaminvulling als bedreigend. Een leerling die vijfmaal daags bidt? Verdacht. Een leerling die zich bekeert tot de islam? Verdacht. Directies moeten

JONGEREN MET
EEN MIGRATIE-
ACHTERGROND

WILLEN NATUURLIJK
OOK WEL GRAAG
EENS

OP DE
VOORGROND
TREDEN.

aandachtig blijven, maar wie voldoende vertrouwd is met de islam, weet bijvoorbeeld dat bijna elke moslim meermaals per dag bidt zonder radicaal te zijn. En als iemand uit vrije wil kiest voor de islam, is dat niet verontrustend. Dergelijke vragen leggen bloot dat er binnen het onderwijs iets leeft en dat er tegelijk meer kennis van zaken nodig is. Duiding over de islam is aan de orde. Tijdens lezingen in scholen geven leerkrachten aan dat ze deze toelichtingen verhelderend vinden. Het helpt hen om de vooroordelen die er zijn te overstijgen. Leerkrachten die al twintig, dertig jaar aan de slag zijn en steeds meer moslimjongeren in hun klassen hebben, krijgen een antwoord op de vraag wat die islam is, hoe die precies in elkaar zit. Door het angstklimaat groeit gelukkig ook de bereidheid om met elkaar te praten en elkaar te begrijpen.

Als het onderwijs focust op religieuze diversiteit, duiken ook vragen op rond praktische problemen. Moeten scholen gescheiden zwemmen aanbieden of halalvoeding serveren? Vandaag behoren deze keuzes tot de autonomie van de scholen en maakt elke school afzonderlijk die afweging, wat de verwarring vaak groot maakt en precedenten schept. Scholen zoeken vandaag zelf informatie om een beleid uit te stippelen, maar weten niet waar ze de juiste theologische achtergrond kunnen vinden om hun beslissing op te enten. Praktische zaken uit het dagelijkse leven van een moslim die te maken hebben met zijn geloof, zijn voor de scholen gemakkelijk terug te brengen tot twee vragen. Ten eerste: grijpt wat de

Praktische problemen rond religieuze diversiteit zijn voor scholen terug te brengen tot twee vragen

leerling vraagt in op het pedagogische project van de school? Ten tweede: brengt de vraag van de leerling het bereiken van de eindtermen van het betrokken vak in het gedrang? Dat zijn de twee enige legitieme vragen. Het beleid van sommige scholen is echter soms ingegeven door een soort angst, zodat ze kunnen voorkomen dat een bepaalde religie of cultuur, in dit geval de islam, een plaats krijgt en daarbij een andere cultuur zou kunnen bedreigen. De vraag

wordt als het ware omgedraaid: hoe kunnen we de islamisering tegenhouden en welke argumenten kunnen we daarvoor gebruiken? Een meisje dat een lange broek wil dragen tijdens de les L.O., kan perfect turnen en de eindtermen behalen. De grens ligt bij die twee vragen. Echter, wanneer een leerling een behandeling vraagt die ofwel het pedagogisch project van de school, ofwel de eindtermen van een specifiek vak aantast, dan kan die behandeling worden geweigerd zonder een waardeoordeel uit te spreken over zijn of haar gedachtegoed. Dit laatste gebeurt in de praktijk wel nog vaak. Dat een directeur of leerkracht niet enkel een leerling wijst op de regels, maar ook iemands gedachte of invulling van z'n godsdienstbeleving naar waarde beoordeelt. Hiermee treedt de leerkracht of directeur buiten zijn rol en dit kan nefaste gevolgen hebben op de ontwikkeling van de leerling.

Reflectie

Onderwijs heeft – vooral vandaag – niet enkel als opdracht om leerlingen af te leveren die vaardig zijn, maar ook waardig en vooral

aardig. Onderwijs moet helpen het welbevinden van mensen te vergroten en mag zich niet louter focussen op het ontwikkelen van vaardigheden en het inzetbaar maken van jongeren voor de arbeidsmarkt. De beste preventie van radicalisering is dan ook ertoe bijdragen dat leerlingen een hoog welbevinden hebben, tevreden in de maatschappij staan en respect opbrengen voor hun medeburgers.

'Samen-leven' is altijd een verhaal van geven en nemen, van delen en wederkerigheid, geen neutraal naast elkaar leven, maar een interactief verhaal, een dialoog. De oprechte interesse en de respectvolle aandacht voor de cultuur, de overtuigingen en het geloof van de andere zijn noodzakelijke voorwaarden voor die dialoog. Een leraar anno 2017 kan dan ook niet verwachten dat leerlingen bij het binnengaan van de klas naast hun jas ook hun thuistaal, cultuur of religie aan de kapstok hangen. Onze speelplaatsen en klaslokalen moeten spiegels zijn van onze maatschappij. Het is daar dat jongeren binnen de veilige beslotenheid van de schoolmuren en in de weidse proeftuin van de speelplaats leren dialogeren en samenleven. Dat dit niet altijd van een leien dakje zal lopen, is vanzelfsprekend. Zo gaat het in het 'echte leven' ook niet. Maar de inzet is te belangrijk om niet iedereen mee te nemen in 'ons' verhaal. Het gaat om de toekomst van 'onze' jongeren. Het gaat om de samenleving waarin we willen leven.

Emilie LE ROI* en Khalid BENHADDOU**

*Emilie Le Roi, Aanspreekpunt Radicalisering, Departement Onderwijs en Vorming, afdeling SLB, Koning Albert II-laan 15, 1210 Brussel – emilie.leroi@ond.vlaanderen.be of deradicalisering.onderwijs@vlaanderen.be

**Khalid Benhaddou, Coördinator onderwijsnetwerk islamexperten en auteur van het boek "Is dit nu de Islam"- khalid.benhaddou@outlook.com

BIBLIOGRAFIE

- De Waele, M. (2015). *Angry white rebel?: study on the mechanisms and processes of participation in extreme-right groups*. Ghent University. Faculty of Law, Ghent, Belgium.
- Gielen, A. (2008). *Radicalisering en Identiteit. Radicale rechtse en moslimjongeren vergeleken*. Amsterdam: Aksant.
- Le Roi, E. & Cochez, M. (2015). De aanpak van radicalisering in Vlaanderen. *Welwijs* 26 (3), 27-30.
- Molenbeek and violent radicalisation. "A social mapping"*. (2017). Brussels: European Institute of Peace.
- Pauwels, L., Brion, F., Schils, N., Laffineur, J., Verhage, A., De Ruyver, B., & Easton, M. (2014). *Explaining and understanding the role of exposure to new social media on violent extremism: an integrative quantitative and qualitative approach*. Gent: Academia Press
- Radicalisering en Identiteit. Radicale rechtse en moslimjongeren vergeleken*. Amsterdam: Aksant.
- Van Cauwenberge, S. (2015). Identiteitsontwikkeling bij moslimjongeren. *Lokaal*, 11, 30-31.

NOTEN

1. Zie: <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/deradicalisering>
2. <https://www.klasse.be/radicalisering>
3. <https://www.klasse.be/radicalisering/hulp.php>
4. deradicalisering.onderwijs@vlaanderen.be
5. <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/je-schoolbeleid-en-radicalisering>
6. Om beroep te doen op dit aanbod, mail naar volgend emailadres: deradicalisering.onderwijs@vlaanderen.be
7. Zie o.a. film lezing, filmpje "op de hielen van een islamexpert" en flyer netwerk: <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/deradicalisering>

Proefproject: Vormingscentrum Aura breidt werking uit naar jongere kinderen

CDV AURA

Het aantal aanvragen bij het CLB om jonge kinderen te schorsen is op 4 jaar tijd verdubbeld. Het M-decreet stelt basisscholen voor een grote uitdaging. Hoe ga je als leerkracht om met kinderen met aangepaste noden? Hoe kan je als CLB-medewerker een meerwaarde bieden? En wat kan je als ouder doen? Aura evalueert een eerste proefproject, 'Aura eXtra Small (XS)', waarin jonge kinderen op maat worden begeleid, in de klas en samen met de leerkracht, ouders en het CLB. De eerste reacties zijn positief, de resultaten hoopvol.

Centrum Deeltijdse Vorming (CDV) Aura is een vormingscentrum dat begeleiding en vorming organiseert binnen een persoonlijk ontwikkelingstraject van leerplichtige jongeren. Meer precies begeleiden ze jongeren van 15 tot 18 jaar voor wie schoollopen een uitdaging is in een opleiding binnen het deeltijds onderwijs. In een persoonlijk ontwikkelingstraject wordt op zoek gegaan naar de krachten en talenten van jongeren vanuit een individueel ontwikkelingsplan. Dit plan bestaat uit algemene en beroepsgerichte vorming (zijnde algemene vorming, sport, bouw, hout, voeding, verzorging, ...) en individuele coaching, vooral gericht op het algemeen welbevinden. Elke jongere krijgt in zijn traject sociale vaardigheidstraining op maat.

Door het veranderen van de doelgroep met een toename van agressie en conflicten, werd duidelijk dat enkel sanctioneren niet het gewenste effect had. Er was nood aan een alternatieve manier om met conflictsituaties om te gaan. Een nieuwe aanpak werd dan ook gevonden vanuit het herstelgericht denken/handelen. CDV Aura behaalde na jaren ervaring dan ook het label van herstelgericht werken op school. Uitgaande van de kracht van ontmoeting en preventief werken ontstaat een nieuwe aanpak.

Samen met welzijns- en onderwijsinstanties trachten we met de moeilijkste jongeren toch succesvolle trajecten op te zetten. Met onze groepsdynamische activiteiten zetten we in op kennismaking, vertrouwen en succeservaringen opdoen. De preventieve methodieken hebben een positief effect op de schoolloopbaan en ontwikkeling van jongeren. Aan de hand van proactieve cirkels willen we jongeren met een correcte houding leren praten, door te luisteren met en naar elkaar en zo verbinding te creëren.

In toenemende mate daalt de leeftijd van de jongeren die voor een persoonlijk ontwikkelingstraject worden aangemeld. Problemen in het schooltraject manifesteren zich vaak al heel vroeg, in het lager- of zelfs in het kleuteronderwijs. Op het moment dat de jongeren bij ons aankloppen, hebben ze meestal een gehavende schoolcarrière achter de rug. Dit uit zich in een laag zelfbeeld, agressie of schoolmoeheid en leidt vaak tot sociale uitsluiting.

Negatieve spiraal doorbreken

Aura XS heeft als doel uitsluiting te vermijden en de negatieve spiraal te doorbreken, zodat kinderen zich (opnieuw) thuis voelen op school en hun plek op school kunnen behouden. Dit vormt een cruciaal aspect in de levensloop van een kind. Door te participeren bij het klasgebeuren, sociale vaardigheden op maat aan te bieden, de klasgroep positief te beïnvloeden en weerbaarder te maken, willen we de stijgende tendens van uitsluiting in het basisonderwijs tegengaan.

Na prospectie bij scholen en CLB's werd duidelijk dat hier behoefte aan is. Uit het jaarverslag van het CLB blijkt dat nog nooit eerder zoveel leerlingen van de lagere school werden gestuurd (*bron: De Standaard, woensdag 19/04/2017*). Door op jongere leeftijd in te grijpen zijn we ervan overtuigd dat we problemen zoals uitsluiting op school en in de maatschappij op latere leeftijd kunnen voorkomen. Daarom lanceerden we ons project 'Aura eXtra Small (XS)'.

Met dit project willen we lagere schoolkinderen tussen 10 en 12 jaar bereiken. Deze kinderen van het 4de tot 6de leerjaar basisonderwijs hebben te maken met een pestproblematiek, verontrustende thuissituatie (eenoudergezinnen, kansarmoede), gedragsproblemen, angsten, enz. Deze problemen kunnen zich uiten in moeilijk of "onhandelbaar" gedrag op school waardoor deze leerlingen uit de school dreigen te worden gezet.

Waar vroeger het kind uit de klas werd gehaald, en zo gestigmatiseerd werd, willen wij net een proces aangaan IN de klas met alle betrokkenen. We deden een klastussenkomst in het vierde leerjaar waar een jongen door de hele klas werd uitgesloten. Hij stelde zich hierdoor erg agressief op ten aanzien van zijn leeftijdsgenoten. De directie stond op het punt de jongen uit te sluiten, maar kwam via het CLB met ons in contact. We startten met individuele gesprekken met alle kinderen en betrokkenen. Hieruit bleek dat we eerst moesten inzetten op herstel tussen de klasgroep en het gepeste kind, alvorens we konden inzetten op een goede klassfeer. Merendeel van de klas gaf toe bang te zijn van de jongen en hierdoor niet graag naar school te komen. De problemen van de jongen uitten zich niet

enkel in de klas met problematisch gedrag en slechte resultaten, maar hadden ook thuis een negatief effect. Door ook de ouders van de jongeren en de leerkrachten te betrekken, gingen we samen een proces aan dat bevrijdend werkte voor ieder van de partijen. Na een herstelcirkel waar elke leerling zijn gevoelens kon delen, gingen we aan de slag om de groeps sfeer te bevorderen en via cirkels en groepsdynamische momenten in te zetten op verbinding.

Het vernieuwende aspect in het project zit hem dus in de **samenwerking** met de leerkracht, leerling, klas, ouders en het CLB. Het samen op zoek gaan naar kansen, krachten, mogelijkheden, ... om het klasklimaat voor iedereen terug aangenaam en leefbaar te maken, staat hierbij centraal. Hierbij wordt vertrokken vanuit ieders behoefte en een gedeelde verantwoordelijkheid om het traject te doen slagen. Vanuit verbinding en tegen uitsluiting. De samenwerking wordt door scholen ervaren als een goede ondersteuning om weer samen op weg te gaan.

Doelstellingen 'Aura XS'

1. We zorgen dat kinderen hun plaats in de klas/school kunnen behouden. Ook de klasgroep krijgt een alternatief om moeilijkheden aan te pakken. Elke leerling van die klas moet hierin zijn/haar verantwoordelijkheid opnemen en kan dit toepassen. Op langere termijn kunnen de kinderen zelf cirkels leiden en hun kennis doorgeven aan andere klasgroepen.
2. We maken leerkrachten sterker door hen op een andere manier te leren omgaan met problemen in de klas. We zetten in op een duurzaam en aangenaam leefklimaat op school- en klasniveau. De bedoeling is dat ze met de aangereikte tools zelf aan de slag gaan in hun klasgroep.

3. Doordat we de context betrekken, heeft dit traject een gunstig effect op de thuissituatie en op de verdere ontwikkeling van deze kinderen. Op lange termijn gaat dit sociale uitsluiting tegen en doorbreken we de vicieuze cirkel waarin ze zich bevinden.

Hoe gaan we te werk?

We richten ons in eerste instantie op leerlingen uit de basisscholen uit regio Kortrijk, Waregem, Roeselare.

Een aanmelding gebeurt door het CLB. Daarna volgt overleg met de betrokken context en bepalen we samen de doelstellingen en duur van het traject. Met 1 traject bereiken we niet enkel de leerling die dreigt uitgesloten te worden, maar de volledige klasgroep, het lerarenkorps en de context. Via tussentijdse evaluaties kunnen we bijsturen. We gaan parallel aan de slag met zowel de leerling als de klasgroep.

Via onze ontwikkelde methodieken (op maat, ervaringsgericht, via proactieve cirkels, herstelcirkels, positieve heroriëntering, groeps- en individuele sociale vaardigheidstrainingen) helpen we kinderen opnieuw het geloof in zichzelf terug te vinden en de sfeer in de klas te verbeteren. Door het introduceren van proactieve cirkels in de klas zetten we in op kennismaking, op respect voor elkaars mening, leren luisteren naar elkaar, ... Dit heeft een rechtstreeks effect op een positieve klassfeer. Een afrondingsgesprek evalueert het traject op basis van de voorop gestelde doelstellingen.

De proactieve cirkel is een preventieve en groepsgerichte methode die de verbondenheid tussen de verschillende groepsleden wil

stimuleren. Doelstelling is het creëren van een sfeer waar veiligheid heerst om mensen open te laten spreken en luisteren en het creëren van verbondenheid.

Er wordt gewerkt volgens zes principes:

1. iedereen neemt plaats in een cirkel;
2. de moderator stelt een korte, duidelijke vraag (een opener);
3. iedereen krijgt het woord, niemand neemt het woord;
4. iedereen wordt gevraagd om kernachtig zijn boodschap te formuleren;
5. niemand wordt onderbroken. Er wordt geen feedback op feedback gegeven;
6. elke inbreng wordt door de moderator gewaardeerd.

De nieuwe aanpak loont

In een testfase werden 5 trajecten gestart binnen de verschillende onderwijsnetten. De eerste reacties zijn positief. Zowel de kinderen, de leerkrachten, directies als het betrokken CLB vinden de tussenkomst van Aura XS zeer waardevol.

“Wat jullie doen in die scholen komt tegemoet aan een nood die bestaat in zowat alle scholen. Wat jullie werking uniek maakt is het opzetten van een dubbele werking (individu en klas) door 2 afzonderlijke personen. In de perceptie van de betrokken leerling en klasgroep maakt dat echt wel een verschil en maakt het de kans op succes groter.” CLB-medewerker, vrij CLB Waregem

Zo is er het voorbeeld in de gemeenteschool Vichte. Het was voor de leerkracht een uitdaging om te gaan met de verschillende problematieken in haar nieuw samengestelde klas. Samen met de leerkracht en de kinderen gingen we op zoektocht naar een manier om het voor iedereen terug aangenaam te maken. De kinderen kwamen met een voorstel om een beloningssysteem uit te werken. Ze wilden inzetten op het belonen van positief gedrag in plaats van het bestraffen. De oplossing lag zo dichtbij, maar bij hen lag de focus op de gestelde problemen. Vanuit Aura XS lukte het de focus opnieuw te richten op de krachten en talenten die aanwezig zijn in de klas. Samen en op maat van de leerlingen wordt gezocht naar hun krachten en talenten. Een positief zelfbeeld en hoger zelfvertrouwen helpt om zich beter te voelen en te gedragen in de klas.

Een ander voorbeeld betreft een jongen die in de klas storend en agressief gedrag vertoonde. We vreesden dat hij hierdoor het schooljaar niet zou kunnen afmaken op deze school. Door bewustmaking tijdens individuele sociale vaardigheden stimuleerden we

hem om stil te staan bij zijn eigen handelen. Samen met het kind, de klasgenoten en de leerkracht zochten we naar handvaten om het schooljaar op een positieve manier af te ronden. De ouders, die aanvankelijk niet actief betrokken leken in de schoolcarrière van hun zoon, moedigden we aan om samen met alle andere actoren stil te staan bij hun aandeel. Zij kwamen op die manier in beweging om een actievere rol op te nemen. De jongen kon zijn lager onderwijs afmaken en de overstap maken naar het middelbaar onderwijs. Van de vijf trajecten konden alle vijf de aangemelde leerlingen in hun klasgroep blijven. Drie van de leerkrachten startten na onze tussenkomst met dagelijkse proactieve cirkels in deze betrokken klasgroep. Alle ouders gaven aan een positieve verandering te zien in het gedrag van hun kind en verdere hulpverlening kon waar nodig worden ingeschakeld.

“Op de speelplaats word ik als zus niet meer lastiggevallend omdat mijn broer vervelend doet.” Zus van K, 11 jaar

Voor ons is het duidelijk. De missie van Aura is om mogelijkheden in jongeren te zien en hen met de juiste ondersteuning hun geloof in zichzelf te laten herontdekken. We willen hun kwetsbare situatie aanpakken en hen de kansen en de kracht geven hun maatschappelijke loopbaan te starten.

“De kinderen nemen het proces actief in handen. Ik sta opnieuw met plezier voor de klas.” Juf Ilse, derde leerjaar.

De huidige actualiteit deed ons nadenken over onze werking. Kommen we vaak niet te laat in het schooltraject van de leerling? Is de uitsluiting waar jongeren tussen 15 en 18 mee te maken hebben, niet al veel eerder gestart? Hoe doorbreken we die vicieuze cirkel? Het leek ons evident en noodzakelijk een werking met jongere kinderen te starten. De draagkracht bij scholen en centra voor leerlingenbegeleiding bleek groot. Onze aanpak van samenwerking met alle betrokkenen, in de klas en met de klas, levert enkele eerste succesverhalen op. We zijn ervan overtuigd dat we met deze werking een invulling geven aan een steeds groter wordend tekort aan mensen in de hulpverlening die voldoende tijd krijgen en deskundigheid kunnen opbouwen in de ondersteuning van scholen bij het omgaan met agressief gedrag van leerlingen.

CDV AURA

Meensesteenweg 35
8500 Kortrijk
056/35 90 18
auraxs@cdvaura.be.

Arbeid en tewerkstelling

De beste diploma's om werk te vinden - De VDAB volgde de schoolverlaters van 2015 een jaar lang in hun zoektocht naar werk en maakten eind 2016 de balans op. www.vdab.be/magezine/07-2017/diploma

Studeren en werken in zorg en welzijn - Een gesprek over kansen, uitdagingen, dynamiek en innovatie. www.weliswaar.be/135

Zaak starten kan zonder attest bedrijfsbeheer - Vanaf 1 september 2019 zal je een zaak kunnen starten zonder dat je daarbij een attest Basiskennis Bedrijfsbeheer moet voorleggen. www.ewi-vlaanderen.be/nieuws/zaak-starten-kan-zonder-attest-bedrijfsbeheer

Sollicitatiebrief passé? - Hoe belangrijk is het anno 2017 om een motivatiebrief toe te voegen bij je sollicitatie? www.vdab.be/magezine/06-2017/sollicitatiebrief

Werkbaar werk in het onderwijs. - Het rapport brengt de werkbaarheidssituatie van personeelsleden in het onderwijs in beeld. De analyse is gebaseerd op de Vlaamse werkbaarheidsmonitor 2004-2016. (te bestellen: Publicaties van de Vlaamse Overheid)

Gelijke kansen, diversiteit en inburgering

NARIC-Vlaanderen in 15 vragen - NARIC-Vlaanderen is verantwoordelijk voor het erkennen van de gelijkwaardigheid van buitenlandse getuigschriften en diploma's met een overeenkomstige Vlaamse graad en reikt attesten uit. De brochure licht toe hoe je een attest kunt aanvragen. (te bestellen: Publicaties van de Vlaamse Overheid)

Dees geloofde ni! - Levensbeschouwelijke diversiteit in de klas - Hoe integreren jongeren de diverse wereldbeelden waarmee zij opgroeien in hun identiteit? Welke houdingen van ouders en leerkrachten leiden voor hen tot conflict? En welke rol speelt het hebben van een andere levensbeschouwing in hun perceptie van hun onderwijstraject? www.veranderwijs.nu/node/205

Everything you always wanted to know about LGB's - De brochure bevat een brede waaier aan informatie over holebi's en holebi-zijn, voor een breed publiek van holebi's en hetero's. De brochure schetst een algemeen beeld van holebi's in Vlaanderen en behandelt thema's zoals coming-out, relaties, geschiedenis, discriminatie, onderwijs.... (te bestellen: Publicaties van de Vlaamse Overheid)

Juridisch: jongerenrechten en -plichten

Krachtlijnen inzake aanpak van de spijbelproblematiek - Een efficiënt, kortaant en snel optreden kan ertoe leiden dat de minderjarige weer regelmatig naar school gaat of op een andere manier aan de leerplicht voldoet, bijvoorbeeld door huisonderwijs en time-out. http://jeugdhulp.be/sites/default/files/nieuwsbrief/2017/06/docs/20170324_krachtlijnen_spijbelproblematiek.pdf

Het belang van het kind op de vlucht - Dit wetsontwerp beoogt in de eerste plaats de Europese richtlijnen 2013/32/EU (asielprocedurerichtlijn) en 2013/33/EU (opvangrichtlijn) om te zetten in de Belgische rechtsorde en bevat een aantal belangrijke bepalingen die de notie 'belang van het kind' steviger in de bestaande wetgeving verankeren. www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/2016_2017_7_advies_wetsontwerp_wijziging_vreemdelingenwet.pdf

Jongerenwerking en Jeugdhulp

Oproep versterking rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp - Het tweede intersectorale jaarverslag van de jeugdhulp bevestigt de tendensen van een nieuw jeugdhulplandschap: kinderen, jongeren en hun gezinnen maken steeds meer gebruik van de rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp. <http://jeugdhulp.be/sites/default/files/nieuwsbrief/2017/07/docs/oproep-rj-oproep.pdf>

Wat is e-Youth? - Het is een systeem waarmee hulpverleners in de jeugdhulp digitale gegevens over kinderen en jongeren eenvoudig en veilig met elkaar kunnen delen. Dankzij e-Youth kunnen de hulpverleners beter samenwerken en de kinderen en jongeren de best mogelijke hulp en begeleiding geven. E-Youth wordt ontwikkeld door de Vlaamse overheid (agentschap Jongerenwelzijn). E-Youth werkt met strenge veiligheids- en privacygaranties. <http://jeugdhulp.be/nieuws/stand-van-zaken-e-youth>

Vertrouwenspersoon in de jeugdhulp - Elke minderjarige in de jeugdhulp heeft recht op bijstand door een vertrouwenspersoon. De folder licht toe wat een vertrouwenspersoon is en hoe die kan helpen. (te bestellen: Publicaties van de Vlaamse Overheid)

Nieuwe of vernieuwde websites en apps

www.rechtenverkenner.be - Ontdek al uw rechten in één onlinegids. De website is een portaalsite over sociale grondrechten. De website geeft een overzicht van voordelen en tegemoetkomingen op het vlak van onderwijs, arbeid, inkomen, welzijn, cultuur ...

www.vaph.be - Het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap - met heldere en toegankelijke informatie over de dienstverlening van het VAPH.

www.overkop.be - Kinderen en jongeren die niet goed in hun vel zitten vinden vaak niet de hulp die ze zoeken. Met Overkop online willen de initiatiefnemers binnenkort allereerst de weg wijzen naar betrouwbare en begrijpelijke informatie over gevoelens en hulpverlening.

www.kennisplein.be - Dit platform biedt een schat aan relevante informatie voor iedereen die kwetsbare mensen ondersteunt. Naast (vak)literatuur, brochures en cijfermateriaal vind je er ook heel wat methodieken en instrumenten die je onmiddellijk kunt downloaden en gebruiken.

www.veranderwijs.nu - Dit platform wil hefboomen creëren om vernieuwingen in het onderwijs te versnellen.

Onderwijs, vorming en opleiding

Segregatie in het onderwijs overstijgen - Een videocapsule gemaakt, naar aanleiding van de publicatie van de Germe-studie - op basis van de Pisa-enquête van 2015 - legt uit welke de mechanismen en de gevolgen zijn van de segregatie voor het schooltraject van leerlingen. Ze helpt beter te begrijpen waarom alle scholen dringend dezelfde kwaliteit moeten bieden en een betere sociale mix moeten hebben. www.youtube.com/watch?v=PPIWwEqPTeM&feature=youtu.be

Leerlingen en ouders welkom op de klassenraad - "Na de eerste open klassenraad verdween de weerstand meteen. Iedereen reageerde enthousiast. Ook al draaide alles organisatorisch behoorlijk in de soep en zaten we 2 uur langer dan gepland samen." <https://www.klasse.be/83609/klassenraad-leerlingen-ouders-welkom/>

Van Puntenrapport naar Groeirapport. - In een Groeirapport staan geen punten meer, maar wordt de evolutie van het kind in kaart gebracht. Vooral de inzet van de kinderen wordt benadrukt. Op die manier wil men de groeiende intelligentie van kinderen stimuleren. www.veranderwijs.nu/verhaal/het-groeirapport

Tweede oproep voor Individuele leermobiliteit in technisch- en beroepsonderwijs - In het najaar zal er een tweede oproep komen voor Erasmus+ individuele leermobiliteit in technisch- en beroepsonderwijs. De deadline hiervoor is 4 oktober. <https://www.epos-vlaanderen.be/nl/nieuws/tweede-oproep-voor-individuele-leermobiliteit-technisch-en-beroepsonderwijs>

Leren in de gevangenis - Van 24 tot 28 april organiseerde het Vlaamse Ondersteuningscentrum voor Volwassenenonderwijs (Vocvo) een internationale trainingsweek onder de titel 'Education behind Belgian Bars'. Een verslag over de trainingsweek, maar ook een greep uit alles wat al in EPALE verscheen over leren in de gevangenis. [https://indd.adobe.com/view/d13eb6cc-b4e1-4c6a-aad7-71b1f422862b](http://indd.adobe.com/view/d13eb6cc-b4e1-4c6a-aad7-71b1f422862b)

Onderzoek

Perinatale gezondheid. Ongelijkheid van bij de geboorte - Het rapport belicht het verband met bepaalde risicofactoren, zoals het eenouderschap en de migratieafkomst van de moeders. Er worden ook interessante nuancerings aangebracht: in de gezinnen met een migratieachtergrond is er ook sprake van specifieke beschermende factoren die het behouden waard zijn. Dit zijn pistes die een ambitieus gezinsbeleid kunnen inspireren en die kunnen helpen bij het opzetten van begeleidingsdiensten gericht op de noden van de meest kwetsbare groepen. www.kbs-frb.be/nl/Activities/Publications/2017/20170131ND

De Pisa-enquête, die de OESO sinds 2000 organiseert, toont met regelmatige tussenpozen dat de ongelijkheid in het onderwijs in België erg groot is. De recentste GERME-analyse benadrukt nog maar eens het gewicht van de sociaal-economische achtergrond en de migratieachtergrond van leerlingen in zwakke schoolprestaties. Deze factoren wegen in België veel zwaarder door dan in de andere landen.

www.kbs-frb.be/nl/Activities/Publications/2017/20170828NT?hq_e=el&hq_m=4880218&hq_l=6&hq_v=c2cf49bca3

Europese Unie

Nieuwe Strategie Kinderrechten 2016-2021 van de Raad van Europa - Deze nieuwe strategie wil inzetten op vijf prioriteiten. Hiermee wil de Raad van Europa tegemoetkomen aan de realiteit van kinderen vandaag. <https://rm.coe.int/1680658964>

The European and international policy agendas of children, youth and children's rights - Update 2016 - This study provides a state of the art of the European and international policy agendas on children, youth and children's rights. The text updates the note "The European and International Policy Agendas on Children, Youth and Children's Rights", issued by the Belgian EU Presidency in 2010. *

Vlaamse Overheid

Ontwerp tussentijds rapport Vlaams jeugd- en kinderrechtenbeleidsplan (JKP) 2015-2016 - Overeenkomstig het decreet van 20 januari 2012 houdende een vernieuwd jeugd- en kinderrechtenbeleid, wordt er tweemaal formeel gerapporteerd over de uitvoering van het jeugd- en kinderrechtenbeleidsplan (JKP 2015-2019), namelijk met een tussentijds rapport over de uitvoering van het Vlaams jeugd- en kinderrechtenbeleidsplan na het tweede jaar van uitvoering, en een eindrapport in het laatste jaar van uitvoering. www.sociaalcultureel.be/jeugd/jeugd_kinderrechtenbeleid_doc/jkp/tussentijds-rapport-2015-2016_JKP2015-2019.pdf

Periodieke rapportage van België over het VN-Kinderrechtenverdrag - De Vlaamse Regering nam akte van de gecombineerde vijfde en zesde periodieke rapportage van België over het VN-Verdrag inzake de Rechten van het Kind. Het rapport bundelt de bijdragen van de verschillende Belgische overheden over de toepassing en naleving van het VN-Kinderrechtenverdrag. www.sociaalcultureel.be/jeugd/kinderrecht_indekijker.aspx

Ondernemingsplan en jaarrapportering Departement Onderwijs en Vorming - Het ondernemingsplan beschrijft de doelstellingen die het Departement Onderwijs en Vorming wil realiseren, samen met de acties die daartoe worden opgezet. Het ondernemingsplan van 2015 is het eerste ondernemingsplan van de regeerperiode en bevat daarom een meerjarig aspect. De daaropvolgende jaarlijkse ondernemingsplannen zijn een update en bijsturing. Te bestellen: <http://publicaties.vlaanderen.be>

* **Publicaties van de Vlaamse overheid** <http://publicaties.vlaanderen.be>

- Juni 2017
- Vlaamse profielschets 2017
 - Jij en de jeugdrechtbank
 - Jij en het Ondersteuningscentrum Jeugdzorg
 - Jij en crisisjeugdhulp
 - Jij en de intersectorale toegangspoort

Juli 2017

- Ondersteuning op maat voor minderjarigen
- Peiling burgerzin en burgerschapseducatie in de derde graad secundair onderwijs
- Leermogelijkheden in het werk voor werknemers 2004-2016
- Analyse op de Vlaamse werkbaarheidsmonitor. Rapport
- Vluchtelingen, één jaar verder
- Wat maakt werk werkbaar voor zelfstandige ondernemers? Rapport van Stichting Innovatie & Arbeid
- Werkbaar werk en het nieuwe werken. Rapport
- Wat maakt werk werkbaar voor werknemers? Rapport

Augustus 2017

- NARIC-Vlaanderen in 15 vragen
- Inkomensstarief voor ouders
- Kinderen op het net. Folder over mediaopvoeding

* **Jaarverslagen** <http://publicaties.vlaanderen.be>

- **Kind & Gezin**
- **Vlaams Centrum voor Adoptie**
- **Volksgezondheid en Gezin**
- **Ondernemingsplan en jaarrapportering** Agentschap voor Infrastructuur in het Onderwijs (AGION)
- **Vlaamse Onderwijsraad - VLOR**
- **NARIC - Vlaanderen**

* **Adviezen van de Strategische Adviesraad Welzijn- Gezondheid - Gezin (SAR-WWG)** <http://publicaties.vlaanderen.be>

juni

- Voorontwerp van decreet houdende de oprichting van het overlegcomité WVG.

juli

- Conceptnota zorg en ondersteuning op maat van alle gezinnen

* **Adviezen van de SARC-Sectorraad Sociaal-Cultureel Werk** <http://publicaties.vlaanderen.be>

juni

- Voorontwerp van decreet betreffende het deeltijds kunstonderwijs

juli

- Een meting jeugdbeleid in lokale besturen
- Conceptnota zorg en ondersteuning op maat van alle gezinnen

* **Adviezen van de SERV** <http://publicaties.vlaanderen.be>

Juni

- Conceptnota zorg en ondersteuning op maat van alle gezinnen
- Wijzigingen HBO en hoger onderwijs
- Tewerkstelling van kansengroepen bij lokale besturen Vlaanderen

* **Adviezen van de Vlaamse Onderwijsraad (Vlor)** <http://publicaties.vlaanderen.be>

Juni

- Naar een versterking van onderwijsloopbaanbegeleiding voor jongeren die (willen) doorstromen naar de arbeidsmarkt
- Advies over praktijkgericht onderzoek: bouwstenen voor een stimulerend beleid
- Advies over het voorontwerp van decreet betreffende het deeltijds kunstonderwijs
- Advies over het voorontwerp van verzameldecreet hoger onderwijs
- Het voorontwerp van decreet houdende instemming met het samenwerkingsakkoord tussen Vlaanderen en de Duitstalige gemeenschap

Regelgeving

Te raadplegen op <http://212.123.19.141>

Voor onderwijsitems op www.ond.vlaanderen/edulex/

* Vlaamse Gemeenschap: Studie- en beroepskeuze

- 02.06.2017 - Besluit van de Vlaamse Regering tot wijziging van het besluit van de Vlaamse Regering van 24 oktober 2008 houdende uitvoering van het decreet van 10 juli 2008 betreffende het stelsel van leren en werken in de Vlaamse Gemeenschap, wat het opleidingsaanbod betreft (B.S.06/07/2017)
- 06.06.2017 - Besluit van de Vlaamse Regering tot erkenning van de master of Transatlantic Affairs als nieuwe opleiding van het Europacollege (B.S.06/07/2017)
- 30.06.2017 - Besluit van de Vlaamse Regering tot vastlegging van de lijst van de bachelor- en masteropleidingen die per instelling worden aangeboden in het hoger onderwijs in Vlaanderen (B.S.14/08/2017)
- 14.07.2017 - Besluit van de Vlaamse Regering tot opheffing van Koninklijke besluiten
Betreffende de beroepsbekwaamheden van slager-groothandelaar, droogkuisverver, restaurateur of traiteur-banketaannemer, brood- en banketbakker, kapper, schoonheidsspecialist, masseur, voetverzorging, opticien, dentaaltechnicus, begrafenisondernemer, beenhouwer-spekslager en met betrekking tot de uitoefening van zelfstandige activiteiten met betrekking tot fietsen en motorvoertuigen (B.S.09/08/2017)

* Vlaamse Gemeenschap: Onderwijs en vorming

- 09.06.2017 - Besluit van de Vlaamse Regering betreffende de uitbreiding en de overheveling van de onderwijsbevoegdheid van centra voor volwassenenonderwijs (B.S.06/07/2017)
- 16.06.2017 - Decreet betreffende het onderwijs XXVII (B.S. 18.08.2017)
- 16.06.2017 - Besluit van de Vlaamse Regering houdende de vastlegging van de maximale groei voor de centra voor basiseducatie en voor de centra voor volwassenenonderwijs per indeling en de toekenning van bijkomende leraarsuren voor de indeling HBO5 voor het schooljaar 2017-2018 (B.S.07/07/2017)
- 07.07.2017 - Besluit van de Vlaamse Regering houdende goedkeuring van nieuwe programmaties voor het schooljaar 2017-2018 in het deeltijds kunst- onderwijs (B.S.01/08/2017)
- 07.07.2017 - Besluit van de Vlaamse Regering betreffende afwijking van de rationalisatienorm van een centrum voor volwassenenonderwijs (B.S.03/08/2017)
- 07.07.2017 - Besluit van de Vlaamse Regering tot wijziging van het besluit van de Vlaamse Regering van 11 januari 2013 houdende de uitvoering van het decreet betreffende de kwalificatiestructuur van 30 april 2009 inzake de erkenning van beroepskwalificaties en inzake de erkenning van onderwijskwalificaties voor het secundair na secundair onderwijs en het hoger beroepsonderwijs, wat betreft de invoering van een procedure om beroepskwalificaties aan te passen of te schrappen (B.S.04/08/2017)
- 07.07.2017 - Besluit van de Vlaamse Regering tot uitbreiding van het tijdelijke project "schoolbank op de werkplek" rond duaal leren en houdende diverse maatregelen betreffende basis- en secundair onderwijs, leertijd en leerlingenbegeleiding (B.S.24/08/2017)
- 14.07.2017 - Besluit van de Vlaamse Regering betreffende de toekenning van lestijden, lesuren en uren in het buitengewoon onderwijs op basis van het ondersteuningsmodel voor het schooljaar 2017*2018 (B.S.24/08/2017)

* Vlaamse Gemeenschap: Welzijn

- 07.07.2017 - Decreet tot oprichting van een publiekrechtelijk vormgegeven extern verzelfstandigd agentschap Vlaams Agentschap voor de Uitbetaling van Toelagen in het kader van het Gezinsbeleid, tot vaststelling van vergunningsnormen voor private uitbetalingsactoren en tot wijziging van het decreet van 30 april 2004 betreffende de oprichting van het intern verzelfstandigd agentschap met rechtspersoonlijkheid Kind en Gezin (B.S.08/08/2017)
- 07.07.2017 - Decreet houdende wijziging van het decreet van 20 april 2012 houdende de organisatie van kinderopvang van baby's en peuters, wat het attest van draagkracht betreft (B.S.01/08/2017)
- 16.06.2017 - Besluit van de Vlaamse Regering houdende wijzigingen van het besluit van de Vlaamse regering van 14 september 2012 tot uitvoering van het decreet van 20 januari 2012 houdende een vernieuwd jeugd- en kinderrechtbeleid, wat betreft de procedure inzake de erkenning van politieke jongerenbewegingen (B.S.11/07/2017)

Welzijn en sociaal-cultureel werk

Het zevenstappentrajec van Schulden op School - Dit stappentrajec zorgt ervoor dat de problematiek eenvoudiger te benaderen wordt, door telkens op bepaalde onderdelen te focussen. Scholen die al bepaalde thema's hebben aangepakt, kunnen werk maken van de overige thema's. Er zit dus wel een logische volgorde in de stappen, maar scholen kunnen gerust focussen op de thema's die zij willen behandelen. http://schuldenopschool.be/www_wp/?page_id=104

Aanvraag van een school- of studietoelage voor 2017-2018. Formulier - Met dit aanvraagformulier kunnen ouders van leerlingen in het basisonderwijs en het secundair onderwijs en studenten in het hoger onderwijs van hetzelfde gezin een school- of studietoelage aanvragen voor het school- en academiejaar 2017-2018. Hulp nodig bij je aanvraag? www.studietoelagen.be

Inkomstenstarief voor ouders - De brochure is bestemd voor ouders met een kind in een kinderopvang die met inkomstenstarief werkt. Inkomstenstarief is de prijs volgens het inkomen. <http://publicaties.vlaanderen.be>

Wegwijs in het persoonsvolgend budget - Het persoonsvolgend budget (PVB) is een budget dat iemand met een beperking kan krijgen voor ondersteuning, zorg en persoonlijke assistentie. De brochure maakt duidelijk of u in aanmerking komt voor een PVB, hoe u een PVB kunt aanvragen en wat u er precies mee kunt doen. <http://publicaties.vlaanderen.be>

agenda en documentatie

Dees geloofde ni! Levensbeschouwelijke diversiteit integreren in de klas'

Omgaan met levensbeschouwelijke diversiteit in de klas kan leiden tot veel vragen, misverstanden, taboes en in sommige gevallen tot conflict. Maar het kan ook leiden tot een verrijking voor leerlingen en leerkrachten. Hoe halen we het beste uit een diverse klas? En hoe kan diversiteit in de klas een opstap zijn naar het internaliseren van een democratische burgerschapshouding? Deze vragen staan centraal op KeKi's Research on Stage 2017 'Dees geloofde ni! Levensbeschouwelijke diversiteit integreren in de klas'.

Onderzoekers brengen de verhalen van leerlingen. Hoe integreren jongeren de diverse wereldbeelden waarmee zij opgroeien in hun identiteit? Welke houdingen van ouders en leerkrachten leiden voor hen tot conflict? Daarna wordt dieper ingegaan op enkele juridische vraagstukken over vrijheid van religie in het onderwijs. O.a. is de hoofddoek verbieden op de speelplaats conform de Grondwet? Hebben kinderen met een niet-christelijke religie recht op hun eigen religieuze feestdagen? Het Kinderrechtencommissariaat verzorgt het afsluitende woord.

KeKi's Research on Stage gaat door op **donderdag 26 oktober 2017** van 9u tot 13u. in de Koninklijke Bibliotheek van Brussel.

Voor meer info: <http://www.keki.be/nl/research-stage>; contact en inschrijven: kathy.vlieghe@keki.be

Ducktape, vorming die blijft plakken

Groep INTRO vzw is een organisatie die werk maakt van persoonlijke groei via arbeid, vorming en begeleiding. Vanuit hun dagelijkse praktijk biedt Groep INTRO op landelijk niveau enkele kwalitatieve vormingspakketten aan onder de noemer Ducktape. Deze zullen ook jou in staat stellen om als school, organisatie of bedrijf efficiënter om te gaan met de hedendaagse uitdagingen.

Ondermeer volgende thema's staan op het programma:

- Over de grens (1 dag): Wat doen we wanneer de grens van het toelaatbare wordt overtreden? Hoe dien je jou op te stellen als professional? Hoe benader je mensen in agressie en hoe kan je het conflict neutraliseren? (16/10 te Brussel en 17/10 te Oostende)
- Lekker divers (1 dag): over doordacht communiceren in een diverse samenleving. De opleiding biedt 'do's en don'ts' en beproefde communicatietechnieken. (20/11 te Gent)
- Axenroos voor jongeren (2 x halve dag): waarbij je kennismakert met een methodiek voor de Axenroos die jongeren aanspreekt. In deze vorming leer je hoe je er mee aan de slag kan in je klas en welke meerwaarde je eruit kan halen. (8/11 en 20/12 in Kortrijk)

Alle info, ook over opleidingen op maat, kan je terugvinden op www.groepintro.be.

Vorming krachtgerichte hulpverlening, back to basics

Waar staat 'krachtgerichte hulpverlening' vandaag voor? Voor Bind-Kracht is het hun DNA. De organisatie is overtuigd van de mogelijkheden én de noodzaak van krachtgerichte hulpverlening. In deze vorming vertrekt Bind-Kracht van haar eigen bouwstenen en past ze die toe op praktijkverhalen van cursisten. In dialoog met de coaches (mensen met ervaring in armoede, uitsluiting en hulpverlening) oefen je als deelnemer verschillende krachtgerichte methoden in.

De vierdaagse vorming gaat door op **17 en 24 oktober** en **9 en 16 november 2017**, telkens van 9.30u tot 16.30u te Antwerpen. De ganse opleiding kost 395€ (met broodjeslunch). Voor alle info kan u terecht bij Hilde Euben op telefoonnummer 03/613 18 18, of kan u mailen naar bindkracht@kdg.be.

Vormingsaanbod centrum Zitstil

Centrum ZitStil informeert, vormt, traint, ondersteunt en onderneemt maatschappelijke actie om iedereen die met ADHD te maken krijgt, vooruit te helpen in het leven. Zo wil de vzw het sociaal isolement doorbreken, deelname in de samenleving vergroten en personen met ADHD de kansen geven die zij verdienen. Om dit doel te bereiken, organiseert ZitStil workshops, infoavonden en trainingen over 11 regio's in Vlaanderen en ontwikkelen ze nieuwe producten, diensten en methoden, die ze actief toepassen in het onderwijs, in de opleidingssector en in het sociaal-cultureel werk.

Op de site www.zitstil.be kan u alle vormingsactiviteiten voor het **najaar 2017** doornemen. Naast de vaste infoavonden en workshops organiseert ZitStil ook

weer oudertrainingen en psycho-educaties. Alle info en inschrijven op de website.

Vormingsaanbod Uit De Marge

Uit De Marge, het netwerk voor jeugdwerk en jeugdbeleid met kinderen en jongeren in maatschappelijk kwetsbare situaties, bundelde op hun site opnieuw een uitgebreid aanbod vormingsactiviteiten voor het najaar. Het is een waaier van cursussen, themavormingen en studiedagen met klassieke thema's voor de nieuwe jeugd(welzijns)werkers, maar ook zeer actuele thema's die zelfs de verstokte jeugdwerkers/coördinatoren nieuwe inzichten zal verschaffen. Alle info kan u terugvinden op www.uitdemarge.be.

Blokkeer ook alvast uw agenda op **27 november**. Uit De Marge organiseert dan haar congres, de jaarlijkse hoogmis van het jeugd(welzijns)werk. The place to be voor het congres is dit jaar het Vlaams Parlement. Alle info daarover binnenkort op de site van Uit De Marge.

Kif Kif e-boek rond islam, het evolutiedebat en beeldvorming

Het debat rond islam en de evolutietheorie kwam de afgelopen maanden meermaals bovendrijven. De pro- en contrakampen werden opnieuw helder afgelijnd maar uiteindelijk werd er weinig moeite gedaan om te achterhalen hoe de islam zich nu werkelijk tot de evolutietheorie verhoudt.

De vooronderstellingen die aan dergelijke debatten ten grondslag liggen, worden nu eenmaal zelden kritisch in vraag gesteld. Ze staan nochtans bol van de historische, theologische en sociologische misvattingen. Zowel in de islam als in het christendom konden geloof en wetenschap het goed met elkaar vinden en al vele decennia geleden werd de evolutietheorie door moslimgeleerden aanvaard. De hedendaagse spanningen rond dergelijke thema's gaan bijgevolg niet terug op eeuwenoude vastgeroeste overtuigingen maar wel op een uiterst moderne spanning tussen 'verlichtingsdenken' en 'religie'.

In dit e-book gaat Kif Kif dieper in op elk van deze kwesties en tracht op die manier de relatie tussen islam, het evolutiedebat en de wijdverspreide maar problematische beeldvorming te ontbloten. Het boek biedt inspiratie voor wie het debat wil aangaan. Het boek kan gratis gedownload worden op www.kifkif.be.

BOEKEN

Het gezin centraal. Handboek voor ambulante hulpverleners (9de herziene druk) BOLT, A.

Epo, Antwerpen, 2017, 592 p., 59,5, euro.

In 'Het gezin centraal' wordt een systeem- en oplossingsgerichte methodiek van ambulante gezinshulpverlening gepresenteerd. Het is een praktische gids op de weg die elke gezinshulpverlener met zijn gezinnen aflegt. Een gids die niet voorschrijft maar suggesties aandraagt en inspireert. Het beschrijft de visie en theorie achter gezinshulpverlening en geeft bruikbare richtlijnen voor de praktijk.

In dit handboek worden alle opeenvolgende fasen in het hulpproces met gezinnen in kaart gebracht en welke werkzame elementen, technieken, methoden en instrumenten toe te passen zijn. Deze beschrijvingen zijn geïllustreerd met herkenbare praktijkvoorbeelden die tot op de details van de dialoog tussen hulpverlener en cliënt ontrafeld worden.

Gekkenwerk. Kleine ondeugden voor leraren

VANLAERE, L., BURGGRAEVE, R. en JANSSENS DE BISTHOVEN, N.

LannooCampus, Leuven, 2017, 160 p., 19,99 euro.

Onze samenleving heeft ontzettend hoge verwachtingen van leraren. We eisen dat ze in elke situatie een antwoord klaar hebben, we vragen hen altijd geduldig te reageren en we willen dat ze zich steeds evenwichtig en voorbeeldig gedragen. Hoeft het te verwonderen dat burn-out in het onderwijs piekt? De nieuwe editie van 'gekkenwerk' rekent af met de mythe van de 'Voorbeeldige Leraar'. De leraar is ook maar een mens. Gelukkig maar. Want iemand laten openbloeien, kun je als leraar alleen door je eigen fragiliteit en feilbaarheid te (h)erkennen en er oordeelkundig mee om te gaan. Slaag je erin om met de ondeugden antipathie, wankelmoedigheid, middelmatigheid, hypocrisie, frustratie en opstandigheid om te springen, dan word je ongetwijfeld een gelukkiger en beter leraar.

SPECIALE THEMA-NUMMERS TE KOOP

WELWIJS brengt ieder jaar in september een speciaal thema-nummer uit. Wie de laatste themanummers heeft gemist, krijgt nog een kans om deze waardevolle nummers alsnog aan te schaffen.

Daarvoor betaal je slechts 5 euro per nummer. Er worden geen verzendingskosten aangerekend.

Bestellen kan door te mailen naar nicole.vettenburg@welwijs.be.

Volgende themanummers zijn nog ter beschikking:

THEMANUMMER 2008: PREVENTIE IN HET ONDERWIJS

- Klaar voor een klaar preventiebegrif? (*P. Goris*)
- Mission Accomplished. Resultaat boeken met preventie (*D. Burssens*)
- Preventie is kiezen. Vijf dimensies voor een ethisch verantwoorde preventie (*N. Vettenburg*)
- Projectmatig werken: een stappenplan voor preventie (*B. Melis*)
- Het project 3-klap als algemeen wenselijk preventieproject (*L. Maesmans*)
- "Leren thuis leren", een proeftuin die werkt aan preventie in kwadraat (*R. Hermans, A. Dumoulin, R. Rector, K. Cohen, A. Loyens*)
- De rol van de huisarts bij spijsbelpreventie: visie van een arts. De Brugse poort. (*T. Dusauchoit*)
- De preventieve reflex, hoe doe je dat? (*L. Hendrickx*)
- Drugpreventie: een drugbeleid op school (*I. Bernaert*)
- Samenwerkingsprotocollen tussen scholen, politie en parket. Gescreend vanuit preventieoogpunt (*G. Thys*)

THEMANUMMER 2009: MAATSCHAPPELIJKE KWETSBAARHEID OP SCHOOL

- Maatschappelijke kwetsbaarheid op school (*N. Vettenburg & L. Walgrave*)
- Empowerment en maatschappelijke kwetsbaarheid (*T. Van Regenmortel*)
- Geweld en maatschappelijke kwetsbaarheid (*N. Vettenburg*)
- Brede school = het versmallen van maatschappelijke kwetsbaarheid (*M.-A. De Meijer & K. Lecoutere*)
- Motiveren tot studie-ijver en tot een succesvolle studiekeuze bij maatschappelijk kwetsbare leerlingen (*M. Luyckx & A. Biliris*)
- 65 Nationaliteiten uitdagen om te leren! (*R. Du Jardin*)
- Buitengewoon bijzonder (*D. Moulart & K. Delmeire*)
- Het straathoekwerk vertelt: de relatie als koevoet (*C. Dewaele*)
- Onderwijs en jeugdwerk met maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren (*M. Vercoutere & R. Crivit*)
- De maatschappelijk kwetsbare leerling als ultieme toetssteen van een pedagogisch optimisme (*D. Bicker*)

Inhoud - Welwijs, 2017, jaargang 28, nr. 3

p.

- 3 Het verhaal van Marc, 1 jaar voogd
Marc Van de Maele
- 5 Medicatie op school
Els Dezeure
- 10 Koningin Paolaprijs voor buitenschoolse ondersteuning van jongeren en hun school - 2017
Bie Melis
- 14 Schoolstart. Voorschools werken aan een sterke start in de kleuterschool voor kwetsbare gezinnen
Anke Anthoni en Stéphanie Vandenbossche
- 18 **Katern**
(n)ergens kind aan huis. Dak- en thuisloosheid vanuit kindperspectief
Leen Ackaert
- 23 Cyberpesten aanpakken: graag een tandje meer!
Gie Deboutte
- 27 Deradicalisering in het onderwijs in het licht van nieuwe uitdagingen en een veranderde context
Emilie Le Roi en Khalid Benhaddou
- 32 Proefproject: Vormingscentrum Aura breidt werking uit naar jongere kinderen
CDV AURA
- 35 **Webwijs**
Thema's
Jan Tallon
- 38 **Agenda en documentatie**
Evi Verduyckt